

**ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.S) HADİSLERİNDE
MEDİH ÜSLUBU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zübeyir BADECİ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Hacı ÇİÇEK**

ADİYAMAN/2024

T.C.
ADYAMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER'İN HADİSLERİNDE MEDİH
ÜSLUBU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZÜBEYİR BADECI

DANIŞMAN
DOÇ. DR. HACI ÇİÇEK

ADYAMAN, 2024

T.C.
ADYAMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.S) HADİSLERİNDE MEDİH
ÜSLUBU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZÜBEYİR BADECİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. HACI ÇİÇEK

ADYAMAN, 2024

ÖZET

HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.S) HADİSLERİNDE MEDİH ÜSLUBU

Zübeyir BADECİ

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz/2024, Sayfa:...

Danışman: Doç. Dr. Hacı ÇİÇEK

Övmek, insanın fitratından gelen bir özelliktir. Temelde sevginin dildeki bir yansımasıdır. Kadim bir tür olarak övgü ise geçmişten günümüze dildeki varlığını sürekli olarak devam ettirmiştir. Arapçada karşımıza medh olarak çıkan övgü, zamanla bu dilde kendisi için müstakil bir alan oluşturmuştur. Kendisine has fiilleri, kalıpları ve üslupları meydana getirmiştir. Medh fiilleri sadece medh için kullanılmıştır. Asıllarıyla ilgili görüş ayrılıklarıyla beraber bu fiiller belli kurallar çerçevesinde kullanılmıştır. Faili ve mahsusunun farklı özellikleri vardır. Kur'an-ı Kerim'de de medh fiili dolayısıyla medh üslubu kullanılmıştır.

Medh, bir tür olarak Arap şiirinde yer bulmuştur. Cahiliye döneminde örneklerine rastlanan medh türü günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için yazılan medh şiirleri bu türü geliştirmiş ve zirvelere taşımıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bir şeyi teşvik etmek istediği durumlarda, bir şeyi takdir ettiği durumlarda veya sevdiği bir şeyi övmek istediği durumlarda bu üslubu hadislerinde kullanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medh; Üslup; Hadis; Arap Şiiri; Hz. Muhammed.

ABSTRACT

THE MEDIH STYLE IN THE HADITHS OF THE PROPHET MUHAMMED (UWBP)

Zübeyir BADECI

Department of Basic Islamic Sciences

Adıyaman University, Graduate Education Institute, July/2024, Page:...

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Hacı ÇIÇEK

Praising is a feature that comes from human nature. Praise is basically a reflection of love in language. Praise, as an ancient genre, has continued its existence in the language from past to present. Praise, which appears as “medh” in Arabic, has created an independent field for itself in this language over time. It created its own unique actions, patterns and styles.

Medh verbs are used only for praise. Although there are differences of opinion regarding their origins, these verbs have been used within the framework of certain rules. The perpetrator and the particular have different characteristics. The verb praise and therefore the style of praise are also used in the Holy Quran.

Medh has found a place in Arabic poetry as a genre. The type of eulogy, examples of which were found in the period of ignorance, continues to exist today. Praise poems written for our Prophet (pbuh) developed this genre and took it to the top.

Our Prophet (pbuh) used this style in his hadiths when he wanted to encourage something, when he appreciated something, or to praise something he liked.

Keywords: Praise; Style; Hadith; Arabic Poetry; Hz. Muhammed.

ÖNSÖZ

Âlemlerin rabbi, Rahman ve Rahim Allah'a (c.c.) hamd olsun. Allah'ın (c.c.) resulü ve kulu Hz. Muhammed'e (s.a.s.), Ehl-i beytine ve ashabına salat ve selam olsun.

Rabbimiz el-Hadi isminin bir tezahürü olarak insanları dalaletten hidayete yönlendirmek için elçiler göndermiştir. Uyarıcı ve rehber olan bu kutlu insanların sonuncusu Efendimiz Hz. Muhammed'dir (s.a.s.). Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.s.) Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle Allah'ın (c.c.) kulları için kendisinde güzel örneklikler olan üsve-i hasenedir. Hayatının her safhası yüce bir ahlak üzere geçen Efendimiz (s.a.s.) her konuda olduğu gibi övgü üslubu konusunda da bizim için en güzel örnektir.

Bu tez ile Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) sözlerinde medh üslubunun araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; medh kavramı eş ve yakın anlamlarıyla birlikte incelenmiş, İslamî açıdan medhin mübah olanı ve mezmum olanına değinilmiş, medh fiillerinin aslı ve hükümleri ile medh fiilinin faili ve mahsusu incelenmiş ve Kur'an-ı Kerim'de medh fiili örnekleri incelenmiştir. Ayrıca Arap şiirinin türlerinden biri olan medh şiiri; Cahiliye Dönemi, Emevî Dönemi, Abbasi Dönemi, Endülüs Dönemi olarak farklı dönemlerde incelenmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) dönemiyle başlayan sonrasındaki tüm dönemlerde ve günümüzde varlığını sürdüren Nebevi Medh'e, Cahiliye Dönemi başlığından sonra yer verilmiştir. Ayrıca Beşerî Medh kavramına değinilmiştir.

İkinci bölümde ise Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hadislerinin toplandığı eserler olan Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahih'i, Müslim'in el-Câmiu's-Sahih'i, Ebû Dâvûd'un es-Sünen'i ve Tirmizî'nin es-Sünen'i içerisinde kıyasî medh bulunan hadisleriyle incelenmiştir.

Çalışmanın başından itibaren tüm destek ve emeklerinden ötürü danışman hocam Doç. Dr. Hacı ÇİÇEK'e, yüksek lisans eğitimi boyunca verdikleri tüm emeklerinden ötürü Doç. Dr. Osman KAYA'ya ve Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Temel'e teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Adıyaman Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....
Zübeyir BADECİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ	1
1.1. MEDH KAVRAMI VE MEDHİN KULLANIMI	4
1.1.1. Lüğavî ve Istilahî Manada Medh Kavramı.....	4
1.1.2. Medh'in eş anlamları ve aralarındaki farklılıklar	4
1.2. Medh Çeşitleri.....	6
1.2.1. Mübah medh (مدح مباح)	7
1.2.2. Zemmedilmiş medh (مدح مذموم)	7
1.3. Medh Fiilleri.....	8
1.3.1. Ni'menin (نعم) aslı ile ilgili görüşler	8
1.3.2. Habbezanın (حبذا) aslı ile ilgili görüşler	10
1.3.3. Medh fiilleri ile ilgili hükümler	11
1.3.4. Medh fiilinin faili	11
1.3.5. Medh fiilinin mahsusu.....	13
1.3.6. Kur'an-ı Kerim'de medh fiili örnekleri	14
1.4. Arap Edebiyatında Medih	17
1.4.1. Cahiliye Dönemi medih	18

1.4.2.	Nebevi medih.....	22
1.4.3.	Emevî Dönemi medih	27
1.4.4.	Abbasi Dönemi medih	27
1.4.5.	Endülüs Dönemi medih (Muvahitler ve Murabıtlar Dönemi)	29
1.4.6.	Beşerî medih.....	30
2.	HZ. PEYGAMBERİN (s.a.s.) HADİSLERİNDE MEDİH	31
1.5.	Kıyasî Medh İçeren Hadisler	31
1.5.1.	Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahih'inde medh örnekleri	31
1.5.1.1.	<i>Teheccüt-gece ibadetleri</i>	31
1.5.1.2.	<i>Kadınların hacı</i>	32
1.5.1.3.	<i>Kölenin rabbine güzel ibadeti ve efendisinin iyiliğini istemesi</i>	33
1.5.1.4.	<i>Hibe, bağış, infak</i>	35
1.5.1.5.	<i>İnsanlar içinde gizlice söyleneni gizli tutma, söyleyenin vefatı sonrası söylediği şeyi anlatma</i>	36
1.5.1.6.	<i>Dünyanın sakınılması gereken güzellikleri ve bunlar için rekabet</i>	37
1.5.1.7.	<i>Hırsla görev istemenin hoş bulunmaması</i>	38
1.5.1.8.	<i>Cin bahsi</i>	39
1.5.2.	Müslim'in el-Câmiu's-Sahih'inde medh örnekleri.....	40
1.5.2.1.	<i>Peygamber'in (s.a.s.) kızı Hz. Fâtıma'nın fazileti</i>	40
1.5.2.2.	<i>Abdullah b. Ömer'in fazileti</i>	42
1.5.2.3.	<i>Sirkenin değeri ve onu azık etmek</i>	43
1.5.2.4.	<i>Dünya güzelliklerinden çıkacaklardan korkmak</i>	44
1.5.2.5.	<i>Sahibine nasihat eden ve Allah'a ibadeti güzelce yapan kölenin sevap ve mükafatı</i>	46
1.5.3.	Ebû Dâvûd'un es-Sünen'inde medh örnekleri.....	47
1.5.3.1.	<i>Sahur vakti</i>	47
1.5.3.2.	<i>Sirke bahsi</i>	49

1.5.3.3.	<i>Elbiseyi yerde sürümek</i>	49
1.5.3.4.	<i>Ramazan ayı namazı</i>	51
1.5.3.5.	<i>Kişinin hakkı üzere yemin etmesi</i>	52
1.5.3.6.	<i>Cuma günü boy abdestini terk etmenin ruhsatı</i>	53
1.5.4.	Tirmizî'nin es-Sünen'inde medh örnekleri	55
1.5.4.1.	<i>Kurbanlıklarda genç erkek koyun ile ilgili söylenenler</i>	56
1.5.4.2.	<i>Sirke hakkında söylenenler</i>	57
1.5.4.3.	<i>Hacamat hakkında söylenenler</i>	57
1.5.4.4.	<i>Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in faziletleri</i>	58
1.5.4.5.	<i>Muaz b. Cebel, Zeyd b. Sabit, Ubey b. Ka'b ve Ebu Ubeyde b. Cerrah'in faziletleri</i>	59
1.5.4.6.	<i>Hâlid b. Velîd'in faziletleri</i>	63
1.5.4.7.	<i>Sakîf ve Benî Hanîfe bahsi</i>	64
1.5.4.8.	<i>Cuma günü abdest alma</i>	65
1.5.4.9.	<i>Salih kölenin fazileti ile ilgili söylenenler</i>	65
SONUÇ		67
KAYNAKÇA		69

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

b	: Bin
cc	: Celle Celaluhu
Hz	: Hazreti
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
Ö	: Ölümü
ra	: Radıyallahu Anh
s	: Sayfa
sas	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
tahk	: Tahkik eden
ts	: Tarihsiz
vb	: Ve benzeri

1. GİRİŞ

Vedûd olan Rabbimiz Allah (c.c.) insanoğlunun fitratına belki de bu isminin bir tecellisi olarak sevmek ve sevilme gibi özellikler bahşetmiştir. İnsan, çok özellikli ve çok yönlü bir varlık olarak farklı özelliklerle donatılmıştır. Kendisinde kodlanmış olan bu özelliklerinden biri de sevmek ve sevilme arzudur. Bu özellik insanın en temel yönlerinden birini oluşturmaktadır. İnsanda sevgi farklı şekillerde tecelli edebilir. Doğru sevgi insanı kurtuluşa götürürken yanlış sevgi insanı hüsrana götürür. Zira Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de *"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, durgunluğa uğramasından endişe ettiğiniz ticaretiniz ve hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, peygamberinden ve O'nun yolunda cihattan daha sevimli ise, artık Allah buyruğunu (kıyameti) gerçekleştirinceye kadar bekleyin. Allah günaha saplanmış kimseleri hidayete erdirmez."*¹ Ayetiyle insanoğlu için sevimli olan bazı şeyleri zikretmiş lakin sevmek ve sevilme içgüdüsüne işaret olarak sevgiye en layık olanın Allah Teâlâ, Peygamberi (s.a.s.) ve O'nun yolunda cihat olduğunu belirtmiştir. Bunlar dışındaki sevgilerin daha baskın olmasının hidayete engel olacağına işaret etmiştir.

Sevginin imanî bir konu olduğuyla ilgili bir diğer işaret Peygamberimiz (s.a.s.) tarafından yapılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.) bir kimsenin tam anlamıyla iman etmiş olabilmesi için *"Hiçbiriniz, ben kendisine canından, ana-babasından, çoluk-çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça iman etmiş olmaz."*² bildirmiştir. Hadisten de anlaşılacağı üzere insan özünde mevcut sevmek ve sevilme özelliğinden ötürü bir şeyleri sevmektedir ve sevecektir. Bu sevgiyi dışa vurmak isteyen ve içindeki hisleri dile getirmek isteyen insanın sevdiğine olan muhabbetini anlatması, bunu yaparken de süslü kelimeler ve güzel sözler kullanması gayet tabiidir. İşte bu sebeptir ki insanlar sevdiğini övmüştür. Şairler sevdiklerini metheden şiirler söylemiş ve fitratlarından gelen bu duygunun yansımalarını şiirleri aracılığıyla başkalarına aktarmışlardır.

İnsanı en güzel şekilde yaratan Allah (c.c.) imtihan gereği onu dünyaya göndermiştir. Kendisi için apaçık bir düşman olan İblis de bu imtihanın bir parçası olarak beraberinde dünyaya gönderilmiştir. Dünyada belli bir süre yaşayacak olan insan için sonrasında ölüm, ahiret ve hesap vardır. Bu hesap sonucu kazananlar ebedi saadete kavuşacaktır. Kaybedenler

---

¹Kur'an Yolu Meâlî, 2. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2020, Tevbe: 9/24.

²Ebü Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, Câmiu's-Sahih, Matba'ti'l-Kûbra el-Emîriyye, Bulak, 1311, İman 8, Hadis No: 15, I, s. 12.

ise ebedi bir nedamete mahkûm olacaktır.³ Yeminli düşman İblis tüm varlığını insanı sapıklığa sürüklemeye adanmıştır. Lakin kullarına karşı çokça merhametli olan Rabbimiz (c.c.) kendisine isyan eden ve hüsrana doğru ilerleyen kavimleri elçileri ile uyarmıştır. Bu elçilerin bir kısmına kitaplar gönderen Allah (c.c.) bu yolla kullarıyla iletişime geçmiştir. Allah Teâlâ son peygamberine vahyettiği ve kullarını hakikate çağırdığı Kur'an-ı Kerim'de sevdiği ve hoşnut olduğu davranışlar ile amelleri, bu davranışları ve amelleri yapanları ve yapanların elde ettiği kazanımları överek dikkatleri bu ameller üzerine çekmiştir. Böylece muhatap olan insan iyiye, güzele ve doğruya teşvik edilmiştir.

Peygamber Efendimiz Allah'ın (c.c.) mesajı Kur'an-ı Kerim'i son peygamber vasfıyla tüm insanlığa duyurma sorumluluğunu yerine getirmiştir. Allah (c.c.) insanlara elçi olarak yine bir insanı seçip göndererek emirlerinin yaşanabilirliğini göstermiştir. Efendimiz (s.a.s.) ise Kur'an'ın yaşayan hali olarak en güzel tefsirini hayatıyla yapmıştır. Sözleriyle ümmetini iyi ve güzel olana tıpkı ayetlerdeki üslupta olduğu gibi övgü yoluyla yönlendirmiştir.

Son Peygamber Hz. Muhammed bir Arap'tır. İnsanlığa son ilahî hitap olan Kur'an-ı Kerim de Arapça olarak indirilmiştir.⁴ Arap dilini incelediğimizde içerisinde ciddi zenginlikler barındıran bir dil olduğunu görmekteyiz. İnsanlığa hitap eden son kitap Kur'an-ı Kerim'in dili olma şerefine ulaşmış olması bu zenginliğin en büyük kanıtıdır. Bu manada birçok sanatsal üslup barındıran Arap Dili ve Edebiyatı Batılı-Doğulu birçok âlimin çalışmasına da konu olmuştur. İçerdiği türler derinlemesine incelenmiştir.

Övgü kavramı tüm dillerde olduğu gibi Arapçada da özel bir yere sahiptir. Araplar ise bu alanı ziyadesiyle özelleştirmişler ve övmek için özel fiiller kullanmışlardır. Bu fiiller medh fiilleridir. Medh sadece belli dil kurallarıyla sınırlı olmakla kalmayıp bir şiir türü haline gelecek kadar çok kullanılmıştır. Arap edebiyatının en mükemmel türü olan şiir Araplar için daima vazgeçilmez olmuştur. Hatta geçmişte Araplar günlük hayatlarında bile şiir ile iletişim kurmuşlardır. Fıtratın bir yansıması olan sevileni övme, Arap şiirinde toplumun kıymet verilen değerlerinin methedilmesiyle görülmeye başlamıştır. Sonrasında bazı edebî, sosyal, siyasî ve ekonomik sebeplerin tesiriyle medh bir şiir türüne dönüşmüştür. Şiirin dışında da medh farklı alanlarda kendine yer bulmuştur. Günümüzde komedyen olarak adlandırılan ve stand-up komedi yapan sanatçılar, daha önceleri çok öven anlamına gelen "meddah" ismiyle anılmışlardır. Meddahların insanları güldürmek için abartılı bir şekilde taklitler yaptıkları ve

---

³Teğabün: 64/9-10.

⁴Yûsuf: 12/2.

hikâyeler anlattıkları bilinmektedir. Bunun gibi farklı alanlarda da görülmekle beraber medh dilin bulunduğu her alanda yer bulmuştur.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen⁵, Kur'an'ın yaşayan hali⁶, yüce bir ahlak üzere olan⁷ en güzel örnek⁸ Hz. Muhammed (s.a.s.) insanların yüzüne karşı çokça övülmesinin doğru olmadığını bildirmiştir.⁹ Bununla birlikte övgünün Kur'an-ı Kerim'de kullanıldığı gibi Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hadislerinde de ölçülü olarak kullanıldığı bilinmektedir.

---

⁵Enbiyâ: 21/107.

⁶Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, Süneni Ebî Dâvûd, tahk. Şuayb el-Arnaût ve Muhammed Kâmil Karabelli, Dâru'r-Risale el-Âlemiyye, Beyrut, 2009, Tatavvu' 26, Hadis No: 1342, II, s. 500.

⁷Kalem: 68/4.

⁸Ahzab: 33/21.

⁹Buhârî, Edeb 95, Hadis No: 6162, VIII, s. 38.

1.1. MEDH KAVRAMI VE MEDHİN KULLANIMI

1.1.1. Lüğavî ve İstilahî Manada Medh Kavramı

Sözlükte medh, zem'in zıddı olarak bir kişiyi veya bir şeyi kendisindeki güzel sıfatlardan ötürü övmek anlamında kullanılır. Medehe (مدح) övdü, yemdehu (يمدح) övüyor, madih (مادح) öven, memduh (ممدوح) övülen anlamına gelmektedir.¹⁰ Medhu (المَدْحُ) mastar, midhatu (المِدْحَةُ) isim, midehun (مِدْحٌ) çoğuludur. Medh (المدح), medih (المَدِيحُ) ile aynı anlamda kullanılır. Medhin (المَدِيحُ) çoğulları ise medaih ve emadihtir (المَدَائِحُ وَالْأَمَادِيحُ).¹¹ Meddah (مَدَّاحٌ) ise medh'in mübalağa sigasıdır. Medhte ustalaşmış ve onu iyi kullanıp onda mübalağa yapan kişi anlamındadır.¹²

İstilahta ise medh kelimesi, “bir insanı veya bir nesneyi yahut eylemi üstün bir özelliği dolayısıyla övme” anlamında masdar ve bu şekilde övücü söz ve davranışları ifade etmek üzere isim olarak kullanılmaktadır. Karşıtı zem ve hicivdir. Yaranmak ve çıkar elde etmek maksadıyla birine abartılı sözlerle methiyeler düzenlere meddah denir. “Hamd” kelimesi de medhe yakın bir mâna taşımakla birlikte kaynaklarda ikisi arasında belli farklar bulunduğu belirtilmektedir. Râgıb el-İsfahânî'ye göre her hamd medhtir, ancak her medh hamd değildir. Nitekim medh, kişinin yaratılıştan sahip olduğu ve kendi iradesiyle sonradan kazandığı üstün özellikleri, hamd ise sadece ikincileri övmek üzere kullanılır.¹³ Ali el-Cürcani de (1340-1413) et-Ta'rifât adlı eserinde medh için şu tanımı yapmıştır: Medh, istemli güzel bir şey üzerine dille yapılan kasıtlı övgüdür.¹⁴

1.1.2. Medh'in eş anlamları ve aralarındaki farklılıklar

Arapçada medh ile eş veya yakın anlamlarda kullanılan birçok kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin bazıları şunlardır:

(رَأَى) Ölüyü övmek, ağıt yakmak. (أَبْنَى): Öleni hayırla anmak. (فَرَّطَ): Yaşayan kişiyi çok övmek, methiye yapmak, güzel yönlerinden bahsetmek. (أَثْنَى عَلَى): Övmek, methetmek. (أَجَلَّ): Yüceltmek, göklere çıkarmak. (أَشَادَ ب): Açıkça övmek, bir şeyin iyiliklerini saymak. (أَطْرَى): Aşırı övme, öve öve bitirememek, yağ çekmek. (مَجَّدَ): Yüceltmek, methetmek. (هَرَفَ): Övgüde aşırı gitmek, abartarak övmek. (شَبَّبَ): Gençlik günlerini anmak, -kadına- iltifatta

¹⁰Ahmet Muhtar Ömer, Mu'cemu'l-Lugati'l-Arabiyyeti'l-Mua'sire, Âlemu'l-Kutub, 2008, III, s. 2076.

¹¹İbn Manzûr, Lisanu'l-Arab, Daru Sadir, Beyrut, 1993, II, s. 589.

¹²Ömer, III, s. 2076.

¹³Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân, Daru'l-Kalem, Şam, 1991, s. 256.

¹⁴Seyyid Şerif Ali el-Cürcani, et-Ta'rifât, Dârü'l-küttübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1983, s. 207.

bulunmak. (على حمْد): Hamd etmek, (شكر ل): Teşekkür etmek, övmek. (سَبَّحَ): Allah'ı yüceltmek, tenzih etmek. (عَظَّمَ): Ululamak, yüceltmek. (زَكَّى): Büyütmek, temize çıkarmak. (فَحَّمَ): Saygı göstermek, yüceltmek. (تَمَدَّحَ): Övünmek. (اِمْتَدَّحَ): Övmek. (مَطْر، مَداح، مَبِي): Öven, övgücü. (مَدَحُهُ، مَدَحُ، اَمْدُوْحُهُ، اَمَادِيح): Övgü şiiri, övgü şiirleri. (تَبَاهِ، تَبَاهٍ، اِفْتِخَار، اِعْتِزَال، اِفْتِخَار، تَبَاهٍ، تَبَاهِي، تَفَاخُر): Övünmek, iftihar etmek, gurur duymak.

Birbirine benzer bu kelimelerden bazılarının aralarındaki farklılıklar şöyledir:

a) *Medh (مَدْحُ) ve Hamd (حَمْدُ) Arasındaki Fark:*

Hamd (حَمْدُ) kelimesi sözlükte “iyilik, güzellik, üstünlük ve erdemlilikle niteleme, övme” gibi mânalara gelmekle beraber hamd, isim ve masdar olarak kullanılır.¹⁵ Dil bilimciler medh, hamd, sena ve şükür kelimeleri arasında ciddi bağlantılar olduğunu belirtmektedirler. Bununla beraber hamd (حَمْدُ), medhten (مَدْحُ) daha özel şükürden (شكر) daha kapsayıcıdır. Çünkü medh (مَدْحُ) insanın kendisinde tercihiyle var olan bir şey için de söylenebilmekle beraber sorumluluk olarak yaptıkları için de söylenir. İnsan boyunun uzunluğuyla ya da yüz güzelliğiyle övülebileceği gibi malının çokluğu, cömertliği ve ilmiyle de övülebilir. Hamd birincisi olmaksızın ikincisi için olur.¹⁶

Hamd ancak ihsan karşılığı olur. Yarattıklarına ihsanı sebebiyle Allah Teâla kendisini hamiddir (övendir). Hamd (حَمْدُ) fiili kapsar. Medh (مَدْحُ) ise fiil için de sıfat için de kullanılabilir. Bu yüzden kişi kendine veya başkasına ihsanı sebebiyle övülebilir. Yüzünün güzelliği, boyunun uzunluğuyla da övülebilir. Yine kabiliyetli, ilim sahibi, bilge gibi övgü sıfatlarıyla da övülebilir. Bunlar sebebiyle kendisine hamd edilmez sadece ondan sadır olan ihsanlar sebebiyle hamd edilir.¹⁷

“Bir kısım âlimler hamd (حَمْدُ) ile şükür (شكر) arasında anlam bakımından fark gözetmezken dilcilerin çoğunluğuna göre şükür (شكر), kişinin kendisine yapılan bir iyiliği bilip sahibine övgü ile mukabelede bulunması ve bunu diğer insanlara da duyurmasıdır. Hamd (حَمْدُ) ise söz konusu iyiliğin kendisine yönelik olma şartı aranmadan bir kimsenin mutlak mânada lutufkârlığının ve iyilikseverliğinin dile getirilmesidir. Buna göre hamd şükürden daha kapsamlıdır.”¹⁸

b) *Medh (مَدْحُ) ve Şükür (شكر) Arasındaki Fark:*

¹⁵Bekir Topaloğlu, “Hamd”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1997, XV, s. 442-445.

¹⁶el-İsfahânî, s. 256.

¹⁷Ebu Hilal el-Askeri, el-Furûku'l-Luğaviyye, Daru'l-İlmi ves-Sekafe lin-Neşri vet-Tevzi', Kahire, s. 50.

¹⁸Topaloğlu, “Hamd”, s. 442-445.

Medh (مَدْحٌ) hamddan (حَمْدٌ) daha genel bir anlamdadır. Hamd da (حَمْدٌ) şükürden (شُكْرٌ) daha genel bir anlamdadır.

Medhin (مَدْحٌ), hamddan (حَمْدٌ) daha genel bir anlamda oluşunun açıklaması şudur: Medh (مَدْحٌ), hem akıl sahibi varlıklar hem de aklı olmayan varlıklar için yapılabilir. Hamd (حَمْدٌ) ise ancak kendisinden gelen nimetlere ve ihsanlara karşılık Fâil-i Muhtar olan Allah'a (c.c.) yapılabilir. Şükür (شُكْرٌ) ise sadece insana ulaşan ve elde ettiği nimetten ötürü nimet sahibini yüceltmek için yapılır.¹⁹

c) *Medh (مَدْحٌ), Takriz (تَقْرِيطٌ) ve Te'bin (تَأْبِينٌ) Arasındaki Fark:*

Medh diri kişi için de ölmüş kişi için de olabilir. Takriz (التقريط) ise sadece diri kişi için olur. Tebin'in farklılığı ise kendisinin sadece ölü kişi için olmasıdır. Ve şöyle söylenir: (أَبْنَهُ) onu –ölüyü- hayırla yâd etti, (يُؤْبِنُهُ) onu –ölüyü- hayırla yâd ediyor, (تَأْبِينًا) anmak, yâd etmek. Takriz'in (تقريط) aslı karzdan (قرظ) gelir. Karz, –zank elde edilen bir akasya cinsi- derinin kendisiyle tabaklandığı şeydir. Deri; karz ile tabaklandığında güzelleşir, iyileşir ve değeri artar. Yaşayan kişiyi medh etmek buna benzetilmiştir. Onu methederken sanki değerini arttırmış olursun. Bu yüzden, “medehallahu” (مدح الله) yani Allah onu methetti denilir ama “karazahu” (قرظه) denilmez.²⁰

d) *Medh (مَدْحٌ) ve Sena (تَسَاءٌ) Arasındaki Fark:*

Sena (تَسَاءٌ) tekrar tekrar yapılan medhtir. Çifter çifter ve ikişer ikişer gibi anlamlara gelir. Arapçada bu kelime (تثيit الأحيط) “İpi katladım” anlamında da kullanılır. İp iki kat yapıldığı zaman böyle denilir. Yine Allah'ı Teâla Fatihâ Suresi için (سبعًا من المثاني) “Tekrarlanan Yedi” nitelemesi yapmıştır. Çünkü Fatihâ Suresi her rekâtta tekrarlanır.²¹

e) *Medh (مَدْحٌ) ve İtra (الإطراء) Arasındaki Fark:*

İtra (الإطراء), yüze karşı övmek demektir. Arapların (الإطراء يُورث العُقلة) “Yüzüne karşı övmek gaflete neden olur.” kelimî itranın yüze karşı övmeyi kastettiğini gösterir. Medh (مَدْحٌ) ise hem yüzyüze hem de gıyaben olabilir.²²

1.2. Medh Çeşitleri

İnsan fitratı gereği övmeye ve övülmeye meyilli oluşu medh kavramının konuşulması ve üzerinde durulmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Konu mevzubahis olduğu zaman üzerinde

¹⁹Fahreddin er-Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1999, s. 486.

²⁰el-Askeri, s. 51.

²¹el-Askeri, s. 51.

²²el-Askeri, s. 51.

durup incelenmesi gereken bir diğere nokta da medhin her koşulda doğru olarak kabul görüp görmeyeceğidir. Bu soruyla ilgili olarak literatürümüzde iki başlığa ayrılmış medh türleri zikredilecektir.

Medh iki çeşittir. Bunlar Mübah Medh (مدح مباح) ve Mezmum Medh'tir (مدح مضموم).

1.2.1. Mübah medh (مدح مباح)

Mübah medh için sağlanması gereken şartlar aşağıdaki gibidir.

- Övdüğü kişiyi övdüğü şeyde dürüstlük.
- Abartmamak ve sınırı aşmamak.
- Övülenin fitnesinden emniyette olmak.²³

Bu şartlardan da görüleceği üzere bu tür medh yalandan, mübalağadan ve bozgunculuktan arındırılmış olmayı gerektirmektedir. Zira Peygamber Efendimiz'in: *"Ebubekir ne iyi adamdır. Ömer ne iyi adamdır. Ebu Ubeyde b. Cerrah ne iyi adamdır. Üseyd b. Hudayr ne iyi adamdır. Sabit b. Kays b. Şemmas ne iyi adamdır. Muaz b. Cebel ne iyi adamdır. Muaz b. Amr b. Cemuh ne iyi adamdır."*²⁴ diyerek sahabelerini övdüğü bu hadis-i şerifi bizim için bu konuda önemli bir örnektir.

1.2.2. Zemmedilmiş medh (مدح مضموم)

Zemmedilmiş medh, içerisinde mübah medh şartlarını taşımayan medhtir. Yani içerisinde yalan bulunan, belki bir ücret umarak veya ummaksızın mübalağa bulunan ya da fitneye sebep bir şey bulunan medhtir. Bu konuyla ilgili Peygamber Efendimiz'in şu hadis-i şerifini örnek olarak verebiliriz:

أَنَّ رَجُلًا ذَكَرَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَثْنَى عَلَيْهِ رَجُلٌ خَيْرًا ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : وَيْحَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ يَقُولُهُ مِرَارًا إِنْ كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحًا لَا مَحَالَةَ ، فَلْيُفَلِّ : أَحْسِبُ كَذَا وَكَذَا إِنْ كَانَ يَرَى أَنَّهُ كَذَلِكَ ، وَحَسْبِيئُهُ اللَّهُ ، وَلَا يُرْكَى عَلَى اللَّهِ أَحَدٌ

"Bir gün Peygamber'in huzurunda bir kimsenin ismi anılmış ve orada bulunanlardan biri, onu övmüştü. Bunun üzerine Hz. Peygamber birkaç defa: "Yazık sana, arkadaşının boynunu kopardın", dedi. Sonra da: "Şayet biriniz diğerini mutlaka övecek olursa, 'öyle sanıyorum ki o, şöyle iyidir, böyle iyidir.' desin ve bu sözü de adamın bu

²³Abdulaziz b. Muhammed, Menhecü's-Sahabe fî Da'veti'l-Müşrikîn min Gayri Ehli'l-Kitâb, Dâru'r-Risale el-Âlemiyye, Beyrut, 2021, s. 338.

²⁴Ebü İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, Sünenü't-Tirmizî, tahk. Şuayb el-Arnaût ve diğerleri, Dâru'r-Risale el-Âlemiyye, Beyrut, 2009, Menakib 105, Hadis No: 4128, VI, s. 341.

sıfatlara sahip olduğu kanaatindeyse söylesin. Onun iç yüzünü Allah bilir, ona göre hesaba çeker. Şu hâlde kimse, Allah'a karşı kesin bir şekilde tezkiye edilemez (temize çıkarılamaz).” buyurdu.”²⁵

Yine Efendimiz'in (s.a.s.) meddahlarla ilgili olarak söylediklerini şu hadisten öğreniyoruz:

أَنَّ رَجُلًا جَعَلَ يَمْدَحُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، فَعَمِدَ الْمَقْدَادُ ، فَجَنَّا عَلَى رُكْبَتَيْهِ ، فَجَعَلَ يَحْتُو فِي وَجْهِهِ الْحَصْبَاءَ ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : مَا شَأْنُكَ ؟ فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَدَّاحِينَ ، فَاحْتُوا فِي وُجُوهِهِمُ التُّرَابَ .

“Bir gün bir adam Hz. Osman'ı övmeye başlayınca, orada bulunan Mikdâd, diz çökerek öven kişinin yüzüne ufacık taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman: Ne yapıyorsun, deyince o da: Resulullah, ‘İnsanları övüp duranları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçın.’ buyurdu, dedi.”²⁶

1.3. Medh Fiilleri

Övgü fiilleri içerisinde en çok kullanılan ni'me (نِعْمَ) fiilidir. Genel övgü için kullanılır. Övgü fiilleri camid fiillerdir. Bir diğer ifadeyle gayri mutasarrıfturlar, çekimlenemezler. Yani muzari, emir ve masdarları getirilmez. Ayrıca habbeza (حَبَّأً) fiili de tıpkı ni'me gibi övgü için kullanılır. Bununla beraber sülasi fiillerden taaccüb şartlarını taşıyan tüm fiiller aslında orta harfi dammeli olsa bile medh kasdıyla dönüştürülebilir. Fakat bu fiiller artık genel medhe işaret etmez. Daha sınırlı kalır. Örneğin (كَرَّمَ الرَّجُلَ سَعِيدًا) “Said ne cömert adamdır.” dediğimizde cömertlik yönüyle övmüş oluruz.²⁷ Yine bu fiiller inşaî fiillerdir. Haberî fiil değildirler. Haberî fiil, bilgi vermek maksatlı bir yapıdadır kendisinde doğru veya yalan anlamı taşır. İnşaî fiil, istek bildirir, doğru veya yalan anlamı taşımaz. İnşaî bir cümlede doğrulama veya yalanlama yapılamaz.

1.3.1. Ni'menin (نِعْمَ) aslı ile ilgili görüşler

Nahiv âlimlerinin genelinin görüşü ni'menin fiil olduğudur. Çalışmada da bu görüş esas alınmıştır. Ni'menin iki kullanımı öne çıkmaktadır. Bunların ilki çekimi yapılabilen yani mutasarrıf fiil halidir. Bu durumda (نِعْمَ) olarak okunur. Çekimi de (نِعْمَ الرَّجُلُ ، يَنْعَمُ بِهِ ،)

²⁵Buhârî, Edeb 95; Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî, Sahîhu Müslim, tahk. Mehmed Zihni Efendi, Dâru't-Tibaa'ti'l-Âmire, İstanbul, 1334, Zühd 14, Hadis No: 3000, VIII, s. 227.

²⁶Müslim, Zühd 14, Hadis No: 3002, VIII, s. 228.

²⁷Fadıl Sâlih es-Sâmerrâî, Me'ani'n-Nahv, Daru'l-Fikr, Ürdün, 2000, IV, s. 298.

(فَهُوَ نَاعِمٌ) şeklinde tıpkı diğer fiillerde olduğu gibi muzari fiil, emir fiil ve ismi faili ile beraber yapılır. Bu durumda fiil {وجوه يومئذ ناعمة} “O gün kimi yüzler de mutludur.”²⁸ ayetinde olduğu gibi nimetten haber verir. Diğer kullanım ise çekimi yapılamayan yani gayrı mutasarrıf fiil halidir. Bu durumda (نِعْمٌ) olarak okunur. Genel övgü ifade eder.

Ni'menin fiil olduğuyla ilgili en önemli delillerden biri dişilik alameti olan ve fiillere gelen müenneslik ta'sımı (تاء التانيث الساكنة) kabul etmesidir. Mesela (نِعْمَتِ الْمَرْأَةِ زَيْنَبُ) “Zeynep ne iyi kadındır.” misalinde de görüldüğü gibi ni'me (نعم) müenneslik ta'sı (تاء التانيث الساكنة) almıştır. Ve bu durum sadece fiilere özgüdür. Daha önemlisi bu kullanıma Peygamber Efendimiz'in (مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِيهَا وَنِعِمْتُ، وَمَنْ اغْتَسَلَ فَالْغُسْلُ أَفْضَلُ)²⁹ “Her kim cuma günü abdest alırsa ne iyi eder; hele boy abdesti alırsa, o daha iyidir.” hadis-i şerifinde de rastlıyoruz. Fiil olması ile ilgili delil olarak âlimler de bu hadis-i şerifi örnek almışlardır.

Lakin bir kısım Kufeli nahiv âlimi ise ni'menin harfi cer kabul ettiğini dolayısıyla isim olduğunu söylemişlerdir. Bu söylemlerine delil olarak da Araplarda bilindik kullanımı olan bazı cümlelerde ni'menin harfi cer almasını örnek göstermektedirler. Mesela Cahiliye Devrinde Araplar bir kız çocuk ile müjdelendiği zaman (والله ما هي بنعم الولد نصرها بكاء وبرها) (سرقة) “Vallahi o iyi bir çocuk değildir. Yardımı ağlamak, iyiliği ise çalmaktır.” derlerdi. Fakat Basralıların yaygın olan görüşünde kabul edildiği gibi bu cümlede ni'me (نعم) hafzedilmiş bir söze mefuldür. Yani mevsufa sıfat olan söz ve mevsufu birlikte hafzedilmiştir ve mecrur olan da odur. Ni'me değildir. Ve takdiri şöyledir: (ما هي بولد مقول) (مقول فيه) “O, ne iyi bir çocuktur denecek bir çocuk değildir.” Burada sıfat (مقول فيه) ile mevsuf (ولد) hafzedilmiştir. Lakin ni'me fiil hali üzere kalmakla beraber onların yerine geçmiştir.³⁰ Harfi cerler sadece isimlere gelir. Dolayısıyla bu kurala aykırılık yoktur. Zira harfi cer isim olan (ولد) kelimesine gelmiştir. Bu durum ni'menin isim olduğuna delil olarak gösterilemez.

Ni'me (نعم) camid bir fiildir. Na'ime (نِعْمٌ)'den muhaffef hale gelmiştir.³¹ Bununla beraber dört farklı söylenişi mevcuttur. Bunlar için farklı lehçeler diyebiliriz. Sıralayacak olursak ilki (نِعْمٌ)'dir. Ki bu Kur'an'da da bulunan en fasih söylemdir. İkincisi, ilk iki harfi

²⁸Ğaşıye: 88/8.

²⁹Ebû Dâvûd, Taharet 125, Hadis No: 354, I, s. 265.

³⁰İbn 'Akil, Şerh-u İbn 'Akil alâ Elfiyyeti İbn Mâlik, Dâru Turâs, Kahire, 1980, III, s. 161.

³¹Saîd el-Efganî, el-Mûcezu fî Kavâ'idî'l-Luğati'l-'Arabiyye, Daru'l-Fikr, Beyrut, 2003, s. 22.

esreli (نِعْمَ) dir. Üçüncüsü, ilk harfi üstün ikinci harfi cezimli (نَعْمَ) dir. Dördüncü ise ilk harfi üstün ikinci harfi esre olan (نَعَمَ) dir.³²

1.3.2. Habbezanın (حَبْدًا) aslı ile ilgili görüşler

Habbeza, sevgi ve övgü kastıyla kullanılan (حَبَّ) fiili ve bu fiilin faili (ذَا) ism-i işaretinin birleşmesiyle oluşmuş bir camid mazi fiildir. Habbe (حَبَّ) fiilinin aslı ise “çok sevimli oldu” anlamındaki “habube” (حَبْبُ) fiilidir.³³ Kendisine has bazı özellikleri dışında işlevsel ve anlamsal olarak ni’me (نِعْمَ) gibidir.³⁴ Fakat hükmi olarak ni’me gibi değildir.³⁵

Dilbilimciler arasında habbezanın (حَبْدًا) aslı ile ilgili de görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bu konuda üç farklı görüş mevcuttur. Bunların ilki habbezanın (حَبْدًا) tümüyle mürekkebe fiil olduğu görüşüdür. Bu görüşü delillendirirken (حَبْدًا) mürekkebe kelimesinin (حَبَّ) fiili ile başladığı için fiilliğin üstün geldiğini iddia etmektedirler. Hâlbuki isim konum olarak fiilden daha üstündür. Bir üstünlükten bahsedilecekse isim daha güçlü olduğundan isim fiilden daha önde gelir.

İkinci görüş ise (حَبْدًا) mürekkebe kelimesinin (حَبَّ) fiili ile başlamasına rağmen (ذَا) ism-i işaretiyle birleşmesi sonucu tümüyle isme dönüştüğüdür. Bunu delillendirenlerin dayanağı da yukarıda zikredilen “ismin fiilden daha güçlü olması” durumudur. Fakat habbeza (حَبْدًا) isim olsaydı yergi anlamıyla kullanıldığında başına getirilen (لَا) ile tekrarı gerekirdi. Çünkü ihmal edilirse şu örnekteki gibi “لَا حَبْدًا زَيْدٌ وَلَا عَمْرِي” söylenmelidir. Lakin Arap keliminde böyle bir kullanım yoktur. Yine baktığımızda (لَا)’nın marifede kullanımı (إِنَّ) ya da (لَيْسَ)’nin kullanımıyla aynıdır. Fakat bu kural çerçevesinde yine yukarıdaki örnek incelendiğinde ismini nasb, haberini raf yapan (إِنَّ) ve (لَيْسَ)’nin kullanımıyla aynı kullanımdaki (لَا)’nın haberinin var olduğu düşünülse bile ismi yoktur. Dolayısıyla bu görüş de zayıftır.

Üçüncü görüşü savunan dil âlimleri ise habbeza (حَبْدًا) mürekkebe kelimesinin fiil olduğunu söylemiştir. Açılımını ise (حَبَّ) mazi fiil ve (ذَا) faildir şeklinde yapmışlardır. “حَبْدًا زَيْدٌ” cümlesindeki (زَيْدٌ)’u ise mahsusun bil-medh (مخصوص بالمدح) yani övgüye özel, övgüye konu olmuş diye ifade etmişlerdir.³⁶ Bu görüşlerini de Sibeveyh’e (ö. 180/796) dayandırmışlardır. Üç görüşün içerisinde en kuvvetli olanı bu görüştür.

³²Ahmed b. Ömer el-Hâzîmî, Şerhu Elfiyyeti İbn Mâlik, Mektebetu’ş-Şâmîle, 2011, LXXXV, s. 3.

³³İbnü’l-Esîr, el-Bedi’ fî ‘İlmi’l-‘Arabiyye, Câmîa’tu Ummu’l-Kurâ, Mekke, 1999, I, s. 494.

³⁴Celâlüddîn es-Suyûtî, Hem’u’l-Hevâmi’ fî Şerhi Cem’u’l-Cevâmi’, Mektebetu’t-Tevfikîyye, Mısır, III, s. 38.

³⁵el-Hâzîmî, LXXXVI, s. 30.

³⁶el-Hâzîmî, LXXXVI, s. 30.

1.3.3. Medh fiilleri ile ilgili hükümler

Medh fiilleri övgü kasıtlı kullanılan camid fiilerdir. Bu fiilerin cümleleri inşaîdirler, (إنشائية), talebî (طلبية) ve haberî (خبرية) değildirler. Muhakkak bir medh mahsusuna (مخصوص) ihtiyaç duyarlar.³⁷ Medh fiilleri lafzî olarak mazi fiilerdir. Gayrı mutasarrıftırlar, çekimleri yapılmaz ve övgüde mübalağaya yararlar. Yapı olarak mazi fiil olsalar da genel medh için kullanıldıklarından mana bakımından tek bir zamanla sınırlı değildirler.³⁸ Zira bir kişiyi iyi hasleti ile överek (نعم الرجل زيد) “Zeyd ne iyi bir adamdır.” dediğimizde sadece geçmişte öyle olduğu için ya da sadece şu an öyle olduğu için övmeyiz. Bu övgü devamlı olduğundan tek bir zaman ile sınırlı olmadığı görüşü daha muteberdir. Faili (نعمت المرأة هند) “Hind ne iyi kadındır.” cümlesindeki gibi müennes olduğu takdirde medh fiili müenneslik ta’sı ile kullanılabilir. Kaldı ki bu özellik (نعم)’nin fiil olduğu görüşünü güçlendirir. Medh fiili olarak ni’me (نعم) gibi habbeza da (حبذا) kullanılır. Fakat (رجالاً حبذا خالد) ve (رجالاً حبذا خالد) gibi medh mahsusunun (مخصوص بالمدح) ve temyizden kendisinden önce gelmesi doğru değildir.³⁹ Bu cümleler hatalı kullanım için örnektir.

1.3.4. Medh fiilinin faili

Medh fiilinin faili birkaç farklı şekilde olabilir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Fail, lam-u tarifli (ال) açık cins isim olabilir.⁴⁰ {نعم المولى ونعم النصير} “O ne güzel mevlâdır ne eşi bulunmaz yardımcısı!”⁴¹ ayetindeki Mevla (المولى) ve yardımcı (النصير) kelimelerinde olduğu gibi burada bu kelimeler medh fiilinin failidirler ve lam-u tarifli (ال) açık cins isimdirler.

Fail, lam-u tarifli (ال) açık cins isme muzaf bir isim de olabilir.⁴² {فنعم عقبى الدار} “Dünya yurdunun ardından ulaştığınız sonuç ne güzel oldu!”⁴³ ayeti kerimesindeki sonuç (عقبى) kelimesi medh fiilinin failidir. Lam-u tarifli (ال) açık cins isim olan (الدار) kelimesine de muzaftır.

³⁷Mustafa el-Galâyînî, Cami’u’l-Durûsi’l-‘Arabiyye, Mektebetu’l-‘Asriyye, Beyrut, 1993, I, s. 84.

³⁸İbnü’l-Esîr, I, s. 487.

³⁹el-Galâyînî, I, s. 85.

⁴⁰Mustafa Meral Çörtü, Nahiv, 16. Baskı, İFAV, İstanbul, 2014, s. 120.

⁴¹Enfal: 8/40.

⁴²Çörtü, s. 120.

⁴³Ra’d: 13/24.

Fail, temyiz olarak mansub ve nekre bir isimle açıklanan gizli bir zamir olabilir.⁴⁴ (نعم) “Halid ne iyi adamdır!” cümlesindeki fiilden sonra gelen adam (رجلا) kelimesi nekre ve mansub olarak gelmiş temyizdir. Halid (خالد) kelimesi mahsustur (مخصوص بالمدح). Fail ise gizli (مستتر) zamir olan o (هو) zamiridir.

Ni’menin (نعم) faili olarak (ما) kullanılabilir. Bu durumda (ما) ya ismi mevsul ya da (الشيء) anlamında ma’rife-i tamme olarak değerlendirilir. Fakat bazı dil bilginleri (ما)’nın temyiz olduğunu, failin (شيء) anlamında nekre-i tamme (ما) ile açıklanan gizli (مستتر) zamir olduğunu söylemektedirler. Kur’an-ı Kerim’den bir örnekle bu üç form şöyle değerlendirilebilir:

{إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ} “Sadakaları açık olarak verirseniz bu ne güzel!”⁴⁵ Burada (فَنِعِمَّا هِيَ) kısmına odaklanılıp (ما) ism-i mevsul olarak kabul edilirse i’rabı şu şekilde olacaktır:

(ما): اسم موصول فاعل مبني على السكون في محل الرفع.⁴⁶

İsm-i mevsul, fail, sükûn üzere mebni, mahallen merfu.

(ما) burada (شيء) anlamında ma’rife-i tamme olarak kabul edilirse i’rabı şu şekilde olacaktır:

(ما): معرفة تامة بمعنى الشيء فاعل مبني على السكون في محل الرفع.⁴⁷

(الشيء) anlamında ma’rife-i tamme, fail, sükûn üzere mebni, mahallen merfu.

(ما) burada (شيء) anlamında nekre-i tamme olarak kabul edilirse i’rabı şu şekilde olacaktır:

(ما): نكره بمعنى (شيء) مبني على السكون في محل نصب تمييز لفاعل (نعم) المستتر تقديره (هو)⁴⁸.

(شيء) anlamında nekre-i tamme, sükûn üzere mebni, (نعم) fiilinin (هو) takdirindeki gizli zamiri için temyiz, mahallen mansub.

Medh fiili olarak habbeza da (حبذا) kullanılır. Habbezanın (حبذا) kullanıldığı cümlede (ذا) ism-i işareti faili konumundadır. Habbezadan (حبذا) sonra gelen merfu’ isim mahsusun bil-medhtir (مخصوص بالمدح). Müfred, tesniye ve cemi için aynı sigalar kullanılır. Müennesi yoktur.⁴⁹ Bir örnek ile pekiştirmek gerekirse: (حبذا الصدق) “Doğru sözlü olmak ne de

⁴⁴Çörtü, s. 120.

⁴⁵Bakara: 2/271.

⁴⁶Çörtü, s. 124.

⁴⁷Çörtü, s. 124.

⁴⁸Çörtü, s. 124.

⁴⁹Çörtü, s. 118.

güzeldir” cümlesinde: (حب): Mazi fiil, fetha üzere mebnidir. (ذا) ism-i işaret, fail, mebni, mahallen merfudur. (الصدق): Muahhar mübteda ya da mübtedası düşürülmüş haberdir. (حبذا): Mukaddem mübtedadır.

1.3.5. Medh fiilinin mahsusu

Medh fiili muhakkak bir (مخصوص بالمدح) mahsusun bil-medhe ihtiyaç duyar.⁵⁰ (مخصوص بالمدح) mahsusun bil-medh ise medh fiilinin failinden sonra gelen ya da varsa temyizden sonra gelen ve övgüsü kastedilen marife ve merfu isme denilir.⁵¹ (نعم الرجل صالح) cümlesinde ilk merfu isim, fail olan adam (الرجل) kelimesidir. İkinci merfu isim olan Salih (صالح) kelimesi ise mahsusun bil-medhtir. Aynı zamanda muahhar mübtedadır. (نعم الرجل) cümlesi mukaddem haberi konumundadır.

Mahsusun bil-medh fiilden önce gelerek (صالح نعم الرجل) şeklinde mübteda ve kendinden sonra gelen cümle haberi olacak şekilde de kullanılabilir.

Ni'menin (نعم) faili ile mahsusun bil-medhi yer değiştiremez.⁵² Yani (نعم الرجل صالح) cümlesi (نعم صالح الرجل) şeklinde kullanılamaz.

Mahsusun bil-medh kendisine bir işaret olması veya muhatap tarafından biliniyor olması durumunda hafzedilebilir. {حسبنا الله ونعم الوكيل} “Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!”⁵³ ayeti kerimesinin “Allah bize yeter” (حسبنا الله) kısmında Allah’a (c.c.) açıkça işaret olduğundan takdiri (هو) olan mahsusun bil-medh hafzedilmiştir. Yine {ولقد نادينا نوح} “Vaktiyle Nûh bize yakarmıştı; biz de ne güzel karşılık vermiştik!”⁵⁴ ayetinde karşılık verenler (المجيبون) kelimesi fail konumundadır. Takdiri (نحن) olan mahsusun bil-medh ise kendisine işaret olduğundan hafzedilmiştir.

Nevasıhlar (النواسخ), mahsusun bil-medhe mukaddem veya muahhar olarak dâhil olabilir.⁵⁵ Yani (كان) ve benzerleri ile (إن) ve benzerlerine isim olarak gelebilir. (نعم الرجل كان) (كان محمد نعم الرجل) şeklinde kullanılabilir. Yine (ظن) ve benzerlerinin birinci mefu'lü de olabilir. Bu durumda da (نعم الرجل ظننتك) veya (ظننتك نعم الرجل) şeklinde kullanılabilir. Mahsusun bil-medhin i'rabıyla ilgili farklı birkaç görüş şöyle sıralanabilir:

⁵⁰İbnü'l-Esîr, I, s. 489.

⁵¹es-Sâmerrâî, IV, s. 304.

⁵²Çörtü, s. 120.

⁵³Âl-i İmran: 3/173.

⁵⁴Saffat: 37/75

⁵⁵es-Sâmerrâî, IV, s. 305.

{ هُوَ مَوْلِيكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ } “Sizin Mevla'nız O'dur. O ne güzel Mevla'dır ve ne iyi yardımcısıdır.”⁶⁰ ayetinde iki defa geçmektedir.

{ وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ } “Vaktiyle Nuh bize yakarmıştı; biz de ne güzel karşılık vermiştik!”⁶¹ ayetinde bir defa geçmektedir.

{ وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ } “Biz Dâvûd'a Süleyman'ı armağan ettik. O ne iyi kuldu! Yönü hep Allah'a dönüktü.”⁶² ayetinde bir defa geçmektedir.

{ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْتًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُتْ إِنَّآ وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ } “(Bir yemini vardı.) “Eline bir demet bitki sapı alıp onunla vur ve böylece yeminini yerine getirmiş ol” (dedik). Gerçekten biz onu sıkıntılara dayanıklı bulduk. O ne güzel bir kuldu! Yönü hep Allah'a dönüktü.”⁶³ ayetinde bir defa geçmektedir.

{ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ } “Yeri de biz döşedik; güzel de yaptık!”⁶⁴ ayetinde bir defa geçmektedir.

{ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ } “Ölçüleri biz koyduk; ne de güzel ölçmüşüzdür!”⁶⁵ ayetinde bir defa geçmektedir. Ni'menin (نعم)failinin, lam-u tarif'li (ال) açık cins isim olarak Kur'an-ı Kerim'de toplamda on bir defa kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ni'menin (نعم)failinin, lam-u tarif'li (ال) açık cins isme muzaf olarak geldiği ayetler:

{ أُولَٰئِكَ جَزَاءُ هُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ } “İşte onların yaptıklarının karşılığı rableri tarafından bir bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan cennetlerdir. Onlar orada temelli kalacaklardır. Böyle amel edenlerin mükâfatı ne güzeldir!”⁶⁶ ayetinde bir defa geçmektedir.

{ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ } “Sabretmenize karşılık elde ettiğiniz esenlik daim olsun! Dünya yurdunun ardından ulaştığımız sonuç ne güzel oldu!”⁶⁷ ayetinde bir defa geçmektedir.

{ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرٌ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ } “Allah'a karşı gelmekten sakınanlara, “Rabbiniz size ne indirdi?” diye sorulur.

⁶⁰Hac: 22/78.

⁶¹Saffat: 37/75.

⁶²Sad: 38/30.

⁶³Sad: 38/44.

⁶⁴Zariyat: 51/48.

⁶⁵Mürselat: 77/23.

⁶⁶Âl-i İmran: 3/136.

⁶⁷R'ad: 13/24.

Onlar, “Hayır indirdi” derler. Bu dünyada iyilik yapanlara güzel sonuçlar vardır. Âhiret yurdu daha da hayırlıdır. Allah’a karşı gelmekten sakınanların yurdu ne güzel!”⁶⁸ ayetinde bir defa geçmektedir.

{وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرٍ الْعَامِلِينَ} “İman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanları -hiç şüphenez olmasın- içinde ebedî kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetteki köşklere yerleştireceğiz; işlerini gerektiği gibi yapanlara ne güzel karşılık!”⁶⁹ ayetinde bir defa geçmektedir.

{وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقْنَا وَعَدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَّبِعُوا مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ} “Onlar da “Bize verdiği sözü yerine getiren ve cennetten bize dilediğimiz yerde mesken kurabileceğimiz yurt bağışlayan Allah’a hamdolsun!” diyecekler. (Bunun için) çalışıp çabalayanların eciri ne güzel!”⁷⁰ ayetinde bir defa geçmektedir. Ni’menin (نعم) failinin, lam-u tarif’li (ال) açık cins isme muzaf olarak Kur’an-ı Kerim’de toplamda beş defa kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ni’menin (نعم) ile birleşerek geldiği ayetler:

{إِنْ تُبَدُّوا الصَّدَقَاتِ فَنِعْمًا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ} “Sadakaları açık olarak verirseniz bu ne güzel! Şayet onu yoksullara verirken gizlerseniz bu sizin için daha da hayırlıdır ve sizin bir kısım günahlarınıza kefarettir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”⁷¹ ayetinde bir defa geçmektedir.

{إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا} “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir.”⁷² ayetinde bir defa geçmektedir. Ni’menin (نعم) ile birleşik olarak Kur’an-ı Kerim’de toplamda iki defa kullanıldığı tespit edilmiştir.

Fa’ule (فعل) veznindeki hasune (حسن) fiilinin failinin temyiz ile açıklandığı ayetler:⁷³

⁶⁸Nahl: 16/30.

⁶⁹Ankebut: 29/58.

⁷⁰Zümer: 39/74.

⁷¹Bakara: 2/271.

⁷²Nisâ: 4/58.

⁷³Osman Ertuğrul, Kur’an-ı Kerim’de Medih ve Zem Üslûpları, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 41.

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ { أُولَٰئِكَ رَفِيقًا } “Kim Allah’a ve peygambere itaat ederse işte onlar, Allah’ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, siddıklar, şehidler ve sâlih kişilerle beraberdirler; bunlar ne güzel arkadaşlardır!”⁷⁴ ayetinde bir defa geçmektedir.

{ أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتٌ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ { سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا } “İşte onlara, altlarından ırmaklar akan adn cennetleri vardır. Onlar orada altın bileziklerle bezeneceler; ince ve kalın ipekli yeşil elbiseler giyecekler; orada tahtların üzerine kurulacaklardır. Ne güzel bir karşılık ne güzel bir konak!”⁷⁵ ayetinde bir defa geçmektedir. Fa’ule (فَعْلٌ) veznindeki hasune (حَسُنَ) fiilinin failinin temyiz ile açıklandığı ayetlerin Kur’an-ı Kerim’de toplamda iki defa kullanıldığı tespit edilmiştir.

1.4. Arap Edebiyatında Medih

Sözün, lisanın, edebiyatın ve belâğatın en güçlü ve tesirli kullanıldığı dillerin arasında hiç şüphesiz Arapça başta gelenlerden biridir. Arap dilini, edebiyatını ve belâğatını zengin ve sonsuz kaynağı sebebiyle uçsuz bucaksız bir umman olarak nitelendirebiliriz. Araplar da bu büyük özelliklerinden olsa gerek dillerine ve edebiyatlarına çok kıymet vermişlerdir. Dillerini daha fasih ve daha belîğ kullanmak için büyük çaba ve gayret içerisinde olmuşlardır. Bu çaba ve gayret dil sanatlarının birçoğunda yetkinlik kazanmalarını sağlamıştır. Ama özellikle bir tanesine vurgu yapılacaksa o da hiç kuşkusuz şiir olmalıdır.

Şiirin Araplar için ayrı bir yerinin olması bir rastlantı değildir. “Şiir, bütün uygarlıklarda dinî ritüeller ve müzikle ilgisi dolayısıyla en kadim edebî ürün kabul edilir.”⁷⁶ Her ne kadar şiirin tüm diğer uygarlıklarda da var olan kadim bir edebi tür olduğunu kabul etsek bile inkâr edemeyeceğimiz bir diğer gerçek, Arapların şiire çok farklı bir boyut kazandırdığıdır. Öyle ki kendilerini şiir ile ifade ettiklerini biraz mübalağa edecek olursak günlük hayatlarında dahi neredeyse şiir ile iletişim kurduklarını söyleyebiliriz. Arap şiiri ise kendi içinde farklı türlere ayrılmaktadır. Bu türlerin içerisinden bahsimize konu aldığımız medh şiiri, eski Arap şiirinde müstakil bir halde bulunmamaktaydı. Kendi başına bir tür olarak ele alınmadan önce kasidenin içerisinde bir bölüm olarak yer almıştır. Eski Arap şiiri

⁷⁴Nisâ: 4/69.

⁷⁵Kehf: 18/31.

⁷⁶İsmail Durmuş, “Şiir”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, 2010, İstanbul, XXXIX, s. 144-154.

Fahr (الفخر), Hamase (الحماسة), Medh (المدح), Hiciv (الهجاء), Ağıt (الرتاء) ve Gazel (الغزل), Tabiat Vasfı (وصف الطبيعة), Hamriyyat (خمريات), Vecizeler (الحكم) ve Nasihatler (مواعظ) gibi bazı konular ile sınırlıydı. Medh ise kabile hayatıyla olan bağından ötürü eski Arap şiirinde, şiirdeki ana maksattır.⁷⁷ Şair bu tür şiirlerinde kabilesini savunuyor, kabile liderlerini ve askerlerini övüyordu. Kendisinin de o kabileye mensup olmasından ötürü övgüsünde herhangi bir kusur, noksanlık ya da abartı görmüyordu.

Arap şiirinde büyük öneme sahip olan kasideler, bünyelerinde şiirin birkaç türünü barındırmasıyla bilinmektedir. Medhin kasidedeki konumunun ana tema olması ne denli önemli bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır. İşte tüm bu etkenlerden ötürü medh türü, Arapların en çok kullandığı şiir türlerindedir. Lakin tüm bunlara ek olarak bir diğer büyük pay ise özellikle bazı şairlerin medh şiirini mal ve mülk kazanmada bir araç olarak kullanmaya başladıkları süreç olmuştur. Sonrasında medh şiiri çok ciddi gelişmeler kaydetmiş, birçok şairin özel ilgi alanına girmiştir. Alanında iyi olan medh şairlerinin aynı zamanda servetlerinin de fazlaca olması bu görüşü desteklemektedir. Bu şairler için verilebilecek en iyi örneklerden biri de şiirleri sayesinde elde ettiği servetiyle altın ve gümüş kaplarda yiyip içen Nâbîga ez-Zübyânî (ö. 604 [?]) olacaktır.⁷⁸

Önceleri teşekkür ve saygı amacıyla yazılan şiirler bazı finansör ve sponsor merkezler sayesinde bir ticaret malı haline gelmişti. Bu merkezler arasında Hire ve Gassani sarayları yanı sıra haram aylarda kurulan Ukâz, Zülmeçâz gibi panayırarda hakem huzurunda düzenlenen şiir yarışmalarını da sayabiliriz.⁷⁹ Ancak zikredilmesi gereken bir diğer dönüm noktası var ki diğer tüm etkenleri gölgede bırakan ve medh şiirini ulaştığı en zirve noktaya taşıyan bu etken İslamiyet'in doğuşudur. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)' e yazılan methiyelerin hem bir mal arzusu güdülmeden yazılmış olması hem de sadece insani yönleri ele alan medh şiirine ek olarak Allah aşkı, nübüvvet, ilahi kudret vb. bazı yeni içerikler eklemesiyle medh şiirinin farklı bir çerçevede ele alınabilmesini sağlamıştır.

1.4.1. Cahiliye Dönemi medih

“Şairlerin genellikle kabilelerini, bazen de kendilerini tehdit ve tehlikelerden korumak amacıyla devlet başkanlarına hitaben nazmettikleri özür beyanı, af ve merhamet dileyen

⁷⁷Muhammed Şerefbeyani, 23.05.2010, المدح في الشعر العربي القديم, diwanalarab.com/المدح-في/, (05.07.2024).

⁷⁸İbn Reşik el-Kayrevânî, el-'Umde fi Mehâsini's-Şi'r ve Âdâbih, Daru'l-Cil, 1981, I, s. 80.

⁷⁹Durmuş, “Şiir”, XXXIX, s. 144-154.

şairler en eski methiyeler olarak bilinir.”⁸⁰ İslam öncesi Arap şiirinin ilk dönemlerinde medih için geniş bir kullanım sahası olmasa da o dönemlerde de medh sanatının gelişmiş bir düzeyde olduğu söylenebilir. Bunun en büyük delili olarak da kaside gösterilebilir. Bu dönemde müstakil bir şiir dalı olarak kullanılmayan medih şiiri, genellikle kasidelerde kendini gösteren, kasidenin de ana temasını oluşturmasıyla ön plana çıkmış bir kullanıma sahipti.

Kaside, yapısal özellikleri bakımından cahiliye döneminden itibaren, atlat veya nesip ile başlayan, sonrasında bölge tasviri yapıp gazel kısmı ile devam edilen, deve ve yolculuk tasvirinden sonra ise medih kısmına geçilen bir yapıdaydı.⁸¹ Kasidenin şiir değeri taşıyan zengin kısımları nesib -bu kısma gazel olarak bakmamız mümkündür- ve tasvir bölümleri olsa da esas amaç medh kısmıdır. Bu kısımda kasidenin kendisine sunulduğu kişi cömertlik, asalet, dürüstlük, vefakârlık, kahramanlık gibi doğuştan sahip olunan erdemlerle övülürdü.⁸² Cahiliye dönemi medh şiirinde, cömertlik (الكرم), cesaret (الشجاعة), namusluluk (العفة), onur (الإباء) vb. birçok ahlaki değeri övmek için bazı tasvirler kullanılıyordu. Cömertlik (الكرم), deniz veya yağmur bulutları ya da yağmur bulutlarını taşıyan rüzgârlar olarak tasvir ediliyordu.⁸³

İncelendiği takdirde medhin, Klasik Arap şiirinde en geniş kullanıma sahip konulardan olduğunu tespit etmek mümkündür. Özellikle şairler mesleklerini ustalık düzeyinde yürütmek istediklerinde genelde medh ile iştiğal etmişlerdir. Bilindiği üzere İslam öncesi ve sonrası zamanlarda medh şiirlerine rağbet edilmesinde direkt etken olarak methedilen kişilerden alınan bağış, hibe ve ödüller vardır. Daha önce adı zikredilen Nâbîga ez-Zübyânî'nin Hire kralı Numan b. Munzir'e (ö. 602'den sonra) özür dileme kastıyla yazmış olduğu şu şiirinde memduhunu nasıl övdüğü görülmektedir:

هَرَسَا بِهِ يُعَلَى فِرَاشِي وَيُقَسَّبُ	فَبِتُّ كَأَنَّ الْعَائِدَاتِ فَرَشَنِي
وَلَيْسَ وَرَاءَ اللَّهِ لِلْمَرْءِ مَذْهَبُ	حَافَتْ فَلَمْ أَتْرُكْ لِنَفْسِكَ رِيْبَةً
تَرَى كُلَّ مَلَكٍ دُونَهَا يَنْدَبُ	أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَعْطَاكَ سُورَةً
إِذَا طَلَعَتْ لَمْ يَبْدُ مِنْهُنَّ كَوْكَبُ	فَأَنَّكَ شَمْسٌ وَالْمُلُوكُ كَوَاكِبُ
عَلَى شَعَثِ أَيُّ الرَّجَالِ الْمُهَدَّبُ	وَأَسْتَبْمُسْتَبِقِي أَحَا لَا تَلْمُهُ

⁸⁰İsmail Durmuş, “Methiye”, XXIX, s. 406-408.

⁸¹İbn Kuteybe, eş-Şi'r ve ş-Şu'arâ', Daru'l-Maârif, Kahire, 1982, I, s.74.

⁸²Hüseyin Elmalı, “Kaside”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2001, XXIV, s. 562-564.

⁸³Ali Ebû Zeyd, el-Medh, arab-ency.com.sy/ency/details/8315/18, (05.07.2024).

وَإِنْ تَكُ دَا عُنْبَى فَمِثْلَكَ يُعْتَبُ⁸⁴

فَإِنْ أَكُ مَظْلُومًا فَبَعْدُ ظَلَمْتَهُ

“Sanki hasta ziyareti yapan kadınlar dikenli ağaçlarını bana yaymış gibi geceledim. O dikenli ağaçla yatağım yükselir ve harmanlanır.

Sende herhangi bir şüphe bırakmayacak şekilde yemin ettim. Kişinin Allah'a yemin ettikten sonra yemin edeceği başka bir yol yoktur.

Allah'ın sana hiçbir krala vermediği izzeti, şerefi, verdiği görmez misin? Her kralın şeref olarak ondan daha aşağıda çalkantı içerisinde hareket ettiğini görürsün.

Sen güneşsin, diğer krallar da yıldızlardır. Güneş doğduğu zaman hiçbir yıldız gözükmez.

Herhangi bir kardeşimle yarışma. Dağınıklığından dolayı onu kınama. Hangi adam ayıpsızdır?

Eğer ben bana olan öfkenin devam etmesi ile mazlumsam, senin zulmettiğin bir kulum. Eğer sen hatayı affetmeye Rıza gösterici isen senin gibi birisine bağışlamak yakışıdır.”⁸⁵

İlk beyitte Numan b. Münzir'in korkusundan uykusuz geceler geçirdiğini söyleyen Nâbiga ez-Zübyânî sonrasında üzüntüsünü dile getirmiştir. Diğer beyitte daha evvel yaptıklarını yinelemeyeceğini belirtip özür dilemiştir. Sonraki beyitlerde ise Numan b. Münzir'in gücünü, görkemini, affediciliğini ve yüce gönüllülüğünü methetmiştir. Bu ve benzeri şiirleri sayesinde kralın beğenisini kazanan Nâbiga ez-Zübyânî, sarayda itibar ve konum elde etmiştir. Krallardan aldığı bahşişlerle büyük bir servete ulaşmıştır. Öyle ki artık altın ve gümüş kaplarda yiyip içen biri olmuştur. Onun bu vaziyetini örnek alan diğer birçok şair medh şiirini bir kazanç aracı olarak kullanmaya başlamışlardır.

Her şeye rağmen ödül almak için değil gerçek duyguları ifade eden, şişirme övgülerden ziyade gerçekten var olan meziyetleri ele alarak medh şiirleri yazan şairlerde yok değildir. Bu şairlere örnek verilebileceklerden biri de meşhur muallaka şairlerinden olan Züheyr b. Ebu Sülma (ö. 609 [?]) olacaktır. Züheyr b. Ebi Sülma da kazanç elde edenler arasında zikredilse de kendisine ait bir methiye bu bağlam dışında ele alınacaktır. Kaldı ki Züheyr b. Ebu Sülma, Hz. Ömer (r.a.) tarafından da övülmüş ve beğenilmiş bir şairdir. Hz. Ömer (r.a.), Züheyr b. Ebu Sülma'yı şiirlerinde lafı gevelemediği, tuhaf sözler kullanmayıp

⁸⁴Abbas Abdüssettar, Divan-ı Nabîğa ez-Zübyani, Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1996, s. 27-28.

⁸⁵Muhammed Mahmut Olçun, “Cahiliye Döneminin Meşhur Üç Medîh Şairi En-Nâbiğa, Zuheyr ve El-'Aşâ”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, 2002, s. 4-5.

fasih ve belîğ olduğu ve bir kişiyi kendisinde bulunmayan bir özellik ile övmediğini belirterek onu cahiliyenin en hayırlı şairi olarak değerlendirmiştir.⁸⁶

Züheyr b. Ebu Sülma'nın istisna kabul edilen ve muallakasında uzunca yer verdiği medhi, Dahis ve Gabra savaşlarının şiddetle devam ettiği sıralarda barışı tahsis etmek için büyük emek harcayan Murre kabilesinden Herem b. Sinan'a ve Haris b. Avf'a yapmış olduğu medhtir. Züheyr b. Ebu Sülma'nın Herem b. Sinan'a ve Haris b. Avf'a medhinin esas sebebi, Herem'in uzunca bir vakit süregelen Dahis ve Gabra savaşlarında Abs ve Zübyan kabileri arasında akan kanın durdurulmasında sergilemiş olduğu rolüydü ki kendisi ölenlerin diyetlerini üstlenmiştir. Züheyr b. Ebu Sülma'nın bu duruşa hayran kalışı ve bu olayın kendisinde bıraktığı tesir onu böyle bir medh ortaya koymaya itmiştir. Bu medh Hz. Ömer'in de beğenisini kazanmıştır. Çünkü Züheyr bu medhte sadece o şahısta var olan özellikleri zikretmiş ekleme ve abartı yapmamıştır. Aşağıda bu meşhur medhin içinde bulunduğu kasideden bir kesit sunulmuştur:

تَبَّرَ مَا بَيْنَ الْعَثِيرَةِ بِالْذَّمِّ	سَعَى سَاعِيًّا غَيْظًا بِنَ مُرَّةٍ بَعْدَمَا
رَجَالٌ بَنُوهُ مِنْ فُرَيْشٍ وَجُرْهُمُ	فَأُقْسِمْتُ بِالْبَيْتِ الَّذِي طَافَ حَوْلَهُ
عَلَى كُلِّ حَالٍ مِنْ سَجِيلٍ وَمُبْرَمٍ	يَمِينًا لِنِعْمِ السَّيِّدَانِ وَجِدْتُمَا
تَفَانُوا وَدَقُّوا بَيْنَهُمْ عَطَرَ مَنْشِمٍ	تَدَارَكْتُمَا عَبَسًا وَدُبْيَانَ بَعْدَمَا
بِمَالٍ وَمَعْرُوفٍ مِنَ الْأَمْرِ نَسَلَمُ	وَقَدْ قُلْتُمَا إِنْ نُدْرَكَ السَّلْمُ وَاسِعًا
وَبَعِيدِينَ فِيهَا مِنْ عُفُوقٍ وَمَأْتَمٍ	فَأَصْبَحْتُمَا مِنْهَا عَلَى خَيْرِ مَوْطِنٍ
وَمَنْ يَسْتَبِيحُ كَنْزًا مِنَ الْمَجْدِ يَعْظُمُ ⁸⁷	عَظِيمِينَ فِي غُلْيَا مَعَدِّ هُدَيْتُمَا

“Aşiret arasındaki sulh kanla yarıldıktan sonra Ğayz b. Murre'den iki sulh yapıcı koşup geldiler.

Adamların etrafını tavaf ettikleri Kâbe 'ye yemin olsun ki; onu Kureyş ve Curhum Kabilelerine mensup olan adamlar inşa etmişlerdir.

Yemin olsun ki siz ikiniz zayıflığın ve kuvvetliliğin bütün hallerinde ne güzel efendiler olarak bulunursunuz.

Savaşın şiddeti ve dehşeti birbirlerini yok ettikten ve aralarında Menşem'in kokularını ufaladıktan sonra siz ikiniz 'Abs ve Zubyân kabilelerinin sorununu çözdünüz.

İkiniz şöyle dediniz: Kinlerin ayıplarından halis olan barışı mal ile ve hakkaniyetli bir biçimde elde edebilirsek, savaştan kurtulmuş oluruz.

⁸⁶Ibn Kuteybe, I, s.137.

⁸⁷Ali Hasan Faur, Divan-u Züheyr b. Ebu Sülma, Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1988, s. 105-106.

İkiniz sağladığımız barıştan dolayı isyan ve günahattan uzak olan daha hayırlı bir konumda oldunuz.

Me'addin'in ulularından iki büyük kişi oldunuz, barış yolu size hep gösterilsin. Kim şereften, yücelikten bir hazine bulmayı mübah görürse insanlar arasında yücelmeye hak kazanır.”⁸⁸

Züheyr b. Ebu Sülma ilk beyitte Herem b. Sinan ve Haris b. Avf'ın barış için çabalarını belirtmektedir. Diğer iki beyitte yeminlerle onların güzel efendiler olduğunu söyleyip yüce gönüllülük ve cesaretlerini övmektedir. Dört ve beşinci beyitte zekâlarını övmektedir. Son iki beyitte ise barış taraftarı ve şerefli konumlarını övmektedir.

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) için yazılan medhiyeler hariç tutulacak olunursa cahiliye döneminde şekil bulan medh şiiri, daha sonraki süreçlerde çok fazla bir değişime uğramamıştır. Medh şiiri kimi şairlerin geleneğe bağlı kalıp tarzı değiştirmeyişi ile devam etmiş, kimi şairlerin ise kendilerine has izler bırakması suretiyle eklemeler almıştır.

1.4.2. Nebevi medih

Herkesin kendisine muhtaç olduğu, kendisi ise kimseye muhtaç olmayan, ezeli ve ebedî olan es-Samed (الصَّمَدُ); yoktan yaratan, maddesi ve örneği olmadan icat eden el-Bâri' (الْبَارِئُ) ve her şeyin yaratıcısı, hikmeti gereği her şeyi ölçülü yaratan el-Hâlik (الْخَالِقُ) isimleriyle insanı yalnızca kendisine kulluk etsin diye yaratmıştır. { وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا { لِيَعْبُدُونِ } “Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.”⁸⁹ Bir güzel ismi de doğru yolu gösteren, hidayete erdiren anlamındaki el-Hadi (الْهَادِي) olan Yüce Rabbimiz Allah (c.c.) ifsad olan ve hakikati kaybeden toplumları kurtuluşa çağırarak üzere hidayet rehberleri göndermiştir. Merhameti ve şefkati çok olan er-Raûf (الرَّؤُوفُ) ve çokça affeden el-Afüvv (الْعَفُوفُ) isimleri tecellisiyle hatalarından yüz çevirip, tövbe edip hak yola yönelenleri bağışlamıştır. Bu hidayet rehberlerinin sonuncusu ve ümmeti olmakla bahtiyar olduğumuz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.)'i ise yüce kelamı Kur'anı Kerim'de çokça övmüştür. Hatta iman edenlerin de O'nu (s.a.s.) çokça övmelerini emretmiştir. { إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ { يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا } “Allah ve melekler peygambere salât

⁸⁸Olcun, s. 8.

⁸⁹Zariyat: 51/56.

ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salât ve selâm okuyun.”⁹⁰ Bunun dışında Efendimiz (s.a.s.) için Kur’anı Kerim’de yapılan övgülerin bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

{ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ } “De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.”⁹¹

{ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ } “Andolsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir, size çok düşkündür, müminlere karşı şefkat ve merhamet doludur.”⁹²

{ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ } “Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”⁹³
{ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا } “İçinizden Allah’ın lutfuna ve âhîret gününe umut bağlayanlar, Allah’ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resulullah’ta güzel bir örneklik vardır.”⁹⁴

{ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا } “Bütün dinlerin üzerindeki yerini alsın diye resulünü doğru yol rehberi ve hak din ile gönderen O’dur. Buna tanık olarak da Allah yeter.”⁹⁵

Cahiliye döneminde, kasidenin bir parçası olarak konumlanmış medih şiiri. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)’i övmek için kullanılmaya başlanmasıyla birlikte adeta kendi içinde yeni bir çığır açmıştır. Artık İslam’ın doğuşundan günümüze ve ta kıyamete dek varolacak yeni bir yapıya kavuşmuştur. Bu dönem daha sonraki dönemleri de etkileyecek ve bu türün örneklerinin çağımıza dek artarak devam etmesini sağlayacaktır.

Hız. Peygamber (s.a.s.) dilinden İslam’ın nuru yürekleri aydınlatırken, müminleri seven ve onlar tarafından da sevilen el-Vedûd (الْوَدُودُ) yüce kelimasında da övdüğü peygamberinin sevgisini müslümanların kalplerine yerleştirmişti. Müslümanlar kalplerindeki bu derin peygamber sevgisini, zaten Araplarda mevcut olan medih türü ile ifade etmeye başlamışlardır. Bu tarz medihlerden kastedilen Peygamber Efendimiz’i (s.a.s.) övmek üzerine kaleme alınmış tüm kasidelerdir. Nebevi medihler sadece şiire yeni bir tarz katmamış; etkileri toplumsal, kültürel ve sanatsal çevrelerde açıkça kendini göstermiştir. Bu

⁹⁰Ahzab: 33/56.

⁹¹Âli İmran: 3/31.

⁹²Tevbe: 9/128.

⁹³Enbiya: 21/107.

⁹⁴Ahzab: 33/21.

⁹⁵Fetih: 48/28.

anlamda belki de şiire en büyük katkılarından biri de Bediiyyat ismi verilen bir tarzın ortaya çıkmasıdır. Bediiyat basit bir ifade ile Peygamberi (s.a.s.) övmek için söylenen çok uzun kasidelerdir. Bu tarzın en bariz özellikleri beyitlerin meksur mim harfi ile bitmesi ve her beyitin bedi sanatından izler taşımasıdır. Bu türe ilişkin verebilecek en meşhur örneklerden biri Muhammed b. Said el-Bûsîrî'ye (ö. 695/1296 [?]) ait olan Bürde Kasidesidir. Kasidenin bir kesiti şöyledir:

ظَلَمْتُ سِنَّةً مَنْ أَحْيَى الظَّلَامَ إِلَى	أَنْ اشْتَكَيْتَ قَدَمَاهُ الضَّرَّ مِنْ وَرَمٍ
وَشَدَّ مِنْ شَعْبٍ أَحْشَاءَهُ وَطَوَى	تَحْتَ الحِجَارَةِ كَنْشًا مُتْرَفَ الأَدَمِ
وَأَكَدْتُ زُهْدَهُ فِيهَا ضَرُورَتُهُ	إِنَّ الضَّرُورَةَ لَا تَعْدُو عَلَى العِصَمِ
وَرَاوَدَتْهُ الْجِبَالُ الشُّمُّ مِنْ ذَهَبٍ	عَنْ نَفْسِهِ فَأَرَاهَا أَيَّمَا شَمَمٍ
وَكَيْفَ تَدْعُو إِلَى الدُّنْيَا ضَرُورَةٌ مَنْ	لَوْلَاهُ لَمْ تُخْرِجِ الدُّنْيَا مِنَ العَدَمِ
مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الكَوْنَيْنِ وَالثَّقَلَيْنِ	وَالفَرِيقَيْنِ مِنْ عَرَبٍ وَمِنْ عَجَمٍ
نَبِيُّنا الأَمْرُ النَّاهِي فَلَا أَحَدٌ	أَبْرَ فِي قَوْلٍ لَا مِنْهُ وَلَا نَعَمٍ
هُوَ الحَبِيبُ الَّذِي تُرَجَى شَفَاعَتُهُ	لِكُلِّ حَوْلٍ مِنَ الأَهْوَالِ مُقْتَنِمٍ
دَعَا إِلَى اللهِ فَالْمُسْتَمْسِكُونَ بِهِ	مُسْتَمْسِكُونَ بِحَبْلِ غَيْرِ مُنْفِصِمٍ
فَأَقَّ النَّبِيِّينَ فِي خَلْقٍ وَفِي خُلُقٍ	وَلَمْ يُدَاوَهُ فِي عِلْمٍ وَلَا كَرَمٍ
وَكُلُّهُمْ مِنْ رَسُولِ اللهِ مُلْتَمِسٌ	عَرَفًا مِنَ البَحْرِ أَوْ رَشْفًا مِنَ الدَّيَمِ
وَوَاقِفُونَ لَدَيْهِ عِنْدَ حَدِّهِمْ	مِنْ نُقْطَةِ العِلْمِ أَوْ مِنْ شَكْلَةِ الحِجَمِ
فَهُوَ الَّذِي تَمَّ مَعْنَاهُ وَصُورَتُهُ	ثُمَّ اصْطَفَاهُ حَبِيبًا بَارِئُ النَّسَمِ ⁹⁶

“Karanlık geceleri, ayakları şişip ağrıyuncaya kadar ibadetle geçiren o Peygamber’in sünnetini ihmal ettim.

O, açlığını hissetmemek için böğürlerinin nazik derisini dürüp bükerek karnına taş bağladı.

Geçim sıkıntısı çektiği halde onun bu teklife aldırış etmeyişi, dünyaya önem vermediğini bir kere daha pekiştirmiştir. Kuşkusuz sıkıntı çekmek namusa etki edemez...

Altından yüksek dağlar onu kendilerine cezbetmek istedi; o buna aldırış etmeyerek yüksekliğin nerede ve nasıl olduğunu onlara gösterdi.

Kendisi olmasaydı, dünyanın yokluktan varlık alanına çıkamayacağı bir şahsın çektiği sıkıntı, onu dünyaya nasıl bağlayabilir ki...

⁹⁶Yunus Kaplan, “Kasîde-i Bürde’nin Mütercimi Meçhul Bir Manzum Tercümesi”, MECMUA Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 15, 2023, s. 10-12.

Hz. Peygamber iki dünyanın, insanların ve cinlerin, Arap ve Arap olmayan her iki kesimin de efendisidir.

Peygamberimiz iyilikleri emreden, kötülükten nehyedendir. “Evet” veya “hayır” diye karar veren hiçbir kimse onun kadar doğru karar vermiş değildir.

O öyle sevgili bir peygamberdir ki, (kıyamet günü) dehşetli korkulardan herhangi biri hücum ettiği zaman onun şefaati umulur.

Hazret-i Peygamber (bütün insanları) Allah’a davet etti. O’na sarılanlar kopmayan sağlam bir ipe yapışmışlardır.

Yaratılıştta ve ahlakta bütün peygamberlerden üstündür. İlim, asalet ve cömertlikte hiçbir peygamber onun mertebesine yükselmiş değildir.

Bütün peygamberler Rasulullah’ın (irfan) denizinden bir avuç veya cömertlik yağmurundan bir yudum su istemektedir.

Diğer peygamberler Rasulullah’ın huzurunda, dereceleri bakımından, ilmin noktası veya hikmetin harekesi gibi kalırlar.

O öyle bir peygamberdir ki, maddesi ve manası tam kemale ermiş, sonra da insanı yaratan Allah cc onu kendine sevgili seçmiştir.”⁹⁷

Muhlis bir Peygamber âşığı olan Bûsîrî, bu kasideye (الكواكب الدرية في مدح خير البرية) “el-Kevâkibü’-d-dürriyye fî medhî hayri’l-beriyye” adını verdiği halde sonradan dilden dile dolaşarak Kasîdetü’l-bürde olarak üne kavuşmuştur. Bunun sebebi ise şöyle anlatılır: Hayatının sonlarına doğru felç geçiren Bûsîrî, rivayete göre Allah (c.c.)’a hastalığının şifası için dua eder ve uyur. Kendisi hasta yatağındaiken rüyasına teşrif eden Peygamber Efendimiz bu kasideyi okumasını ister. Peygamber Efendimiz kasideyi dinler. Kaside bitince bürdesini (hırkasını) çıkarıp yataktaki hasta vücuduna örter. Bûsîrî uyandığında hastalığının geçtiğini görür.⁹⁸ Yaşadığı bu olay diğer insanlar tarafından konuşulup yayılınca bu kasidesi adı Kaside-i Bürde olarak şöhret kazanmıştır. Hz. Peygamber için yazdığı bu kaside sayesinde hastalıktan kurtulmuş ve uzunca bir ömürden sonra seksen küsur yaşlarında İskenderiye’de vefat etmiştir.⁹⁹

⁹⁷Muhammed b. Said el-Busiri, Kaside-i Bürde, 2016, kutub.nur.nu /Turkish/Busiri_Kaside-Burde_ar%2Btu.pdf, (05.07.2024).

⁹⁸Hamza Koç, “Mütercimi Belirsiz Bir Kasîde-i Bürde Tercümesi”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Sayı: 49, İstanbul, 2023, s. 366-367.

⁹⁹Mahmut Kaya, “Bûsîrî”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1992, VI, s. 468-470.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’e yönelik methiyeler daha kendisi hayatta iken başlamıştır. Kendisine bağlı şair sahabilerden Hassan b. Sabit (ö. 60/680 [?]) en meşhur nebevi medh şairlerindedir. Lakabı da Peygamber Şairidir. Hassan b. Sabit’in Peygamberimiz’i (s.a.s.) övdüğü şiirinden bir kesit şöyledir:

وأحسن منك لم تر قط عيني   وأجمل منك لم تلد النساء
100 خُلِّقَتْ مَبْرَأً مِنْ كُلِّ عَيْبٍ   كأنك قد خلقت كما تشاء

“Akla gelirsin güzel deyince, kadınlar Sen’den daha şirinini doğmadı bence
Bütün kusurlardan arılmışsın sanki yaratıldın kendi gönlünce.”

Peygamber Efendimiz henüz hayattayken kendisine medh yazanlar arasında kasidesi Kaşîdetü’l-bürde adıyla bilinen Ka’b b. Zuheyr b. Ebi Sulma’da (ö. 24/645 [?]) bulunmaktadır. Aslında Ka’b b. Zuheyr, İslâmiyet’i kabul eden kardeşi Büceyr’i bundan vazgeçirmek için Hz. Peygamber’i (s.a.s.) de hicveden bir şiir söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) Kâ’b’in öldürülmesini emretmiş, kardeşi eğer Müslüman olursa bağışlanabileceğini ona bildirince Medine’ye gelerek Allah’a (c.c.) ve Resulüne (s.a.s.) iman etmiştir. Hemen orada söylediği “Bânet Sü’âd” isimli kasidesinden bir kesit şöyledir:

أُنْبِئْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ أَوْدَعَنِي   وَالْعَفْوُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ مَأْمُونٌ
إِنَّ النَّبِيَّ لَنُورٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ   مَهْتَدٌ مِنْ سَيُوفِ اللَّهِ مَسْلُوبٌ

“Bana haber verildi ki Allah’ın Rasulü ölüm fermanımı çıkarmış. Allah’ın resulünden beklenen affetmektir.

Muhakkak ki Peygamber kendisiyle aydınlanan, Allah’ın çekilmiş yalın kılıçlarından bir kılıçtır.”

Peygamber Efendimiz “Muhakkak ki Peygamber kendisiyle aydınlanan, Allah’ın çekilmiş yalın kılıçlarından bir kılıçtır” beytini duyduğunda duygulanıp üzerindeki Yemen hırkasını (bürde) Kâ’b’in omuzlarına atmıştır. İşte bu sebeple bu kaside Kasîdetü’l-bürde adıyla meşhur olmuştur.¹⁰¹ Dolayısıyla ilk Kasîdetü’l-bürde Ka’b b. Zuheyr’in “Bânet Sü’âd” isimli kasidesidir. Bûsîrî’nin “el-Kevâkibü’ d-dürriyye fî medhi hayri’l-berriyye” adlı eseri de yine Kasîdetü’l-bürde adıyla bilinse de bu isim, her iki esere sonradan halk tarafından verilmiştir. Aralarında sadece isim benzerliği vardır.

¹⁰⁰Mücteba Uğur, “Hz. Peygambere İlk Methiyeler”, Diyanet İlmi Dergi Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) –Özel Sayı-, Ankara, 2003, II, s.538.

¹⁰¹Ahmet Savran, “Kâ’b B. Züheyr”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2001, XXIV, s. 7-8.

1.4.3. Emevî Dönemi medih

Medih bu dönemde genel olarak Cahiliye Dönemi medihi şekli üzere kalmış ve yapısal özelliklerini devam ettirmiştir. Cahiliye Döneminden farklı olarak bahsedilebilecek özellikler ise bu dönem şairlerinin bazen medih kısımlarının tertibine dikkat etmemiş olmalarıdır ki kimi zaman mukaddimeyi terk etmiş, kimi zaman ise beyitleri kısaltmışlardır. Özellikle bu dönem medhinde görülen vasıf, siyasi değişimlerin şairlerin şiirine çok bariz bir şekilde yansımalarıdır. Şair maddi menfaati gereği bir zaman övdüğü kimseyi güç ve kudret o kimsenin elinden alınınca ve iktidara da öncekine zıt görüşlüler geçip hâkim olunca, yeni iktidara yaranma adına önceleri övdüğü ve yücelttiğini sonradan hicvetmiştir.

Bu dönemin meşhur medih şairleri arasında el-Ahtal (ö. 92/710-11), Cerir (ö. 110/728 [?]) ve Ferezdak (ö. 114/732) sayılabilir. Bu bölümde Ferezdak'ın şiirinden bir örnek verilecektir. Ferezdak normalde Hz. Ali (r.a.) taraftarı biri olmasına rağmen güç Emeviler eline geçince korku ve maddi imkânsızlık sebebiyle muhtemelen istemeyerek de olsa, Emevi halifelerini ve valilerini övmüştür. Bir şiirinde Süleyman b. Abdülmelik'i (ö. 99/717) şöyle methetmektedir:

وَجَدْنَا بَنِي مَرْوَانَ أَوْلَادَ دِينِنَا   كَمَا الْأَرْضُ أَوْلَادُ عَلَيَّهَا جِبَالُهَا
فَأَنْتُمْ لِهَذَا الدِّينِ كَالْقَبْلَةِ الَّتِي   بِهَا إِنْ يَضِلَّ النَّاسُ يَهْدِي ضَلَالُهَا

“Dağlar nasıl yeryüzünün direkleri ise, biz de Mervan oğullarını dinimizin direkleri olarak gördük,

Sizler (Ey Mervanoğulları), bu din için, insanlar eğer yollarını kaybederlerse, yolu kaybedenlerin kendisiyle doğruya ulaşabileceği kible konumundasınız.”¹⁰²

1.4.4. Abbasi Dönemi medih

Bu dönem içerisinde medihte şekilsel olarak ciddi bir değişim olmadığı söylenebilir. Bundan farklı olarak belirtilebilecekler ise kimi şairlerin kasidenin diğer kısımlarını terk edip direkt olarak medhe giriş yapmış olmaları ve yine kasideyi medih ile bitirmiş olmalarıdır. Ebu Nuvas (ö. 198/813 [?]) ve İbn Mu'tez (ö. 296/908) gibi şairler mukaddimedeki Atlal kısmını tamamen terk etmişlerdir. Ebu Temmam (ö. 231/846) gibi kimi şairler, bunun yerine uygun yeni mukaddimeler eklemişlerdir. Ama medih şiiri, anlamına ve fikirsel içeriğine yeni

¹⁰²Tayyip Tüz, “Emevîler Dönemi Siyasi Şiir “Ferezdak” Örneği”, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 9, 2015, s.267.

bir şey katılmadan devam etmiştir. Tabi ki Emeviler ve Abbasiler döneminde de medihe İslam'ın etkisiyle din, Allah, peygamberlik, hilafet vb. bazı yeni kavramlar dâhil olmuştur.

Bu dönemin önemli isimlerine Ebu Temmam, el-Buhturi (ö. 284/897), el-Mutenebbi (ö. 354/965) gibi şairler örnek verilebilir. Daha önceki dönem için dile getirildiği üzere değişen siyasi dengelerin tesiri, şairlerin medihlerine bu dönemde de fazlasıyla yansımıştır. Döneminin reklam ve propaganda araçları olan şairler şiirleriyle Halifeleri övmüş ve Halifeler de reklam araçları olan şairleri kendilerini daha iyi ve sürekli övsünler diye onları memnun etmiş ve ceplerini sürekli dolu tutmuşlardır.

Bu dönem şairleri kariyerlerinde ilerleyip zengin olmak istiyorlarsa ilk adım olarak medih sanatına başvuruyor ve birilerinin himayesine girip onları methederek bunun karşılığında da keselerini dolduruyorlardı. Tabi bu yolda en üst merteye olan saray şairliğine ulaşabilmek için bir süre tecrübe kazanıp şiirde ustalığa ulaşma adına çeşitli kişilere nazmedecekleri başlangıç medihleriyle belli bir çevre ve deneyim elde etmeleri gerekiyordu.

Bu bölüm için örnek olarak verilebilecek olan ilk eser, el-Buhturi'nin dönemin liderlerinden el-Mutevekkil'i (ö. 247/861) övdüğü şu beyitleridir:

عَمُّ النَّبِيِّ وَعَيْصُهُ الْمُنْفَرَعُ	شَرَفًا بَنِي الْعَبَّاسِ إِنَّ أَبَاكُمْ
عُمَرُ وَشُفْعُ إِذْ عَدَا يَسْتَشْفِعُ	إِنَّ الْفَضِيلَةَ لِلَّذِي اسْتَسْقَى بِهِ
حَقًّا لَكُمْ وَوَرَاثَةً مَا تُنَزَعُ	وَأَرَى الْخِلَافَةَ وَهِيَ أَعْظَمُ رُتْبَةٍ
وَاللَّهُ يُعْطِي مَنْ يَشَاءُ وَيَمْنَعُ	أَعْطَاكُمْوَهَا اللَّهُ عَنْ عِلْمِ بِكُمْ

“Benü'l-‘Abbas! Atanız (‘Abbas’ın Hz.) Peygamberin amcası olması ve kökünün dallanması bir şereftir.

Erdem, ancak (Hz.) Ömer’in (dahi onun yüzü suyu hürmetine) yağmur duasına çıktığı ve (onun aracılığıyla) şefaata dilediği zaman şefaata bulduğu kişisindir.

En yüksek merteye olan hilafetin sizin hakkınız olduğunu ve bu verasetin alınamayacağını görmekteyim.

Allah bu (hilafetin makamını), sizi bildiğinden size vermiştir. Allah istediğine verir, istediğini ise mahrum bırakır.”¹⁰³

Bir diğer örnek ise el-Mütenebbi'nin dönemin liderlerinden Seyfuddevle'ye (ö. 356/967) yazdığı şiirlerden yani Seyfiyyat'tan bir örnektir:

¹⁰³Esat Ayyıldız, “el-Buhturi'nin Methiyeleri”, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 18, 2021, s.141.

وَتَأْتِي عَلَى قَدْرِ الْكِرَامِ الْمَكَارِمُ   عَلَى قَدْرِ أَهْلِ الْعَزْمِ تَأْتِي الْعَزَائِمُ
وَتَصْعُرُ فِي عَيْنِ الْعَظِيمِ الْعَظَائِمُ   وَتَعْظُمُ فِي عَيْنِ الصَّغِيرِ صِغَارُهَا
وَقَدْ عَجَزَتْ عَنْهُ الْجُيُوشُ الْخَضَارُمُ   يُكَافُ سَيْفُ الدَّوْلَةِ الْجَيْشَ هَمَّهُ
وَذَلِكَ مَا لَا تَدَّعِيهِ الصَّرَاغِمُ   وَيَطْلُبُ عِنْدَ النَّاسِ مَا عِنْدَ نَفْسِهِ

“Kararlılıklar, kararlılık erbabına oranla gerçekleşir. Asilce işler ise asillere oranla gerçekleşmektedir.

Küçük adamın gözünde küçük işler büyür. Büyük adamın gözünde ise büyük işler küçülür.

Seyfüddevele orduya hedefinin sorumluluğunu yüklemektedir. (Onun idealleri o kadar yüksektir ki) büyük kalabalıklar dahi (bu yüksek hedefleri gerçekleştirme noktasında) aciz kalmaktadır.

(İşin aslına bakarsan), insanlardan beklentisi, kendisinin sahip olduğu (cesarete benzer bir cesaret örneği sergilemeleridir). (Ama gel gör ki) aslanlar dahi (böylesi bir cesarete sahip olduklarını) iddia edemezler.”¹⁰⁴

Mütenebbi dönemin liderlerinden Seyfuddevle’ye çok sayıda şiir yazmıştır. Öyle ki sadece bu şiirlerin içerisinde toplandığı Seyfiyyat adlı bir eser ortaya çıkmıştır.

1.4.5. Endülüs Dönemi medih (Muvahitler ve Murabıtlar Dönemi)

Bu dönemde de medih eski şiir yapısına benzer bir metoda sahiptir. Lakin dönem şairlerinin bazıları deve tasvirini bırakıp kendi devirleriyle ilgili tasvirler yapmış, bazen de doğrudan medihe giriş yapmışlardır. Bunlara ek olarak kullanıma dâhil olan bazı yeni terimler vardır. Bunlar da gelişen sosyal ve kültürel hayat ile alakalıdır. Bu dönemde de siyasal gelişmeler medihi ve medih şairlerini etkilemiştir. Medih sanatını kazanç haline getiren şairlerin yanı sıra, bu dönemde İbn Hafâce (ö. 533/1139) ve Rusâfî (ö. 572/1177) gibi şairler maddi beklenti içinde yöneticilerin kapısına gitmeyi zillet görmüşler ve ellerindeki mal ile yetinmeyi tercih etmişlerdir. Rusâfî bir beytinde bu noktayı vurgulamıştır:

صَوْنُ الْفَتَى وَجْهَهُ أَبْقَى لِهَمَّتِهِ   وَالرِّزْقُ جَارٍ عَلَى حَدِّ وَمَقْدَارٍ
فَقَبْعَتْ وَامْتَدَّ مَالِي فَالَسَّمَاءُ يَدِي   وَنَجْمُهَا دِرْهَمِي وَالشَّمْسُ دِينَارِي

“Gencin yüzünü koruması (karakterini koruması) onun yüceliği için daha kalıcıdır, rızıkta zaten belli bir ölçüye göre verilmektedir.

¹⁰⁴Esat Ayyıldız, “el-Mutenebbi’nin Seyfuddevle’ye Methiyeleri (Seyfiyyat)”, Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, 2020, s.508-510.

Ben kanaat getirdim ve malım da arttı; gökyüzü ellerim, yıldızlar dirhemim, güneş ise dinarımdır.”¹⁰⁵

Bu dönem için örnek verilecek bir diğer medih ise Endülüs’ün yıkılışına doğru şairlerin vatan sevgisinin bir yansıması olarak yardım talepleriyle mezcolmuş olan tarzıdır. Ebu’l Mutarrif el-Mahzumi’nin Alzira kuşatması sırasında Muvahhidlerin halifesini yardıma çağırdığı şiiri:

تَدَارِكُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ دِمَاءَنَا
وَوَجَّهَ إِلَى إِسْتِنْقَانِنَا بِكُتَيْبِيَّةِ
فَإِنَّكَ لِلْإِسْلَامِ وَالِدِينَ نَاصِرُ
يَهَابُ الرَّدَى مِنْهَا الْعَدُوُّ الْمَحَاصِرُ
تَنْفَسُ مِنْ ضَيْقِ الْخَنَاقِ بِقَطْرِنَا
فَتُدْرِكُ آمَالَ وَتُرْعَى أَوَاصِرُ

“Ey Müminlerin Emiri, yetiş ve kanlarımızı yerde bırakma, çünkü sen İslam’ın ve dinin yardımcısısın,

Kuşatan düşmanlara helak olma korkusu verecek olan bölüğü, bizi kurtarması için gönder,

Bu bölük, bölgemizi nefessiz kalmaktan kurtarabilir ve böylece umutlar yeşerir, bağlarımız kuvvetlenir.”¹⁰⁶

1.4.6. Beşerî medih

Beşerî medih, Efendimiz (s.a.s.) için yazılan ve Nebevî medih olarak adlandırılan medihin dışındaki diğer tüm medihler için verilen genel addır. Bu türdeki medih Cahiliye Döneminden beri biliniyordu. Çalışmada beşerî medih diye isimlendirilmesindeki en büyük etken bu tarzdaki şiirlerin genelde sultanlar, halifeler, melikler, emirler ve daha başkaları için yazılmış olmalarıdır.

Methiye şairliğinin yaygınlaşması, şiir sanatının gelişmesinde önemli bir eşik olmuştur. Bu da şairlerin sadece sanatsal yeteneklerini kullanarak geçinebilir hale gelmelerine, şiire daha çok yoğunlaşabilmelerine ve bu sanatın artık bir meslek olarak görülmesine olanak sağlamıştır.¹⁰⁷ Dolayısıyla bu kategoriye Cahiliye Devri, Emevî Devri, Abbasi Devri, Endülüs Devri medh şiirini ve günümüze dek gelen tüm Nebevi medh dışındaki medh şiirleri dâhil edilir.

¹⁰⁵Ebuzer Sarp, “Endülüs Şiirinde Medh – Murabıtlar ve Muvahhidler Dönemi-”, Journal of İslamic Research, 2020, Cilt:1, Sayı:31, s.94.

¹⁰⁶Sarp, s.101.

¹⁰⁷Esat Ayyıldız, Filoloji Alanında Teori ve Araştırmalar II, 1. Baskı, Gece Kitaplığı, Ankara, 2020, s.69.

2. HZ. PEYGAMBERİN (s.a.s.) HADİSLERİNDE MEDİH

Bu bölümde farklı hadis kitaplarının içerisinde konu başlıklarına göre Hz. Muhammed (s.a.s.) hadislerinde medh kavramını incelenecektir.

1.5. Kıyasî Medh İçeren Hadisler

Kıyasî medh, ni'me (نعم) ve habbeza (حبذا) gibi fiillerin cümlede açıkça kullanılarak medhe işaret etmesidir.

1.5.1. Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahih'inde medh örnekleri

Önceliğin el-Câmiu's-Sahih'e verilmesindeki en büyük etken bu eserin Kur'an-ı Kerim'den sonra en sağlam ve güvenilir kaynak olarak kabul görmesidir. Bununla beraber el-Câmiu's-Sahih yalnız sahih hadislerin derlendiği ilk eser olma özelliğini de taşımaktadır. Yazarı ise büyük bir hadis âlimi olan Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî'dir (ö. 256/870). Bu geniş hacimli eseri, rihle diye adlandırılan uzun hadis yolculuklarıyla on altı senesini vererek bir ibadet bilinciyle yazmıştır.¹⁰⁸ Çalışmanın bu başlığı altında toplumda Sahih-i Buhârî olarak ünlenmiş bu eserin içerisinde yer alan hadislerin bir kısmı konu başlıklarına göre incelenecektir.

1.5.1.1. Teheccüt-gece ibadetleri

Allah'ü Teâla biz kullarının, farz ibadetler dışında bazı nafil ibadetler ile kendisine yakınlaşmamızı istemektedir. İslam dininin beş esası arasında bulunan namaz ibadeti farz vakitler haricinde de Efendimiz (s.a.s)' in çokça tatbik ettiği bir ibadettir. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ü Teâla müminlerin özelliklerini sayarken { وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ } “(O Müminler ki) Namazlarını titizlikle eda ederler”¹⁰⁹ buyurarak bu ibadetin önemine dikkat çekmiştir.

Nafil namazlar arasında Teheccüd namazı diğerlerinden bazı hususlarda ayrılmaktadır. Teheccüd namazı, yatsı ve vitir namazından sonra bir süre uyuduktan sonra kalkıp kılınan namazdır.¹¹⁰ Efendimiz (s.a.v) Müzzemmil suresinin indirilmesinden sonra Allah'ü Teâlâ'nın kendisine { فَمِ الْآيِلَ إِلَّا قَلِيلًا } “Gecenin (birazı dışında) namaza kalk!”¹¹¹

¹⁰⁸Mehmet Yaşar Kandemir, “el-Câmiu's-Sahih”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1993, VII, s. 114-123.

¹⁰⁹Müminûn: 23/9.

¹¹⁰Saffet Köse, “Teheccüd”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2011, XL, s. 323-325.

¹¹¹Müzzemmil: 73/2.

emrine binaen bu namazı devamlı kılmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.s) bu namazın kılınmasını çokça tavsiye etmektedir. Abdullah b. Ömer'in (r.a.) oğlu Salim'den rivayet olan bir hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَى رُؤْيَا قَصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَتَمَنِّيْتُ أَنْ أَرَى رُؤْيَا، فَأَقْصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَكُنْتُ غُلَامًا شَابًّا، وَكُنْتُ أَنَامُ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَنَّ مَلَكَ يَأْتِيَنِي فَذَهَبَ بِي إِلَى النَّارِ، فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ الْبُنْرِ، وَإِذَا لَهَا قَرْنَانِ، وَإِذَا فِيهَا أَنَاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ، فَجَعَلْتُ أَقُولُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ، قَالَ: فَلَقِينَا مَلَكًا آخَرَ، فَقَالَ لِي: لَمْ تُرْغِ. فَقَصَصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ، فَقَصَّتْهَا حَفْصَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ.» فَكَانَ بَعْدُ لَا يَنَامُ مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا

“Peygamber (s.a.s.) hayattayken biri bir rüya gördüğü zaman, rüyasını Resulullah’a (s.a.s.) anlatırdı. Ben de bir rüya görüp onu Resulullah’a (s.a.s.) anlatmayı diledim. Henüz çocuk yaşta bir gençtim. Resulullah (s.a.s.) zamanında mescitte uyurken bir rüya gördüm. Rüyamda iki melek beni alıp cehenneme götürdüler. Cehennem, kuyu duvarı gibi taşla örülmüştü. İki de boynuzu vardı. İçinde tanıdığım bazı insanlar da vardı. “Cehennemden Allah’a sığınırım” demeye başladım. Bu sırada bizi başka bir melek karşıladı ve bana “Korkma!” dedi. Rüyayı Hafsa’ya anlattım. Hafsa da Resulullah’a anlattı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s.): “Abdullah ne iyi adamdır! Bir de gece namazı kılsa!” buyurdu. Salim b. Abdullah dedi ki: O günden sonra, pek az bir kısmı dışında (ibadet eder) geceleri uyumazdı.”¹¹²

Hadis-i şerifte geçen (نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ) “Abdullah ne iyi adamdır!” cümlesiyle Efendimiz (s.a.v) Abdullah b. Ömer’i (r.a.) övmektedir. Bununla beraber devamındaki cümlede daha iyi bir mertebeye ulaşması için de ona teşvikte bulunmaktadır. Bu hadis kıyasî medhin kullanıldığı bir hadistir. Çünkü içerisinde medh fiillerinden olan ni’me (نِعْمَ) açıkça kullanılmıştır.

1.5.1.2. Kadınların hacı

Hac kelimesi Arapçada “gitmek, yönelmek, kutsal bir mekânı ziyaret etmek” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Hac ibadeti ise belli bir zaman diliminde, belli mekânları ziyaret etmek ve belli ibadetleri yerine getirmek olarak ifade edilebilir. Hac, maddi ve bedeni gücü yeten tüm Müslümanlar üzerine bir farzdır. Bununla ilgili Rabbimiz (c.c.) Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruyor: { وَ لِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا } “Gitmeye gücü yetenin

¹¹²Buhârî, Teheccüd 2, Hadis No: 1121, II, s. 49.

o evi ziyaret etmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."¹¹³ Bu ayet genel görüş olarak haccın farziyetine delil teşkil etmektedir.¹¹⁴

Peygamber Efendimiz'in birçok hadisini kendisinden öğrendiğimiz Müminlerin annesi Hz. Aişe'nin (r.a.) rivayetiyle öğrendiğimiz bir hadis, hac ibadeti ile diğer bir ibadet olan cihadın kadınlar özelinde denk tutulduğuna işaret etmektedir. Bir rivayette Hz. Aişe (r.a.), Peygamber Efendimiz'den cihat etmek için izin istediğini fakat Efendimiz'in (s.a.s.) "*Sizin cihadınız hacdır.*" dediğini aktarmaktadır.¹¹⁵ Lakin yine Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet edilen ve övgü içeren bir başka hadis bu konuya örnek olarak aktarılacaktır:

سَأَلَتْ نِسَاءَهُ عَنِ الْجِهَادِ فَقَالَ: « نِعْمَ الْجِهَادُ الْحَجُّ »

"Hanımları, Peygamber (s.a.s.)'e (kadınların) cihadını sordular. O'da (s.a.s.): "Hac ne güzel bir cihattır" buyurdu."¹¹⁶

Hadis-i şerifte yer alan "Hac ne güzel bir cihattır" cümlesinin içerisinde medh fiillerinden olan ni'me (نِعْمَ) açıkça kullanılmasıyla bu hadis-i şerif de kıyasî medhin kullanıldığı hadisler arasında sayılmıştır.

1.5.1.3. Kölenin rabbine güzel ibadeti ve efendisinin iyiliğini istemesi

Kölelik, tarihi çok eski dönemlere dayanan bir uygulamadır. Eski zamanlardan itibaren kölelerin büyük bir çoğunluğunu savaş esiri köleler oluşturmaktaydı. Buna ek olarak diğer bir kısım köleler; yakınları tarafından satılarak köleleşenler, kaçırılıp köle olarak satılanlar, borçları ya da işledikleri suçlarına karşılık köleleştirilenlerdir. İslamiyet, köleliği hoş gören bir yapıda olmasa da ortaya çıktığı dönemin yerleşmiş bir âdeti olmasından ve özellikle savaş esirlerinin öldürülmesinin önünde bir engel teşkil etmesinden ötürü köleliği, tek seferde tamamen kaldırmak yerine zamanla bitmesini sağlayacak bazı uygulamalara gitmiştir.¹¹⁷ Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de de kölelerin azat edilmesini teşvik eden ayetler mevcuttur. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

¹¹³Âl-i İmran: 3/97.

¹¹⁴İbn-i Kesir, Tefsirü'l-Kur'ani'l-A'zim, tahk. Doç. Dr. Abdülvehhab Öztürk, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2018, II, s. 274.

¹¹⁵Buhârî, Cihat 60, Hadis No: 2875, IV, s. 32.

¹¹⁶Buhârî, Cihat 60, Hadis No: 2876, IV, s. 32.

¹¹⁷Mehmet Âkif Aydın ve Muhammed Hamidullah, "Köle", TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, Ankara, 2002, XXVI, s. 237-246.

{وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٌ وَبِئْسَ مُسَلِّمًا إِلَىٰ أَهْلِهَا إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٌ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَبِئْسَ مُسَلِّمًا إِلَىٰ أَهْلِهَا وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٌ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا }

“Yanlışlıkla olması dışında, bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz.

Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir; ancak ölünün ailesi diyeti bağışlarsa o başka. Öldürülen, mümin olmakla birlikte size düşman olan bir topluluktan ise mümin bir köle azat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine teslim edilecek bir diyet vermek ve mümin bir köleyi azat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay peş peşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilmektedir, hikmet sahibidir.”¹¹⁸

{لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَوْ كِسْفَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ }

“Allah sizi kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerden ötürü sorumlu tutmaz, fakat bilerek ettiğiniz yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da kefareti, ailenize yedirdiğinizin ortalama seviyesinden on fakire yedirmek yahut onları giydirmek ya da bir köle azat etmektir. Buna imkânı olmayan ise üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğinizde (bozarsanız) yeminlerinizin kefareti işte budur. Yeminlerinize bağlı kalın. Allah ayetlerini sizin için bu şekilde açıklıyor ki şükredesiniz.”¹¹⁹

{وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا ذَلِكُمْ تُوعِظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ }

“Karılarına zihâr yapıp da sonra dediklerinden dönenlerin, onlarla temas etmeden önce bir köle azat etmeleri gerekir. Size öğütlenen işte budur. Allah yapıp ettiklerinizden tamamen haberdardır.”¹²⁰

¹¹⁸Nisâ: 4/92.

¹¹⁹Mâide: 5/89.

¹²⁰Mücâdele: 58/3.

Meselenin toplumdaki yeri, ayetlere konu olmasına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra Efendimiz (s.a.s)’in hadislerinden de bu konuya temas edenler mevcuttur. Medh içermesiyle de önemli görülen şu hadis-i şerif örnek olarak verilebilir:

نِعْمَ مَا لِأَحَدِهِمْ، يُحْسِنُ عِبَادَةَ رَبِّهِ، وَيُنْصَحُ لِسَيِّدِهِ.

“*Rabbine güzelce kulluk eden ve efendisinin iyiliğini isteyen (köleler) ne iyidir!*”¹²¹

Bu hadisinde Efendimiz (s.a.s.), kölelerin kulluğu hakkıyla yapanlarını ve efendileri için iyilik dileyenlerini övmektedir. Medh yönünden değerlendirildiğinde hadiste açıkça kullanılan ni’me (نِعْمَ) medh fiilinden dolayı bu hadis de kıyasî medh içeren hadisler arasında sayılmaktadır.

1.5.1.4. *Hibe, bağış, infak*

Tüm varlığın ve yokluğun sahibi (el-Mâlik) ve hiçbir şeye muhtaç olmayan, en zengin olan (el-Ğani) Allah’u Teâlâ (c.c.), biz kullarına büyük nimetler bahşetmiştir. Kullarının ise kendilerine bir lütuf olarak verilen mallarını cimrilik yapmadan, O’nun (c.c.) yolunda harcamalarını istemiştir. Böyle yapanların ise gerçek anlamda kazananlar olacaklarını söylemiştir. Bu noktaya bir ayetle dikkat çekilecektir:

{مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سَنَابِلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ

يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ }

“*Mallarını Allah yolunda harcayanların örneği, her başağında yüz tanenin bulunduğu yedi adet başak çıkaran bir tohum tanesi gibidir. Allah dilediğine katlayarak verir, Allah (zât ve sıfatlarında) sınırsızdır, her şeyi bilmektedir.*”¹²²

Ayette de görüldüğü gibi Allah yolunda infak teşvik edilmektedir. Bununla beraber Allah yolunda verilecek olan her ne ise en iyi ve en güzelinden olması gerekmektedir. Çünkü iyi ve güzel olanları insanın nefsi de sevmektedir. Bu sebeple Allah’u Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

{لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ }

“*Allah yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir.*”¹²³

¹²¹Buhârî, Itk 16, Hadis No: 2549, III, s. 2549.

¹²²Bakara: 2/261.

¹²³Âl-i İmran: 3/92.

İyi ve güzel olan şeylerden hibe ve bağış yapmayı Efendimiz (s.a.s.) de övmektedir. Bu noktada şu hadisi örnek olarak verilebilir:

نِعْمَ الْمَنِيحَةُ اللَّحْحَةُ الصَّفِيُّ مَنَحَةٌ، وَالشَّاءُ الصَّفِيُّ، تَعْدُو بِإِنَاءٍ وَتَرُوحُ بِإِنَاءٍ

“Hibe olarak, sabah akşam sütüyle kapları dolduran, bol sütlü deve ve koyun hibe etmek ne güzeldir.”¹²⁴

Bu hadis-i şerif de kıyasî övgü için örnek hadisler arasında sayılmaktadır. İçerisinde geçen ni’me (نعم) medh fiili bu noktada delil teşkil etmektedir.

1.5.1.5. İnsanlar içinde gizlice söyleneni gizli tutma, söyleyenin vefatı sonrası söylediği şeyi anlatma

Konuyla ilgili verilecek hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.s.) ile kızı Hz. Fatıma (r.a.) arasında geçen bir konuşmaya şahitlik eden Hz. Aişe’nin (r.a.) olayı şöyle anlattığını görüyoruz:

إِنَّا كُنَّا أُرُوجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَهُ جَمِيعًا لَمْ تُعَادِرْ مِنَّا وَاجِدَةً، فَأَقْبَلَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامَ تَمْشِي، لَا وَاللَّهِ مَا تَخَفَى مِثْنِيَّتُهَا مِنْ مِثْنِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا رَأَاهَا رَحَّبَ قَالَ: مَرَحَبًا بِابْنَتِي، ثُمَّ أَجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ، ثُمَّ سَارَهَا فَبَكَتْ بُكَاءً شَدِيدًا، فَلَمَّا رَأَى حُرْزَهَا سَارَهَا الثَّانِيَةَ، إِذَا هِيَ تَضْحَكُ، فَقُلْتُ لَهَا أَنَا مِنْ بَيْنِ نِسَائِهِ: خَصَّكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالسِّرِّ مِنْ بَيْنِنَا ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِينَ، فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلْتُهَا عَمَّا سَارَكَ، قَالَتْ: مَا كُنْتُ لِأُفْشِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِرَّهُ، فَلَمَّا تَوَفَّيْتُ قُلْتُ لَهَا: عَزَمْتُ عَلَيْكَ بِمَا لِي عَلَيْكَ مِنْ الْحَقِّ لَمَّا أَخْبَرْتَنِي، قَالَتْ: أَمَّا الْآنَ فَنَعَمْ، فَأَخْبَرْتَنِي قَالَتْ: أَمَّا حِينَ سَارَنِي فِي الْأَمْرِ الْأَوَّلِ فَإِنَّهُ أَخْبَرَنِي: أَنَّ جَبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ بِالْقُرْآنِ كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً وَإِنَّهُ قَدْ عَارَضَنِي بِهِ الْعَامَ مَرَّتَيْنِ، وَلَا أَرَى الْأَجَلَ إِلَّا قَدِ اقْتَرَبَ، فَاتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي، فَإِنِّي نِعْمَ السَّلْفُ أَنَا لَكَ. قَالَتْ: فَبَكَيتُ بُكَائِي الَّذِي رَأَيْتِ، فَلَمَّا رَأَى جَزَعِي سَارَنِي الثَّانِيَةَ قَالَ: يَا فَاطِمَةُ، أَلَا تَرْضَيْنِ أَنْ تُكُونِي سَيِّدَةً نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ، أَوْ سَيِّدَةً نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ

"Biz Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hanımları, aramızdan biri eksik olmaksızın hep beraber O'nun yanında bulunuyorduk. Fatıma aleyhasselam, karşıdan yürüyerek geldi. Allah'a yemin ederim ki onun yürüyüşü Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yürüyüşünden farklı değildi. Onu görünce güzel bir şekilde onu karşıladı ve: "Kızıma merhaba" dedi. Sonra onu ya sağına ya da soluna oturttu. Daha sonra ona gizlice bir şeyler söyledi. Fatıma çok şiddetli bir şekilde ağladı. Onun üzüldüğünü görünce, ikinci bir kez daha ona gizli bir şey söyledi. Ve Fatıma birden güldü. Sonra Peygamber'in diğer hanımları arasında ben ona: Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem aramızdan seni tercih edip sadece sana gizlice bir şeyler söyledi ve sen ağlıyorsun, dedim. Resulullah Sallallahu

¹²⁴Buhârî, Hibe 34, Hadis No: 2629, III, s. 165.

Aleyhi ve Sellem kalktıktan sonra ona: Sana gizlice ne dedi, diye sordum, dedi ki: Ben Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sırrını aşikâr edecek değilim. Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem vefat ettikten sonra Fatıma'ya: Senin üzerindeki hakkım için rica ediyorum bana (Allah Resul'ünün (s.a.s.) sana gizlice söylediklerini) söyle, dedim. Fatıma, "Şimdi söyleyebilirim" dedi. Bana şöyle anlattı: İlk benimle gizlice konuştuğunda: Cebrail her sene bir kez Kur'an-ı Kerim'i O'nunla karşılıklı olarak okuyordu. Bu sene ise benimle Kur'an'ı iki defa karşılıklı olarak okudu. Görüyorum bunun tek sebebi ecelimin oldukça yaklaşmış olduğudur. Allah'a karşı takvalı ol ve sabret. Muhakkak ben senin için en iyi selefim, demişti. Fatıma dedi ki: İşte bu sebeple senin o gördüğün şekilde ağladım. Benim dayanamadığımı görünce, bana ikinci kez gizlice bir şeyler söyleyerek: Ey Fatıma! Müminlerin kadınlarının efendisi yahut bu ümmetin kadınlarının efendisi olmaya razı değil misin, buyurdu."¹²⁵

Hadis-i şerifte Hz. Fatıma'nın (r.a.) Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) aktardığı "Muhakkak ben senin için en iyi selefim" cümlesinin içerisinde medh fiillerinden olan ni'menin (نِعْمَ) açıkça kullanılmasıyla bu hadis-i şerif de kıyasî medhin kullanıldığı hadisler arasında sayılmaktadır.

1.5.1.6. Dünyanın sakınılması gereken güzellikleri ve bunlar için rekabet

Malın Allah (c.c.) yolunda harcamasının büyük kıymetinden bahsedilmişti. Lakin bu amel uygulaması zor bir ameldir. Zira nefisler cimriliğe meyilli yaratılmıştır. Nefsin hoşuna giden şeylerden biri de mal biriktirmektir. Peygamber Efendimiz de insandaki bu hasleti şöyle ifade etmiştir: "İnsanoğlunun bir vadi malı olsa, ister ki bir o kadar daha olsun. İnsanoğlunun gözünü topraktan başka bir şey doldurmaz. Allah, tövbe edenin tövbesini kabul eder."¹²⁶

Lakin Allah'ı Teâlâ cimrilik edenlerin kötü sonunu şu ayetle bize göstermektedir:

{وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا أُتِيَهُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ }

"Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği nimette cimrilik gösterenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilâkis bu onlar için kötüdür. Cimrilik

¹²⁵Buhârî, İsti'zan 43, Hadis No: 6285, VIII, s. 64.

¹²⁶Buhârî, Rikak 10, Hadis No: 6437, VIII, s. 92.

ettikleri mal kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”¹²⁷

Bu konuyla ilgili Peygamber Efendimiz bir hadisinde şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ أَكْثَرَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ مَا يُخْرِجُ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ بَرَكَاتِ الْأَرْضِ. قِيلَ: وَمَا بَرَكَاتُ الْأَرْضِ؟ قَالَ: زَهْرَةُ الدُّنْيَا، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: هَلْ يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ؟ فَصَمَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ يُنْزَلُ عَلَيْهِ، ثُمَّ جَعَلَ يَمْسَحُ عَنْ جَبِينِهِ، فَقَالَ: أَيِنَّ السَّائِلُ؟ قَالَ: أَنَا، قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: لَقَدْ حَمِدْنَا جِبْنَ طَلَعَ ذَلِكَ، قَالَ: لَا يَأْتِي الْخَيْرُ إِلَّا بِالْخَيْرِ، إِنَّ هَذَا الْمَالَ حَضِرَةٌ خُلُوءٌ، وَإِنَّ كُلَّ مَا أَنْبَتَ الرَّبِيعُ يَفْتُلُ حَبْطًا، أَوْ يُلْمُ، إِلَّا أَكَلَةَ الْحَضِرَةَ، أَكَلْتُ حَتَّى إِذَا امْتَدَّتْ حَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتِ الشَّمْسَ فَاجْتَرَّتْ وَتَلَطَّتْ وَبَالَتْ، ثُمَّ عَادَتْ فَأَكَلْتُ، وَإِنَّ هَذَا الْمَالَ خُلُوءٌ، مَنْ أَخَذَهُ بِحَقِّهِ وَوَضَعَهُ فِي حَقِّهِ فَنِعِمَّ الْمَعُونَةُ هُوَ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ كَانَ الَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ

“Sizin için en çok korktuğum şey Allah'ın size yeryüzünün bereketlerini çıkarmasıdır.” Yeryüzünün bereketleri nedir? Diye soruldu. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: “Dünya güzellikleridir” diye cevap verdi. Bunun üzerine bir adam: “Hayır, şer getirir mi?” dedi. Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem sustu. Biz ona vahiy indirildiğini düşündük. Daha sonra alnını (terini) sildi ve “Soru soran nerede?” dedi. Adam: “Benim” dedi. Ebu Said: “Böyle olunca adamı sorusundan ötürü övdük” demiştir. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: “Hayır hayırdan başka bir şey getirmez. Bu mal yeşildir, tatlıdır. Baharın bitirdiklerinin tümü çok yediklerinde hayvanları ya öldürür ya da acı çektirir. Ancak çimenleri yemeleri farklıdır. Hayvan çimenleri yer, yatar yanlarını güneşe döner, geviş getirir, pisler. Daha sonra dönüp yine yer. İşte bu mal tatlıdır, onu hakkıyla alan ve hakkını veren kişi için o ne iyi bağıştır. Ancak onu hakkı olmadan alan kişi yiyip de doymayan kimse gibidir.”¹²⁸

Hadiste de görüldüğü gibi Efendimiz (s.a.s.), hakkıyla kazanılmış ve içinden de hak sahibi muhtaçlara infak olarak verilmiş olan malı övmektedir. Bu noktada açıkça kullanılan övgü fiili olan ni'me (نعم) sebebiyle bu hadis de kıyasî medh kullanılmış hadisler arasında incelenmiştir.

1.5.1.7. Hırsla görev istemenin hoş bulunmaması

İnsanın hırsla tamah ettiği dünyalık herhangi bir makam ve mevkiye bulunması büyük sorumlulukların ve sorunların kaynağı olabilmektedir. Hakkı verilerek yapılamadığında zulüm ile karışık kişinin ahiretine zarar verebilir. Birçok makam sahibi gurur ve kibirle

¹²⁷Âl-i İmran: 3/180.

¹²⁸Buhârî, Rikâk 7, Hadis No: 6427, VIII, s. 91.

böbürlenip Allah'ın hoşnut olmayacağı ameller yapmaktadır. Bu makamlar dünyada bir ayrıcalık kazandırsa dahi Allah'ın (c.c.) katındaki ölçüde bir karşılığı yoktur. Allah katında gerçek kıymet herhangi bir dünyalık rütbe ile ölçülmemektedir. En değerli olmanın tek ölçüsü { إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىكُمْ } “Allah katında en değerli olanınız O'na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır”¹²⁹ ayetiyle de belirtildiği üzere sadece takvadır.

Ayetleri içselleştirmiş ve Kur'an-ı yaşayarak okuyan sahabe-i kiramın makamlara karşı bakışları hakka yolculuklarında sırtlarındaki yük mesabesinde olmuştur. Onlar için görev, daha fazla sorumluluk ile eşdeğerdi. Bu da daha fazla yanlış yapabilme olasılığını beraberinde getiriyordu. Orduya katılmaları gerekiyorsa herhangi bir asker olmak onlar için komutan olmaktan daha sevimliydi. Çünkü sorumluluğu daha azdı. Örneğin Hz. Ömer (r.a.) hilafetin kendisine devredilmesinden hoşlanmamış, Hz. Ebubekir'e (r.a.) gidip başkasını tercih etmesini istemiştir. Bugünün koşullarında en ufak bir makam için hırsla mücadele edenlerin aklının almakta güçlük çekeceği bu örnek, bir hikâye değil gerçektir.

Bu noktada örnek olarak verilecek hadiste Efendimiz (s.a.s.) gelecekte ümmetinin baş olmayı arzulayıp bunun için çabalayacağını şu sözlerle ifade etmiştir:

إِنَّكُمْ سَتُحْرَصُونَ عَلَى الْإِمَارَةِ، وَتَكُونُ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَبِعِزِّ الْمُرْضِعَةِ وَبِئْسَتِ الْفَاطِمَةُ

“Sizler liderlik (idarecilik) için çok hırslı olacaksınız. Oysa liderlik (idarecilik), kıyamet günü pişmanlık olacaktır. O ne iyi bir sütannedir ve ne kötü bir süttten kesendir.”¹³⁰

Efendimiz (s.a.s.), insanların ulaşmak için büyük çabalar harcadığı idareciliğin kıyamet günü bir pişmanlık vesilesi olduğunu dile getirmektedir. Dünyada hoş görünüp bir annenin çocuğunu doyurması gibi idarecilik de insanı dünyalık olarak doyurur. Ama kıyamet günü gelince süttten kesilmek gibi orada bir fayda sağlamaz. Hatta dünyada dahi görevden alınma veya öldürülme gibi durumlarla da karşılaşılabilir.

Bu hadiste de medh fiillerinden ni'me (نعم) açıkça kullanılmıştır. Dolayısıyla bu hadis kıyasî medh bünyesinde değerlendirilmiştir.

1.5.1.8. Cin bahsi

Ebu Hureyre'nin (r.a.) aktardığı bu hadiste Efendimiz'in (s.a.s.) bir cin topluluğundan övgüyle bahsettiği görülmektedir:

¹²⁹Hucurât: 49/13.

¹³⁰Buhârî, Ahkâm 7, Hadis No: 7148, IX, s. 63.

أَنَّهُ كَانَ يَحْمِلُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِدَاوَةَ لَوْضُوئِهِ وَحَاجَّتِهِ، فَبَيْنَمَا هُوَ يَتْبَعُهُ بِهَا، فَقَالَ: مَنْ هَذَا فَقَالَ: أَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ، فَقَالَ: ابْغِنِي أَحْجَارًا أَسْتَنْفِضُ بِهَا، وَلَا تَأْتِنِي بَعْظُمٌ وَلَا بَرَوْتَةٌ فَاتَيْنَاهُ بِأَحْجَارٍ أَحْمَلُهَا فِي طَرْفِ ثَوْبِي، حَتَّى وَضَعْتُ إِلَى جَنْبِهِ، ثُمَّ انْصَرَفْتُ، حَتَّى إِذَا فَرَعْتُ مَثْنِيْتُ، فَقُلْتُ: مَا بَالُ الْعَظْمِ وَالرَّوْتَةِ؟ قَالَ: هُمَا مِنْ طَعَامِ الْجِنِّ، وَإِنَّهُ أَتَانِي وَفُدَّ جِنٌّ نَصِيبِيْنَ، وَنِعْمَ الْجِنُّ، فَسَأَلُونِي الزَّادَ، فَدَعَوْتُ اللَّهَ لَهُمْ أَنْ لَا يَمُرُّوا بَعْظُمٌ وَلَا بَرَوْتَةٌ إِلَّا وَجَدُوا عَلَيْهَا طَعَامًا

“O, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraberken, abdesti ve ihtiyacını karşılamak için bir su matarası taşıyordu. Matarayla O'nun arkasından gittiği bi sefer: “Bu kimdir?” Diye sordu. Ben Ebu Hureyre'yim dedi. “Bana temizlenmem için birkaç taş getirmeni istiyorum, bana kemik ve hayvan pisliği getirme!” buyurdu. Ona elbisemin ucuyla taşıdığım birkaç taş götürdüm ve yanına bıraktım. Sonra uzaklaştım. İşini bitirince yürüdüm. Ve kemik ile hayvan pisliğinin durumu nedir? Diye sordum. O da: “Bu ikisi cinlerin yiyeceklerindedir. Bana Nasibin cinlerinden bir heyet geldi. Onlar ne iyi cinlerdir. Ve benden azık istediler. Ben de onlar için nerede bir kemik ve bir pislik bulurlarsa mutlaka üzerinde yiyecek bir şeyler bulmaları için Allah'a dua ettim.” buyurdu”¹³¹

Hadiste Efendimiz (s.a.s.) bu heyetten bahsederken açıkça medh fiillerinden ni'meyi (نعم) kullanılmıştır. Bu sebeple hadis kıyasî medh bünyesinde değerlendirilmiştir.

1.5.2. Müslim'in el-Câmiu's-Sahih'inde medh örnekleri

İçerisinde medh bulunduran hadislerin inceleneceği bir diğer kaynak Müslim b. Haccac'ın (ö. 261/875) el-Câmiu's-Sahih adlı eseridir. Sahih hadislerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan bu eser daha çok Sahih-i Müslim adıyla bilinmektedir. Bununla beraber yazar eseri için el-Müsnedü's-Sahih ismini kullanmıştır. Yazarın on beş yıllık özverili bir çalışma sonucu tamamladığı bu eseri Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahih'inden sonra en güvenilen hadis kaynağı olma özelliğini taşımaktadır.¹³²

1.5.2.1. Peygamber'in (s.a.s.) kızı Hz. Fâtıma'nın fazileti

Aydınlık yüzlü kadın Zehra ve iffetli kadın Betül lakapları ile tanınan büyük bir kadın sahabi bahsimize konu olmuştur. Bu kıymetli şahiyet; Peygamber Efendimiz'in en küçük kızı, Hz. Ali'nin (r.a.) hanımı, cennet gençlerinin efendileri Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin'in (r.a.) anneleri, ümmetin kadınlarının efendisi Hz. Fâtıma bint Muhammed (r.a.)'tır. Efendimiz'in (s.a.s.) aile fertleri ve soyu için kullanılan Ehl-i beyt kavramının tam

¹³¹Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 32, Hadis No: 3860, V, s. 46.

¹³²Kandemir, VII, s. 124-129.

da merkezinde bir isimdir. Zira Efendimiz'in (s.a.s.) soyu Hz. Fâtıma (r.a.) üzerinden devam etmiştir.

Hz. Fâtıma (r.a.), Efendimiz'in (s.a.s.) kendisini çok sevdiği O'ndan (s.a.s.) bir parçadır. O (r.a.) da bu sevgiye layık olmuştur. Âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olan babasının sözünden çıkmamış hep O'nun (s.a.s.) izinde olmuştur. Peygamber evinde büyüyen Hz. Fâtıma (r.a.) Efendimiz'in (s.a.s.) dizinin dibinde onun terbiyesinde yetişmiştir. Hz. Peygamber'den (s.a.s.) aldığı tüm güzel erdemlerinin yanı sıra konuşması, yürüyüşü gibi bazı fiziksel özellikleriyle bile Efendimiz'i (s.a.s.) andırmaktadır.

Burada verilecek olan hadisin bir benzeri Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahih'inde medh hadislerine örnek gösterilmişti. Bu başlık altında geçen Müslim'deki medh hadisi ise şöyledir:

اجْتَمَعَ نِسَاءُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يُعَادِرْ مِنْهُنَّ امْرَأَةً، فَجَاءَتْ فَاطِمَةُ تَمْشِي كَأَنَّ مِشْيَتَهَا مِشْيَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: مَرَحَبًا بِابْنَتِي فَأَجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ، ثُمَّ إِنَّهُ أَسَرَ إِلَيْهَا حَدِيثًا فَبَكَتْ فَاطِمَةُ، ثُمَّ إِنَّهُ سَارَهَا فَضَحَكَتْ أَبِيئًا، فَقُلْتُ: لَهَا مَا يُبْكِيكِ؟ فَقَالَتْ: مَا كُنْتُ لِأُفْشِي سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقُلْتُ: مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ فَرَحًا أَقْرَبَ مِنْ حُزْنٍ! فَقُلْتُ لَهَا حِينَ بَكَتْ: أَحْصَاكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحَدِيثِهِ دُونَ مَا تَبْكِينَ! وَسَأَلْتُهَا عَمَّا قَالَ فَقَالَتْ: مَا كُنْتُ لِأُفْشِي سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى إِذَا قُبِضَ سَأَلْتُهَا فَقَالَتْ: إِنَّهُ كَانَ حَدَّثَنِي أَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ بِالْقُرْآنِ كُلِّ عَامٍ مَرَّةً، وَإِنَّهُ عَارِضُهُ بِهِ فِي الْعَامِ مَرَّتَيْنِ، وَلَا أَرَانِي إِلَّا قَدْ حَضَرَ أَجْلِي، وَإِنَّكَ أَوْلُ أَهْلِي لِحُوقًا بِي وَنِعْمَ السَّلْفُ أَنَا لَكَ. فَبَكَيْتُ لِذَلِكَ، ثُمَّ إِنَّهُ سَارَنِي فَقَالَ: أَلَا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ - أَوْ سَيِّدَةَ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ؟ فَضَحَكَتُ لِذَلِكَ.

“Peygamber Salallahu Aleyhi ve Sellem'in hanımları toplandılar. Onlardan hiçbiri eksik değildi. Ve Fâtıma geldi. Yürüyüşü tıpkı Resulullah Salallahu Aleyhi ve Sellem'in yürüyüşü gibiydi. Peygamber Efendimiz (s.a.s.): “Merhaba kızıma” dedi. Ve onu sağına ya da soluna oturttu. Sonra ona gizlice bir şeylerden söz etti. Ve Fâtıma ağladı. Sonra Peygamber Efendimiz ona gizlice bir şeyler daha söyledi. Ve Fâtıma güldü. Sonra ona: Seni ağlatan nedir? Diye sordum. O da: Resulullah Salallahu Aleyhi ve Sellem'in sırrını açık edecek değilim! Dedi. Dedim ki: Bugüne dek mutluluğun üzüntüye bu kadar yakın olduğunu görmedim! Ağladığı sırada ona: Resulullah Salallahu Aleyhi ve Sellem bizi dâhil etmeden seninle konuştu sonra da sen ağlıyorsun! Dedim. Ona Efendimiz'in (s.a.s.) ne söylediğini sordum. O ise: Resulullah Salallahu Aleyhi ve Sellem'in sırrını açık edecek değilim! Dedi. Resulullah ruhunu teslim ettiğinde sordum. O da: Efendimiz (s.a.s.) benimle Cebrail'in (a.s.) O'na (s.a.s.) Kur'an'ı her sene bir kez arz ettiğini, o sene ise iki kez arz ettiğini konuştu. Ve “Ecelimin geldiğinden başka bir şey görmüyorum. Ailemden benim peşimden gelecek ilk kişi de sensin. Ben senin için ne iyi bir selefim.” Dedi. Bu yüzden ağladım. Sonra bana gizlice:

“Müminlerin kadınlarının efendisi ya da bu ümmetin kadınlarının efendisi olmaya razı değil misin?” dedi. Ve bu yüzden de güldüm.”¹³³

Efendimiz’in (s.a.s.) kendisini kastederek “Ben senin için ne iyi bir selefim” ifadesinde kullandığı övgü fiili ni’me (نعم) sebebiyle bu hadis de kıyasî medh kullanılan hadisler arasında incelenmektedir.

1.5.2.2. Abdullah b. Ömer’in fazileti

Allah Resulü (s.a.s.) İslam’ın yüce mesajını tüm insanlığa aktarmakla görevlendirilince en yakınından davete başlamıştı. Bu çağrıya uyup kendisine tabi olanlar ve ömründe bir kez dahi onu görmüşler ise sahabe olarak isimlendirilmiştir. Sahabe, Peygamber Efendimiz’in iman etmiş arkadaşları için kullandığı bir ifadedir. Bu güzide neslin her biri yıldıza benzetilmiştir. Onların izinde olanlar hep doğru yolda olacaktır. Bu önder ve örnek nesil içerisinde ise Hz. Ömer’in (r.a.) oğlu, Peygamber Efendimiz’in hanımı Hz. Hafsa’nın (r.a.) kardeşi olan Abdullah b. Ömer (r.a.) bahsimize konu olacaktır. Kendisi sahabe içerisinde Efendimiz’in (s.a.s.) sünnetini yaşamak ve yaşatmak için en çok gayret gösterenlerden birisidir. Hatta bu yönüyle abartıya kaçtığını düşünenler dahi olmuştur. Peygamber Efendimiz daha hayattayken onun bu gayret ve çabalarını görmüş ve takdir etmiştir. Kendisi de bu takdire layık olmak için bir ömür uğraşmıştır. Efendimiz’i (s.a.s.) çok iyi tanımak adına kendisi hayattayken O’nu (s.a.v) sürekli takip etmiştir. Vefatından sonra ise hadislerini araştırmış ve bu alanda en çok hadis rivayet eden sahabelerden olmuştur. Dini hassasiyetiyle daha genç yaşında Efendimiz’in (s.a.s.) övgüsüne nail olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde konuyla ilgili daha önce Buhârî’nin el-Câmiu’s-Sahih’inde bir benzeri örnek verilen hadis, burada farklı bir başlık altında tekrar incelenecektir.

كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَى رُؤْيَا قَصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَتَمَنَّى أَنْ أَرَى رُؤْيَا أَقْصَاهَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: وَكُنْتُ غُلَامًا شَابًّا عَرَبًا، وَكُنْتُ أَنَامُ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَنَّ مَلَكَيْنِ أَحَدَانِي فَذَهَبَا بِي إِلَى النَّارِ، فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ الْبُنْرِ، وَإِذَا لَهَا قَرْنَانِ كَقَرْنَيْ الْبُنْرِ، وَإِذَا فِيهَا نَاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ، فَجَعَلْتُ أَقُولُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ. قَالَ: فَلَقِيَهُمَا مَلَكٌ فَقَالَ لِي: لَمْ تُرْعَ! فَفَصَّصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ، فَفَصَّصْتُهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ! قَالَ سَالِمٌ: فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بَعْدَ ذَلِكَ لَا يَنَامُ مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا

¹³³Muslim, Fedailu’s-Sahabe 15, Hadis No: 2450, VII, s. 143.

“Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem hayattayken bir adam rüya görürse onu Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’e anlatırdı. Bende bir rüya görüp onu Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem’e anlatmayı temenni ettim. Genç, bekâr bir delikanlıyım. Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem zamanında mescitte uyurdum. Uykuda iki meleğin beni alıp cehenneme götürdüklerini gördüm. Cehennem, kuyu duvarı gibi örülmüştü. Ve kuyu direği gibi iki direği vardı. İçinde tanıdığım bazı insanlar vardı. Cehennemden Allah'a sığınırım; Cehennemden Allah'a sığınırım, Cehennemden Allah'a sığınırım, demeye başladım. Derken o iki meleği başka bir melek karşıladı. Ve bana: Korkma! Dedi. Rüyayı Hafsa'ya anlattım. Hafsa da Resulullah'a anlattı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s.): “Abdullah ne iyi adamdır! Bir de gece namazı kılsa!” buyurdu. Salim dedi ki: O günden sonra, Abdullah pek az bir kısmı dışında (ibadet eder) geceleri uyumazdı.”¹³⁴

Hadiste görüldüğü üzere Abdullah b. Ömer (r.a.) Peygamber Efendimizden “ne iyi adam” şeklinde bir övgü almıştır. Bu hadiste açıkça kullanılan ni'me (نِعْم) medh fiili bu hadisin kıyasî medh kapsamında değerlendirilmesini sağlamaktadır.

1.5.2.3. Sirkenin değeri ve onu azık etmek

Çokça rızık veren er-Rezzak olan Allah'ı Teâlâ her canlı için bir rızık tayin etmiştir. Rızık veren yalnızca Allah Celle Celâluhu'dur. Zira bir ayette şöyle buyurulmaktadır:

{ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ }

“Yeryüzünde kıvıldaayan hiçbir canlı yoktur ki rızık Allah'ın üzerine olmasın. Allah onların halen bulunduğu yeri de emanet olarak konulacağı yeri de bilir; hepsi apaçık kitapta vardır.”¹³⁵

Tüm canlılar için rızık veren Rabbimiz (c.c.) rızık arttırmak ve beklemedikleri yerden rızık vermek için kullarından takvalı olmalarını ve günahlardan kaçınmalarını istemiştir. Bununla beraber bazı nimetler farklı özellikleriyle bir diğerinden ayrılır. Kimi bereketiyle kimi şifasıyla öne çıkar. Lakin bu birbirinden güzel nimetler haddinden fazla tüketildiğinde her şeyin fazlasında olduğu gibi bazı zararlara sebep olur.

Aşırı ve iştahla yemek hem kişinin maneviyatına zarar verir hem de bedenine zarar verir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) birçok konuda olduğu gibi az ile yetinme noktasında da

¹³⁴Müslim, Fedailü's-Sahabe 31, Hadis No: 2479, VII, s. 158.

¹³⁵Hûd: 11/6.

bize en güzel örnektir. Zira aza kanaat ve şükür rızkı arttırır. Buna binaen Peygamber Efendimiz'in evinden bir örnek verilecektir:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلَ أَهْلَهُ الْأُدْمَ، فَقَالُوا: مَا عِنْدَنَا إِلَّا حَلٌّ، فَدَعَا بِهِ فَجَعَلَ يَأْكُلُ بِهِ وَيَقُولُ: نِعْمَ الْأُدْمُ الْحَلُّ، نِعْمَ الْأُدْمُ الْحَلُّ

“Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ailesine katık sordu. Onlar: Bizde sirkeden başka bir şey yok, dediler. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem sirkeyi istedi. Ve: “Sirke ne güzel katıklardır; sirke ne güzel katıklardır!” diyerek yemeye başladı.”¹³⁶

Bu hadiste Efendimiz'in (s.a.s.) evde başka bir şey bulunmamasına hoşnutsuzluk göstermediğini, üzülmediğini ve nimeti beğenmemezlik yapmadığını bilakis sirkeyi överek onu güzel bir katık olarak nitelendirdiğini görmekteyiz. Kaldı ki bugün sirkenin özelde sindirim sistemi genelde ise vücut sağlığına faydalı, şifalı bir gıda olduğu bilinmektedir.

Bu hadisin bazı benzerleri yine aynı numara ile Müslim'in el-Câmiu's-Sahih'inde verilmiş olmakla beraber sadece “Sirke ne güzel katıklardır” cümlesinin Hz. Peygamber'den aktarıldığı hadise de bu numaralı babda ulaşmak mümkündür.¹³⁷ Bahsi edilen hadislerde ve yukarıda incelenen hadiste “Sirke ne güzel katıklardır” cümlesi içerisinde övgü maksatlı kullanılan ni'me (نِعْمَ) fiili bu hadisin de kıyasî medh kullanılan hadisler bünyesinde değerlendirilmesindeki etkendir.

1.5.2.4. Dünya güzelliklerinden çıkacaklardan korkmak

Bu başlık altında Müslim'in el-Câmiu's-Sahih'inde yer alan iki hadis paylaşılacaktır. Mana ve metin bakımından birbirine çok yakın bu hadislerin bir benzeri daha önce Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahih'inde de örnek olarak kullanılmıştı. Bu başlıkta ilk verilecek hadis şöyledir:

أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ مَا يُخْرِجُ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا، قَالُوا: وَمَا زَهْرَةُ الدُّنْيَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: بَرَكَاتُ الْأَرْضِ، قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ: وَهَلْ يَأْتِي الْحَبِيرُ بِالشَّرِّ؟ قَالَ: لَا يَأْتِي الْحَبِيرُ إِلَّا بِالْخَيْرِ، لَا يَأْتِي الْحَبِيرُ إِلَّا بِالْخَيْرِ، لَا يَأْتِي الْحَبِيرُ إِلَّا بِالْخَيْرِ، إِنْ كُلَّ مَا أَنْبَتَ الرَّبِيعُ يَقْتُلُ، أَوْ يُلْمُ إِلَّا أَكَلَةَ الْخَضِرِ، فَإِنَّهَا تَأْكُلُ حَتَّى إِذَا امْتَدَّتْ حَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتِ الشَّمْسَ، ثُمَّ اجْتَرَّتْ، وَبَالَتْ، وَتَلَطَّتْ، ثُمَّ عَادَتْ، فَأَكَلَتْ، إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ فَمَنْ أَخَذَهُ بِحَقِّهِ وَوَضَعَهُ فِي حَقِّهِ، فَنِعْمَ الْمَعُونَةُ هُوَ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ كَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ

“Sizin için daha çok korktuğum şey, Allah'ın sizin için çıkardığı dünya güzellikleridir.” Dediler ki: Dünya güzellikleri nedir ya Resulallah? Resulullah Sallallahu

¹³⁶Müslim, Eşribe 30, Hadis No: 2052, VI, s. 125.

¹³⁷Müslim, Eşribe 30, Hadis No: 2051, VI, s. 125.

Aleyhi ve Sellem: “Yerin bereketleridir.” Dedi. Dediler ki: Ya Resulullah! Hiç hayır, şer getirir mi? Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: “Hayır ancak hayrı getirir; hayır ancak hayrı getirir, hayır ancak hayrı getirir. Baharın bitirdiği her nebat ya öldürür yahut ölüme yaklaştırır. Ancak yeşillik yiyen hayvanlar hariç. Çünkü onlar yerler, karınları genişleyince güneşe karşı dururlar, sonra geniş getirirler, bevl ederler ve pislerler, sonra tekrar dönerek ot yerler. Şüphesiz bu mal yeşildir tatlıdır. Onu kim hakkı ile alır ve hakkıyla verirse, o ne iyi bağıştır. Her kim de onu haksız yere alırsa, yiyip de doymayan kişi gibidir.” dedi.”¹³⁸

Bu başlıktaki diğer hadis şöyledir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمُنْبَرِ، وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ فَقَالَ: إِنَّ مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُمْ بَعْدِي مَا يَفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا، وَزِينَتِهَا فَقَالَ رَجُلٌ: أَوْيَأْتِي الْخَيْرَ بِالشَّرِّ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: فَسَكَتَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقِيلَ لَهُ: مَا شَأْنُكَ تَكَلِّمُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا يُكَلِّمُكَ؟ قَالَ: وَرُبِينَا أَنَّهُ يُنْزَلُ عَلَيْهِ، فَأَقَاقَ يَمْسُخُ عَنْهُ الرُّحَضَاءُ، وَقَالَ: إِنَّ هَذَا السَّائِلَ (وَكَأَنَّهُ حَمْدَهُ) فَقَالَ: إِنَّهُ لَا يَأْتِي الْخَيْرَ بِالشَّرِّ، وَإِنَّ مِمَّا يُنْبِئُ الرَّبِيعَ يَقْتُلُ، أَوْ يُلِمُّ إِلَّا أَكَلَةَ الْخَضِرِ، فَإِنَّهَا أَكَلَتْ حَتَّى إِذَا امْتَلَأَتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتْ عَيْنَ الشَّمْسِ، فَتَلَطَّتْ، وَبَالَتْ، ثُمَّ رَتَعَتْ، وَإِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرٌ حُلُوٌّ، وَنِعْمَ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ هُوَ لِمَنْ أَعْطَى مِنْهُ الْمُسْكِينِ، وَالْيَتِيمِ، وَابْنَ السَّبِيلِ، - أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِنَّهُ مَنْ يَأْخُذْهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ كَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، وَيَكُونُ عَلَيْهِ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Ebû Saîd şöyle demiştir: Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem minbere oturdu, biz de etrafına oturduk. Buyurdu ki: “Kendimden sonra sizin için korktuğum şeylerden biri, size dünya nimetleri ile zinetlerinin açılmasıdır.” Bir adam: Hayır, şer getirir mi Ya Resulallah? Dedi. Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem sustu ve cevap vermedi dedi ravi. Sonra Adama: Sana ne oluyor ki sen Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’le konuşuyorsun, hâlbuki O, seninle konuşmuyor? Denildi. Gördük ki Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’e vahiy indiriliyor. Sonra terini silerek kendine geldi ve: “Soru soran” diye buyurdu, adeta soranı över gibiydi. Ve: “Hakikaten hayır, şerri getirmez. Baharın bitirdiği bitkilerin bazıları ya öldürür ya da ölüme yaklaştırır. Ancak yeşillik yiyenler ayrıdır. Çünkü onlar yerler ve karınları doldu mu güneşe karşı dururlar, pislerler, bevl ederler. Sonra yine otlanırlar. Bu mal yeşil ve tatlıdır. Ondan yoksula, yetime ve yolcuya veren kimse için o ne iyi Müslüman arkadaşıdır.” Ravi: Ya da Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in buyurduğu gibidir, demiştir. “Onu haksız yere alan kimse yiyip doymayan gibidir. Ve kıyamet gününde onun aleyhinde şahitlik yapacaktır.” buyurdu.”¹³⁹

¹³⁸Müslim, Zekât 41, Hadis No: 1052 (122), III, s. 100.

¹³⁹Müslim, Zekât 41, Hadis No: 1052 (123), III, s. 100.

Verilen her iki hadiste de ni'me (نعم) fiili kullanıldığından bu hadisler kıyasî medh kullanılan hadisler bünyesinde değerlendirilmiştir.

1.5.2.5. Sahibine nasihat eden ve Allah'a ibadeti güzelce yapan kölenin sevap ve mükafatı

Kölelik, tarihi çok eskilere dayanan bir uygulamadır. İslam'ın hoş gördüğü bir olgu olmamakla beraber Efendimiz'in (s.a.s.) İslam'ın nurunu yeryüzüne yaymak için insanları hakka davet ettiği dönemde bu olgu toplumda kısa sürede değişmesi mümkün olmayacak bir konumdaydı. Özellikle de savaş esirlerinin akıbeti noktasında öldürülmelerinden daha iyi bir seçenek olması varlığını devam ettirmesini sağlamıştır. İslam kölelere karşı iyi muameleyi emretmiştir. Bununla beraber Rabbimiz (c.c.) Kuran'ı Kerim'de ceza gerektirecek bazı amelleri işleyen Müslümanların ceza olarak köle azat etmelerini istemiştir.¹⁴⁰ Böylece köleliğin toplumdaki varlığını süreç içerisinde azaltmak ve bitirmek için alt yapı hazırlanmıştır.

Köleler de yeryüzündeki tüm insanların muhatap olduğu İslam dininin muhatabıydı. Toplumda yer etmiş ve nüfusun belli bir miktarını oluşturan köle sınıfı için de İslam'da belli uygulama ve kurallar vardı. Ayrıca belki de diğer tüm özelliklerin önünde olan İslam'da kölelerin de hakları ve görevlerinin varlığıydı. Kölelere karşı iyi davranılmasıyla ilgili olarak Efendimiz (s.a.s.) şöyle söylemiştir: *'Kardeşleriniz sizin hizmetçilerinizdir. Allah onları sizin elinizin altına verdi. Kimin elinin altında kardeşi varsa ona yediğinden yedirsın, giydiğinden giydirsın. Onlara üstesinden gelemeyecekleri şeyler yüklemeyin. Şayet onlara böyle bir iş yüklerseniz kendilerine yardımcı olunuz.'*¹⁴¹ Hz. Peygamber'in bu yaklaşımıyla ve daha önce bahsi geçen ayetlerle anlaşılacağı üzere İslamiyet kölelerin zulme uğrayıp ömür boyu eziyet içerisinde bir hayat sürmelerinin önüne geçmiştir.

Kölelerin de bazı sorumlulukları ve yapmalarının tavsiye edildiği şeyler olduğu bilinmektedir. Bu konuda Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır:

نِعْمًا لِلْمَمْلُوكِ أَنْ يُتَوَقَّى يُحْسِنُ عِبَادَةَ اللَّهِ وَصَحَابَةَ سَيِّدِهِ، نِعْمًا لَهُ

*"Memlûkûn, Allah'a güzelce ibadet ederek ve efendisine sohbetle bulunarak ölmesi ne güzel bir şeydir. Ne mutlu ona."*¹⁴²

¹⁴⁰Nisâ: 4/92; Mâide: 5/89; Mücâdele: 58/3.

¹⁴¹Buhârî, İman 22, Hadis No: 30, I, s. 15.

¹⁴²Müslim, Eymân 11, Hadis No: 1667, V, s. 95.

Hadiste Allah'a güzelce ibadet etmeye ve efendisine muhabbet beslemeye yönlendirilen köle Efendimiz (s.a.s.) tarafından övülmektedir. Hadiste (ﷺ) ile birleşik gelen ni'me övgü fiili bu hadisinde kıyasi medh çerçevesinde incelenmesinin nedenidir.

1.5.3. Ebû Dâvûd'un es-Sünen'inde medh örnekleri

İçerisindeki hadislerin medh yönünden ele alınacağı ve Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî'ye (ö. 275/889) ait olan bu eser "es-Sünen" adıyla bilinmektedir. Ebû Dâvûd'un es-Sünen'i, çoğunluğu güvenilir pek çok hadisi bünyesinde barındıran ve "Kütüb-i Sitte" yani "Altı Kitap" adıyla bilinen hadis kaynak eserlerinin içerisinde üçüncü sırada sayılmaktadır.

İlimle iştigale genç yaşında başlayan Ebû Dâvûd özellikle hadis bilgisini arttırmak amacıyla on sekiz yaşında başladığı rihle yolculukları boyunca birçok ilim merkezinde asrın büyük muhaddislerinden dersler alıp faydalanma fırsatı bulmuştur.¹⁴³ Bu ilim yolculuklarının oluşturduğu ilmi müktesebat ile yazmış olduğu es-Sünen adlı hadis derlemesi olan büyük eserini; yine devrin büyük müctehid, âlim ve muhaddislerinden olan Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) incelemesine sunmuş ve o da bu eseri beğenmiştir.¹⁴⁴ Ebû Dâvûd'un bu mühim eserini diğer bir kısım eserlerden ayıran en önemli niteliği, eser ortaya koyulurken özellikle sahih hadislerin tercih edilmesiyle beraber bazı zayıf hadislerin de eserde belli gerekçelerle yer bulmasıdır. Mesela senesinde kopukluk olmayan ve ravilerin zayıflığı kanıtlanmamış hadisleri de eserine dâhil etmiştir. Lakin eserinde zikrettiği hadislerin ileri düzeyde zayıflık taşıyanlarını titizlikle belirtmiştir.¹⁴⁵

Çalışmanın bu bölümünde eser içerisindeki kıyasî medh örnekleri konu başlıklarıyla birlikte ele alınacaktır.

1.5.3.1. *Sahur vakti*

Bizden önceki ümmetlere de farz olduğu gibi oruç ibadeti, son hak din olan İslam'a tabi olmuş biz Muhammed (s.a.s.) ümmetine de takvaya erişmede bir aracı olarak farz kılınmıştır.¹⁴⁶ Bu ibadet nafîle olarak yılın muhtelif zamanlarında ifa edilebilir olmasıyla

¹⁴³Mehmet Yaşar Kandemir, "es-Sünen", TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2010, XXXVIII, s. 145-147.

¹⁴⁴Hafîb el-Bağdâdî, Târîhu Bağdâd, Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1997, IX, s. 57.

¹⁴⁵Mehmet Yaşar Kandemir, "Ebû Dâvûd", TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1994, X, s. 119-121.

¹⁴⁶Bakara: 2/183.

beraber yılın bir ayı bu ibadete hasredilmiştir. Bu ay; hidayet kaynağı olan, hakkı batıldan ayıran ve açık hidayet delillerini içeren Kur'an'ı Kerim'in indirilmeye başlandığı ramazan ayıdır. Bu aya yetişenlerin, belli mazeretleri olanlar müstesna, muhakkak oruç tutmaları emredilmiştir.¹⁴⁷ Oruç ibadeti, imsak vaktinin girmesiyle başlayıp iftar vaktiyle sonlanan yeme, içme ve cinsel münasebetten sakınmak olarak ifade edilebilir. İmsak vakti içerisinde yeme, içme ve cinsel münasebetten sakınılan ve kişinin bu durumlara karşı kendini tutması olarak tanımlanır. Bu vakit gün ağardıktan sonraki zamanı kapsar. Gün ağarmadan önce oruç için bir ön hazırlık mahiyetinde olan sahur yemeği ise Efendimiz'in (s.a.s.) yaptığı ve bizi de şu sözleriyle teşvik ettiği bir uygulamasıdır.

تَسَحَّرُوا، فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَاتًا

“Sahur yapınız! Muhakkak ki sahurda bereket vardır.”¹⁴⁸

Hadisten de öğrendiğimiz üzere sahur yemeği sünnet olan bereketli bir yemektir. Bu yemek oruç tutanın daha az zorlanmasına vesiledir. Bununla beraber sahurun şu hadiste belirtildiği gibi ayrıştırıcı bir özelliği de mevcuttur:

فَصَلُّ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ أَكْلَةُ السَّحْرِ

“Bizim orucumuz ile ehl-i kitabın orucunu ayıran sahur yemeğidir.”¹⁴⁹

Hadiste görüldüğü üzere sahur yemeği diğer ümmetlerin orucu ile Muhammed (s.a.s.) ümmetinin orucunu ayırmak gibi belirgin bir özelliğe sahiptir. Sahur yemeğinde yenilecek olan gıdalarla ilgili herhangi bir sınırlama bulunmamakla beraber Efendimiz'in övgüsüne mazhar olmuş bir yiyeceğin aşağıda vereceğimiz hadiste sahur ile anıldığını görmekteyiz.

نِعْمَ سَحُورُ الْمُؤْمِنِ التَّمْرُ

“Hurma Mümin için ne iyi sahur yemeğidir.”¹⁵⁰

Bu hadiste hurma sahurda tüketilebilecek güzel bir yiyecek olarak övülmüştür. Bizim de bu hadisi incelememizdeki etken Efendimiz'in (s.a.s.) övgü için kullandığı ni'me (نعم) fiili olmuştur. Açıkça kullanılan medh fiilinden dolayı bu hadis de kıyasî medh kullanılan hadisler arasında değerlendirilmektedir.

¹⁴⁷Bakara: 2/185.

¹⁴⁸Buhârî, Savm 20, Hadis No: 1923, III, s. 29.

¹⁴⁹Müslim, Savm 9, Hadis No: 1096, III, s. 130.

¹⁵⁰Ebu Dâvûd, Savm 17, Hadis No: 2345, IV, s. 31.

1.5.3.2. Sirke bahsi

Peygamber Efendimiz nimetin varlığında ve yokluğunda ayırım yapmaksızın Allah'a hamd etmiştir. Kanaatkâr olan Efendimiz (s.a.s.) az ile yetinmeyi bilmiştir. Bu konuya dair değerlendirmeye daha önce Müslim'in el-Câmiu's-Sahih'inde "Sirkenin değeri ve onu azık etmek" başlığında yer verilmişti. Orada zikredilen hadislerin bazı benzerlerinin Ebû Dâvûd'un es-Sünen'inde bu başlık altında buldukları tespit edilmiştir. Bu hadisler:

نَعْمَ الْأُدْمُ الْخَلُّ

"Sirke ne güzel katıklardır."¹⁵¹

نَعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ

"Sirke ne güzel katıktır."¹⁵²

Her iki hadis, bir kelimenin birinde tekil diğerinde çoğul kullanımının farkı haricinde aynıdır. Ve ikisinde de kullanılan medh fiili ni'me (نعم) bu hadislerin kıyasî medh kullanılan hadisler arasında incelemesini sağlamıştır.

1.5.3.3. Elbiseyi yerde sürümek

Allah'ın (c.c.) ve Resulü'nün (s.a.s.) sevmediği ve sakınılmasını emrettiği kötü bir hasletten bu başlık altında bahsedilecektir. Bu kötü haslet eğer sakınılmazsa hiç kuşkusuz insanı hakikatten dalalete sürükleyecek olan kibirdir. Kibir, kişinin kendini diğer herkesten üstün görmesidir. Kur'an'ın gözler önüne serdiği belki de ilk uygulanma örneğine ise şu ayette rastlıyoruz:

{وَأِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ}

"Meleklerle, "Âdem'e secde edin" dediğimizde İblis dışındakiler derhal secde ettiler; o direndi, büyüklendi ve kâfirlerden oldu."¹⁵³

Ayette de görüldüğü gibi şeytanî bu haslet hakikatten sapıp küfre saplanmaya sebep olmaktadır. Gözleri doğruya kör, akılları gerçeğe düşman eden ve Allah'ın (c.c.) ayetlerini tartışmaya kalkışacak kadar büyük bir hataya sürükleyen kibir ile ilgili şu ayet güzel bir örnektir:

{إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتِيهِمْ أَنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ

السَّمِيعُ الْبَصِيرُ}

¹⁵¹Ebu Dâvûd, Et'ime 39, Hadis No: 3820, V, s. 637.

¹⁵²Ebu Dâvûd, Et'ime 39, Hadis No: 3821, V, s. 637.

¹⁵³Bakara: 2/34.

“Ellerinde hiçbir kesin delil olmadan Allah’ın ayetlerini tartışmaya kalkışanlara gelince, onların içlerindeki, hedefine asla ulaştıramayacakları bir büyüklenme duygusundan başka bir şey değildir. Öyleyse sen Allah’a sığın; kuşkusuz her şeyi işiten, gören yalnız O’dur.”¹⁵⁴

Âlemlere rahmet olarak gönderilen, insanların en hayırlısı, en güzel örnek ve adı gibi övgüye en layık olan Efendimiz (s.a.s.) dahi bu hasletten uzak durmuş ve ümmetine de bunu yasaklamıştır. Efendimiz’in (s.a.s.) kibrin kötü ve uzak durulması gereken bir haslet olduğunu belirten birçok hadislerine rastlanmaktadır. Bu hadislerden biri şöyledir:

لَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرِيَاءٍ وَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرِيَاءٍ

“Kalbinde hardal tanesi ağırlığı kadar iman bulunan kimse cehenneme girmez. Kalbinde hardal tanesi ağırlığı kadar kibir bulunan kimse de cennete girmez.”¹⁵⁵

Kibrin kendisi haram olduğu gibi kibre götürecekt davranışlar da hoş görülmeyp yasaklanmıştır. Efendimiz’in (s.a.s.) toplumunda da böyle bazı uygulamalar kibre kapı aralayabilecek olmasından dolayı hoş görülmeyp nehyedilmiştir. Bu durum için en iyi örneklerden biri Ebû Dâvûd’un eserinde içerisinde bulunduğumuz başlık altında nakletmiş olduğu uzunca bir hadistir. Bu uzun rivayetin içerisinde birden fazla hadise işaret edilmektedir. Bir kısmında bahsi geçen Hureym el-Esedî ile ilgili bölüm şu şekildedir:

نِعْمَ الرَّجُلُ خُرَيْمُ الْأَسَدِيُّ لَوْلَا طَوْلُ جُمَّتِهِ، وَإِسْبَالُ إِزَارِهِ

“Saçları uzun olmasa ve elbisesi sarkık olmasa (yerden sürümese) Hureym el-Esedî ne iyi adamdır.”¹⁵⁶

Burada Hureym el-Esedî’nin saçlarının uzunluğunun onu kibre yönlendirdiği çıkarımına varılabilir. Zira saç uzatmak aslında yasak bir durum değildir. Ama hadiste vurgulanması Hureym el-Esedî’nin bu yönde bir zaaf gösterdiğine delildir. Bir diğer husus elbisesinin uzunluğu ki yerde sürüyecek derece uzunluktan bahsediyoruz. Zenginliğini gösterişle çevreye anlatmanın bir yolu olarak tercih edilen bu giyim tarzı hoş görülmemiş, bu davranışın kibir alameti olması sebebiyle Efendimiz (s.a.s.) tarafından yapının uyarılmasına sebep olmuştur. Kaldı ki Efendimiz (s.a.s.) sözlerine “Hureym el-Esedî ne iyi adamdır” diyerek başlamış. Onu övmüştür. Lakin eksiklerini de sayarak gerçekten övgüye layık olabilmesi için bu davranışlarını terk etmesini böyle bir üslup ile teşvik etmiştir.

¹⁵⁴Mümin: 40/56.

¹⁵⁵Müslim, İman 38, Hadis No: 148, I, s. 65.

¹⁵⁶Ebu Dâvûd, Libas 28, Hadis No: 4089, VI, s. 185.

Kendisine Efendimiz'in (s.a.s.) söyledikleri ulaştınca Hureym, derhal bu durumunu değiştirip saçlarını ve elbisesini kısaltmış istenen hale getirmiştir.

Bu hadiste de açıkça kullanılan medh fiili ni'me (نعم) bu hadisin kıyasî medh kullanılan hadisler arasında değerlendirilmesini sağlamıştır.

1.5.3.4. Ramazan ayı namazı

Namaz, İslam'ın beş temel esasından biridir.¹⁵⁷ İmandan sonra en değerli amel¹⁵⁸, dinin direği¹⁵⁹, göz aydınlığı¹⁶⁰ sıfatlarıyla Efendimiz (s.a.s.) tarafından övülen bir ibadettir. {إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْفُوتًا} “Şüphesiz namaz, müminler üzerine vakitleri belli olarak yazılmıştır.”¹⁶¹ Ayetinde belirtildiği üzere namazın farziyeti Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde de vurgulanmıştır. Hatta namaz bazı ayırt edici niteliklerle anılmıştır.

{أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ}

“Kitaptan sana vahyedilenleri oku, namazı özenle kıl. Kuşkusuz namaz hayasızlıktan ve kötülükten meneder. Allah'ı anmak her şeyden önemlidir. Allah yaptıklarınızı bilir.”¹⁶²

Ayetin de işaret ettiği üzere namaz özenle, huşuyla ve hakkı verilerek kılındığında kişiyi yanlış yapmaktan alıkoyacaktır. Yukarıda da bahsi geçtiği üzere namazın belli zamanları vardır. Günlük beş vakit olarak eda ettiğimiz namazlarımız gibi senede bir defa icra edilen Ramazan ve Kurban Bayramı namazlarımız vardır. Bununla beraber senede bir aya mahsus icra ettiğimiz teravih namazı vardır ki ramazan ayı namazı olarak da ifade edilmektedir. Bu namaz yatsı namazı sonrası kılınan bir namazdır. Ebû Hüreyre'nin (r.a.) Efendimiz (s.a.s.) ile bir ramazan gecesini şahit olduklarını aktardığı şu hadis bu namazı eda eden bir kısım ashabın nasıl övüldüğünü göstermektedir.

عن أبي هريرة قال: خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم فإذا أناس في رمضان يُصلُّون في ناحية المسجد، فقال: "ما هؤلاء؟" فقبل: هؤلاء ناسٌ ليس معهم قرآنٌ، وأبيُّ بن كعب يُصَلِّي، وهم يُصلُّون بصلاته، فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: "أصابوا، ونعم ما صنعوا"

¹⁵⁷Müslim, İman 7, Hadis No: 21, I, s. 34.

¹⁵⁸Müslim, İman 35, Hadis No: 137, I, s. 62.

¹⁵⁹Tirmizî, İman 8, Hadis No: 2804, IV, s. 567.

¹⁶⁰Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, Sünenü'n-Nesâî, tahk. Hasan Abdu'l-Muni'm Şelbî, Muessesetü'r-Risale, Beyrut, 2001, İ'sratün-Nisâ 1, Hadis No: 8836, VIII, s. 149.

¹⁶¹Nisâ: 4/103.

¹⁶²Ankebût: 29/45.

“Ebû Hüreyre demiştir ki: Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem dışarı çıktı. Bazı insanlar Ramazan’da mescidin bir kenarında namaz kılıyorlardı. Dedi ki: “Bunlar ne yapıyorlar?” Denildi ki: Onlar yanlarında (ezberlerinde) Kur’an olmayan insanlardır. Übey b. Kâ’b namaz kılıyor ve onlar da onun namazıyla (ona tabi olarak) namaz kılıyorlar. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem dedi ki: “İsabet etmişler, ne de güzel yapmışlar.”¹⁶³

Ezberinde Kur’an bulunmayanların bir imam arkasında teravih namazını eda ettiğini gören Efendimiz (s.a.s.) bu durumu açıkça övmüştür. Hadiste övgü için kullanılan medh fiili ni’me (نعم) bu hadisin kıyasî medh kullanılan hadislerden sayılmasına delil olmuştur.

1.5.3.5. Kişinin hakkı üzere yemin etmesi

Her şeye gücü yeten el-Kâdir olan Allah’a (c.c.) gerçek anlamda teslimiyeti ifade eden, iman ile yakından ilişkili bir kavram olan tevekkül, işin Allah’a (c.c.) havale edilmesi olarak tanımlanabilir. Lakin kişi bu havale etme işini kendi üzerine düşen sorumlulukları yerine getirdikten sonra yapmalıdır. Zira bineğini sağlam kazığa bağlamadan onun muhafazasını dilemek tevekkül ile ilişkilendirilemez. Kişi sebepleri yani imkân ve fırsatı Allah’ın (c.c.) tahsis ettiğini bilir. Bu sebeple tevekkül tüm takdirin yalnızca O’na (c.c.) ait olduğuna iman etmektir. Zira tarlasının ekimi için gerekli tüm bakım ve özeni gösteren çiftçi, yağmur yağdırmaya güç yetiremeyeceği gibi dolu yağmasını da engelleyemez. Tevekkül bilincinin daha iyi ifadesi için şu ayet nazarlara sunulacaktır:

{قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ}

“De ki: “Allah bize ne yazmışsa başımıza ancak o gelir, O bizim Mevla’mızdır.” Müminler yalnız Allah’a güvenip dayansınlar.”¹⁶⁴

Efendimiz’in (s.a.s.) tevekkül ile ilgili sözlerine bir örnek olarak verilecek bu hadiste Efendimiz (s.a.s.) Kur’anî bir ifadenin nasıl doğru kullanılacağını öğretmiştir:

أن النبي صلى الله عليه وسلم قضى بين رجلين، فقال المقضي عليه لما أدبر: حسبي الله ونعم الوكيل، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: "إن الله عز وجل يلوم على العجز ولكن عليك بالكيس، فإذا غلبك أمر فقل: حسبي الله ونعم الوكيل"

“Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem iki adam arasında hüküm vermişti. Aleyhinde hüküm verilen adam, arkasını dönüp giderken; Bana Allah yeter; O, ne güzel bir vekildir. Dedi. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de: “Allah acizlikten hoşlanmaz.

¹⁶³Ebu Dâvûd, Namaz 316, Hadis No: 1377, II, s. 527.

¹⁶⁴Tevbe: 9/51.

Senin ise zeki ve uyanık olman gerekir. (Böyle olduğun halde) bir duruma güç yetiremezsen de ki: Bana Allah yeter; O, ne güzel bir vekildir.” buyurdu.”¹⁶⁵

Efendimiz (s.a.s.) burada doğru tevekkülün nasıl olacağını öğretmiştir. Bir tevekkül ifadesi olup aynı zamanda Kur'an'dan bir ifade olan (حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ) cümlesi içerisinde barındırdığı medh fiilinden ötürü bu hadis incelenmiştir. Bununla beraber yine Ebu Dâvûd'un eserinde Efendimiz'in (s.a.s.) namaz sonrası duasında da bu cümlenin geçtiğine şahitlik etmekteyiz.¹⁶⁶ Daha önce Kur'an'dan örnekler arasında bu ifadenin geçtiği örneklere yer verilmişti. Dolayısıyla cümlede geçen ni'me (نعم) övgü fiili sebebiyle bu hadisler de kıyasî medh kullanılan hadislerden sayılmaktadır.

1.5.3.6. Cuma günü boy abdestini terk etmenin ruhsatı

Abdest, birtakım ibadetleri yerine getirmeden önce niyet ederek el, ağız, burun, yüz, dirseklerle beraber kolları ve aşık kemiğiyle beraber ayakları yıkayıp baş, kulaklar ve boynu mesh ederek temizlenmektir. Abdest kelimesi Farsça bir birleşik kelime olup “ab” (su) ve “dest” (el) kelimelerinden oluşan “el suyu” anlamında bir isimdir. Arapçadaki karşılığı ise “temizlenme” ve “arılık” anlamındaki vudû' (وضوء) kelimesidir. Abdest kendi başına bir ibadet sayılmamakla beraber namaz kılmak, tavaf yapmak, tilavet secdesi yapmak ve cenaze namazı kılmak gibi bazı ibadetlerin yerine getirilebilmesinin de ön şartıdır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'e dokunmak için de abdestli olmak gereklidir.

Abdestin İslam öncesi semavi dinlerde de var olduğu Efendimiz'in hadislerinden (s.a.s.) öğrenilmektedir¹⁶⁷. Efendimiz (s.a.s) bir defasında su isteyip uzuvlarını birer, ikişer ve üçer defa yıkayarak adeta abdesti derecelendirerek öğrettiği hadisinde önceki peygamberlerin de uzuvlarını üçer defa yıkadığı gibi abdest aldıklarını söylemiştir.¹⁶⁸ Abdest ile ilgili Rabbimiz (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ }

¹⁶⁵Ebu Dâvûd, Akdiyye 28, Hadis No: 3627, V, s. 472.

¹⁶⁶Ebu Dâvûd, Fedailu'l-Kur'an 12, Hadis No: 1508, II, s. 621.

¹⁶⁷Bûharî, Büyû' 100, Hadis No: 2217, III, s. 80.

¹⁶⁸Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd İbn Mâce, Süneni İbn Mâce, Daru'r-Risâleti'l-A'lemiyye, 2009, Tahâret 47, Hadis No: 420, I, s. 270.

“Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı mesh edin, ayaklarınızı da topuk kemiklerine kadar (yıkayın).”¹⁶⁹

Cuma, haftanın günlerinden biridir. İsmi toplamak ve bir araya getirmek anlamındaki cem’ kökünden almaktadır. İslam’dan önce Araplar haftanın altıncı gününü Aramice kökenli Arûbe kelimesiyle adlandırıyorlardı. Cuma isminin nasıl ortaya çıktığıyla ilgili iki farklı rivayet bulunmaktadır. Bunların ilki, Hz. Peygamber’in sekizinci dedesi Kâ’b b. Lüeyy’in Kureyşlilerin toplantı günü için bu ismi verdiği rivâyetidir.¹⁷⁰ Diğer rivayet ise Yahudiler ve Hristiyanların haftanın bir günü bir araya geldiğini bilen Ensar’ın hicretten önce Arûbe günü bir araya gelerek Allah’a ibadet etmek için toplandıklarıdır.¹⁷¹ Daha sonra bu isim cuma olarak değiştirilmiştir. Cuma günüyle ilgili Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *“İşte bugün (Cuma) onlara farz kılınıp da hakkında ihtilâfa düştükleri gündür. Allah bizi bugüne hidayet buyurdu. Bu hususta onlar bize tâbidir. Yahudilerin yarın, Hristiyanları ise öbür gündür.”¹⁷²* Ayrıca cuma gününün haftanın diğer günlerinden daha kıymetli olduğunu belirten Efendimiz (s.a.s.) sebebini de şöyle bildirmektedir: *“Üzerinde güneşin doğduğu en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı, o gün cennete konuldu ve o gün cennetten çıkarıldı. Kıyamet de ancak cuma günü kopacaktır.”¹⁷³*

Cuma günüyle ilgili Kur’an-ı Kerim’de ise Rabbimiz (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ

{تَعْلَمُونَ}

“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.”¹⁷⁴

Cuma gününün diğer günlerden faziletli olduğunun müşahede edildiği yukarıdaki hadislerle beraber cuma günü içerisinde öğle vaktine denk gelen ve Müslümanların toplanıp birlikte eda ettikleri cuma namazının da diğer namazlardan daha ayrı bir konumda yer aldığı

¹⁶⁹Mâide: 5/6.

¹⁷⁰İbnü’l-Cevzî, Zâdü’l-mesîr fi ‘ilmi’t-tefsîr, tahk. Abdürrezzak el-Mehdî, Darü’l-Kitabü’l-Arabî, Beyrut, 1422, IV, s. 283.

¹⁷¹İbn Hacer el-Askalânî, Fethu’l-bârî bi-şerhi’l-Buhârî, el-Mektebetü’s-Selefiyye, Mısır, 1380, II, s. 355.

¹⁷²Müslim, Cum’a 6, Hadis No: 855, III, s. 7.

¹⁷³Müslim, Cum’a 5, Hadis No: 854, III, s. 6.

¹⁷⁴Cuma: 62/9.

bu ayetten çıkarılmaktadır. Efendimiz'in (s.a.s) cuma gününde abdest alınmasının önemiyle ilgili hadisi ise içerisinde medh üslubu barındırmasından ötürü incelenecektir:

مَنْ تَوَضَّأَ فِيهَا وَنِعَمَتْ، وَمَنْ اغْتَسَلَ فِيهِ أَفْضَلُ

“Kim (cuma günü) abdest alırsa ne iyi eder, her kim boy abdesti alırsa o daha iyidir.”¹⁷⁵

Hadiste cuma günü abdest alınmasını öven Peygamberimiz (s.a.s) bu övgüyü medh fiili ni'meyi kullanarak yapmıştır. Fiil olduğuna delil olan müenneslik ta'sı ile açıkça kullanılan ni'me bu hadisin kıyasi medh bünyesinde değerlendirilmesini sağlamıştır.

1.5.4. Tirmizî'nin es-Sünen'inde medh örnekleri

İncelenecek olan bu kıymetli hadis derlemesi eser, Kütüb-i Sitte'nin içerisinde sayılan eserlerden biridir. Sünenü't-Tirmizî, Câmi'u't-Tirmizî ve Sahîhu't-Tirmizî gibi isimlerle kaynaklara geçmekle beraber Sünenü't-Tirmizî ismiyle ünlenmiştir. Sadece hükümlerle ilgili hadisleri değil aynı zamanda câmi'lerde var olan diğer konularla ilgili hadisleri de bünyesinde barındırdığı için kendisine verilen el-Câmiu's-Sahih ismiyle de bilinmektedir.

Eserin müellifi Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre et-Tirmizî (ö. 279/892), döneminin büyük muhaddislerindedir. Kütüb-i Sitte imamlarının hocalarından eğitim almıştır. Aynı zamanda Buhari, Müslim ile diğer birçok farklı muhaddisin ve âlimin dizinin dibinde uzun bir ilim tahsili yapmıştır.¹⁷⁶ Sonrasında yazmış olduğu bu büyük eseri Hicaz, Irak ve Horasan âlimlerine sunmuş ve rızalarını almıştır. Eserine olan güvenini de şu sözlerle dile getirmiştir: “Her kimin evinde bu kitap varsa, sanki onun evinde Peygamber (s.a.s.) konuşmaktadır.”¹⁷⁷

Tirmizî'yi ve dolayısıyla eserini farklı kılan en önemli hususlardan biri, daha önceleri lügat anlamıyla kullanılan hasen kavramını, sahih hadis şartları taşıyıp ravisinin zaptı sahih hadis kadar iyi olmayan hadisleri ifade eden bir terim olarak kullanmasıdır. Ona göre hasen hadis, sahih hadisle zayıf hadis arasında olup sahihe yakındır.¹⁷⁸

Bu eser içerisindeki kıyasî medh örnekleri konu başlıklarıyla birlikte ele alınacaktır.

¹⁷⁵Ebu Dâvûd, Taharet 125, Hadis No: 354, I, s. 265.

¹⁷⁶Mehmet Yaşar Kandemir, “Tirmizî”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2012, XLI, s. 202-204.

¹⁷⁷Şemseddin ez-Zehebî, Tezkiretü'l-huffâz, Daru'-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1998, II, s. 154.

¹⁷⁸Mücteba Uğur, “Hasen”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1997, XVI, s. 374-375.

1.5.4.1. Kurbanlıklarda genç erkek koyun ile ilgili söylenenler

Kurban, en geniş ifade ile Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için belli ölçüler dâhilinde hayvanların boğazlanmasıdır. Bu hayvanlar için de kurban veya kurbanlık ifadeleri kullanılır. Kur'an-ı Kerim de bu ibadetin daha önceki ümmetlerde var olduğunu şöyle belirtiyor: {وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ} “Biz her ümmete kurban kesmeyi meşrû kıldık ki kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine Allah'ın adını ansınlar.”¹⁷⁹ Hatta bu ibadetin Hz. Âdem (a.s.) zamanına dayandığını, keyfiyetiyle ilgili detayların verilmemesi şu ayette, Hz. Âdem'in (a.s.) iki oğlu arasındaki mesele anlatılırken belirtildiği görülmektedir:

{وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ}

“Onlara Âdem'in iki oğlunun haberini gerçeğe uygun olarak anlat: Hani ikisi de birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, diğerine, “Andolsun seni öldüreceğim!” dedi. O da dedi ki: “Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder.”¹⁸⁰

Biz Müslümanlar için ise hac ibadetinden bahsedilirken emredilen kurban ibadetiyle ilgili Kur'an'da şöyle buyrulur:

{لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعُمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ}

“Böylece kendileri için faydalı olan şeyleri açık seçik görsünler ve Allah'ın onlara rızık olarak verdiği, belirlenen günlerde kesecekleri kurbanlık hayvanlar üzerine O'nun adını ansınlar. Artık onlardan hem kendiniz yiyin hem sıkıntı içindeki yoksulları doyurun.”¹⁸¹

Ayette emir hac ile ilgili zikredilmiş olsa da Efendimiz'in (s.a.s.) sünneti üzere kurban bayramlarında Müslümanlar tarafından kurban kesilir. Hayvanların tümü kurban olmazlar. Hayvanların içerisinde belli türler kurbanlık sınıfına girerler. Bu türlerden biri olan koyun ile ilgili Efendimiz'in (s.a.s.) bir hadisi şöyledir:

عن أبي كَبَاشٍ، قال: جَلَبْتُ غَنَمًا جُدْعَانًا إِلَى الْمَدِينَةِ فَكَسَدَتْ عَلَيَّ فَلَقِيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ فَسَأَلْتُهُ، فقال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "نِعْمٌ - أَوْ نِعْمَتٌ - الْأَضْحِيَّةُ، الْجَدْعُ مِنَ الضَّأْنِ". قال: فَاثْتَهَبَهُ النَّاسُ

¹⁷⁹Hac: 22/34.

¹⁸⁰Mâide: 5/27.

¹⁸¹Hac: 22/28.

“Ebu Kibâş şöyle demiştir: Medine’ye genç bir erkek koyun getirdim. Elimde kaldı ve satamadım. Ebû Hüreyre ile karşılaştım ve ona bunu sordum. O dedi ki: Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in “Koyunun genç erkek olanı ne güzel kurbanlıktır.” Dediğini duydum. Ebu Kibâş diyor ki: Bunun üzerine insanlar koyunla ilgilemeye başladı.”¹⁸²

Hadiste görüldüğü gibi Efendimiz (s.a.s.) koyunlar içerisinde erkek ve genç olanının kurban için en güzeli olduğunu söylemiştir. Bunu da medh fiili olan ni’meyi (نعم) kullanarak ifade etmiştir. Dolayısıyla bu hadis de kıyasî medh yönünden ele alınanlar arasındadır.

1.5.4.2. Sirke hakkında söylenenler

Sirkenin Efendimiz (s.a.s.) tarafından övüldüğü bilinmektedir. Bu bölümde verilecek hadise benzer hadisler daha önce Müslim ve Ebû Dâvûd’un eserleri incelenirken verilmişti. Tirmizî de eserindeki bu başlıkta konu ile ilgili hadisleri farklı senetlerle ve aynı metinlerle işlemiştir.¹⁸³ Burada ise bir hadis örnek olarak verilecektir:

نِعْمَ الإِدَامُ الْخَلُّ

“Sirke ne güzel katıktır.”¹⁸⁴

Bu başlık altındaki tüm hadislerde kullanılan ni’me (نعم) fiili ile Efendimiz (s.a.s.) sirkeyi övmüştür. Bu hadisler kıyasî medh içeren hadisler olarak değerlendirilmektedir.

1.5.4.3. Hacamat hakkında söylenenler

“Hacamat kelimesinin aslı Arapça hicâme(t) olup “emmek” anlamındaki hacm kökünden gelir; hacamat yaptırmaya ihticâm, bu işi meslek edinen kişiye haccâm, kullandığı fanus ve bardak gibi aletlere de mihcem (mihceme) denir.”¹⁸⁵ İslam öncesinden itibaren bir tedavi tekniği olarak kullanılan hacamat, havası alınmış bir kupa veya bardak ile bedenin rahatsız olan belli bölgesinde kanın toplanması daha sonrasında bir kesici alet ile çizilerek o bölgede toplanan kanın yine bir kupa veya bardak yardımı ile alınmasıdır. Hacamatı bizzat Efendimiz (s.a.s.) de yaptırmıştır. Hacamatta şifa olduğunu söyleyerek onu teşvik etmiştir.¹⁸⁶ Hatta bir sözünde Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَّتِكُمْ خَيْرٌ، فَفِي شَرْبَةِ عَسَلٍ، أَوْ شَرْطَةِ مَحَجِّمٍ، أَوْ لُدْعَةٍ مِنْ نَارٍ، وَمَا أُجِبُّ أَنْ أَكْتَوِيَ

¹⁸²Tirmizî, Edahi 6, Hadis No: 1575, III, s. 321.

¹⁸³Tirmizî, Eti’ me 35, Hadis No: 1945-1947, III, s. 601.

¹⁸⁴Tirmizî, Eti’ me 35, Hadis No: 1944, III, s. 601.

¹⁸⁵Abdullah Köşe, “Hacamat”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1996, XIV, s. 422.

¹⁸⁶Buhârî, Tıb 13, Hadis No: 5697, VII, s. 125.

“İlaçlarınızda fayda olarak bir şey varsa ya bir bal içiminde ya bir hacamat çizisinde ya da bir ateş dağlamasındadır. Ben ise dağlanmayı sevmiyorum.”¹⁸⁷

Hadiste de görüldüğü gibi Efendimiz (s.a.s.) hacamatı faydalı bir tedavi olarak nitelendirmektedir. Bununla beraber bu tedavinin ayın on yedi ve on dokuzuncu günlerinde yapılmasının hastalıklara şifa olacağını söylemiştir.¹⁸⁸ Hacamatın akıl ve hafızayı güçlendirdiğini ve yapılması için en uygun günlerin pazartesi, salı ve perşembe günleri olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁹ Efendimiz (s.a.s.) miraçta karşılaştığı meleklerin hacamata devam etmesini tavsiye ettiklerini söylemektedir. Kan aldırma için en uygun günlerin, ayın on yedinci, on dokuzuncu ve yirmi birinci günleri olduğunu belirttiğini öğreniyoruz. Yine aynı hadiste Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır:

نِعْمَ الْعَبْدُ الْحَجَّامُ، يَذْهَبُ بِالْدَّمِ، وَيُخِفُّ الصُّلْبَ، وَيَجْلُو عَنِ الْبَصَرِ

“Haccam (kan almayı bilen) köle ne iyidir. Kanı gideriyor. Omurgayı hafifletiyor. Görmeyi parlatıyor.”¹⁹⁰

Efendimiz (s.a.s.) burada kölelerden hacamatı bilenleri övmektedir. Dolayısıyla hacamatın faydalarını sayarak hacamatı da övmektedir. Hadiste geçen övgü fiili ni’me (نعم) bu hadisin de kıyasî medh bünyesinde değerlendirilmesinde delil kabul edilmektedir.

1.5.4.4. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in faziletleri

Ehl-i beyt’in, Peygamber Efendimiz’in aile fertleri ve soyu için kullanılan bir kavram olduğu daha önce Müslim’in el-Câmiu’s-Sahih’inde Hz. Fâtıma ile ilgili bölümde belirtilmişti. Bu bölümde ise Hz. Peygamber’in (s.a.s.) sevgili torunları ve Hz. Fâtıma ve Hz. Ali’nin göz nuru erkek çocukları olan Hz. Hasan’ın (ö. 49/669) ve Hz. Hüseyin’in (ö. 61/680) Efendimiz (s.a.s.) nezdindeki değerlerinden söz edilecektir. İki torunu da Medine’de doğmuştur. Her iki torununun da kulağına ezan okuyup isimlerini Peygamber Efendimiz koymuştur. Yine her iki torunu için akika kurbanı kestirmiştir. Kızı Hz. Fâtıma’dan saçları ağırlığına gümüşü fakirlere dağıtmasını istemiştir. Hz. Hasan’ın, Peygamber Efendimiz’in göğsünden yukarısına benzediği, Hz. Hüseyin’in ise Peygamber Efendimiz’in göğsünden aşağısına benzediği rivayet edilmiştir.¹⁹¹ Peygamber Efendimiz her ikisini de çok sevdiği,

¹⁸⁷Buhârî, Tıb 15, Hadis No: 5702, VII, s. 125.

¹⁸⁸Ebu Dâvûd, Tıb 5, Hadis No: 3861, VI, s. 11.

¹⁸⁹İbn Mâce, Tıb 22, Hadis No: 3487, IV, s. 529.

¹⁹⁰Tirmizî, Tıb 12, Hadis No: 2178, IV, s. 141.

¹⁹¹Tirmizî, Menakib 101, Hadis No: 4113, VI, s. 331.

onlarla oynayıp ve eğlendiği rivayet edilmiştir. Ayrıca her ikisine olan sevgisini şöyle dile getirmiştir:

هذان ابناي وابنا ابنتي، اللهم إني أحبُّهما وأحبُّ من يُحبُّهما

“Bu ikisi benim oğullarım ve kızımın oğullarıdır. Allah’ım ben o ikisini seviyorum, sen de o ikisini sev. O ikisini sevenleri de sev!”¹⁹²

إنَّ الحسنَ والحسينَ هما رِيحَانَتَايَ مِنَ الدُّنْيَا

“Hasan ve Hüseyin bu dünyadaki iki reyhanımdır.”¹⁹³

Bu hadislerin de işaret ettiği üzere Efendimiz (s.a.s.) her iki torununu da çok sevdiği, onların sevilmesini de duasıyla teşvik ettiği görülmektedir. Lakin üzerinde durulacak olan hadis Hz. Hasan (r.a.) ile ilgili olan şu hadistir:

عن ابن عباس، قال: كان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم حاملاً الحسن بن عليّ على عاتقه، فقال رجلٌ: نَعَمْ المَرْكَبُ رَكِبْتَ يَا غَلامُ. فقال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: "وَنِعْمَ الرَّكَبُ هُوَ"

“İbn Abbas diyor ki: Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem omuzunda Hasan b. Ali’yi taşıyordu. Adamın biri: Ey çocuk, bindiğin binek ne güzeldir. dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: “O da ne güzel binicidir.” buyurdu.”¹⁹⁴

“Ne güzel binek” diyen sahabe aslından Efendimiz’i (s.a.s.) övmek istemiştir. Ancak Peygamber Efendimiz torununun da güzel binici olduğunu söylemiş ve onu övmüştür. Bu övgüyü ise kullandığı ni’me (نعم) övgü fiili ile ifade etmiştir. Bu sebeple bu hadis de kıyasî medh kullanılan hadislerden biri olarak değerlendirilmektedir.

1.5.4.5. Muaz b. Cebel, Zeyd b. Sabit, Ubey b. Ka’b ve Ebu Ubeyde b. Cerrah’ın faziletleri

Hz. Peygamber’i (s.a.s.) dünya gözüyle görmüş ve Müslüman olarak ölmüş olan kişiler için sahabe ismi kullanılır. Peygamber Efendimiz de bu kişiler için arkadaşlarım demektedir. Bu ifadeyi kullandığı bir hadisinde de onlara hakaret edilmemesini emretmiştir.¹⁹⁵

Sahabe denilen bu güzel insanlardan bazılarının da bu başlık altında faziletlerinden söz edilmiştir. Bu sahabelerden ilk bahsedilen Hz. Ebû Bekir (r.a.)’dir. Kendisi ilk Müslümanlardan olma şerefine ulaşmıştır. Efendimiz’in (s.a.s.) hicrette de yoldaşı olmuştur. {إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا}

¹⁹²Tirmizî, Menakib 99, Hadis No: 4103, VI, s. 325.

¹⁹³Tirmizî, Menakib 99, Hadis No: 4104, VI, s. 326.

¹⁹⁴Tirmizî, Menakib 103, Hadis No: 4118, VI, s. 334.

¹⁹⁵Müslim, Fedailu’s-Sahabe 54, Hadis No: 4118, VII, s. 188.

“Tasalanma! Allah bizimle beraberdir” diyordu.”¹⁹⁶ Ayetinde Allah (c.c.) onun Resulüne (صاحب) arkadaş olduğunu bizzat ifade etmiştir. Allah’ın (c.c.) Resulü de (s.a.s.) Hz. Ebû Bekir’i (r.a.) çok sevmiş onun herhangi bir şekilde rahatsız edilmesinden hoşlanmamıştır.¹⁹⁷ Hasta düştüğü zaman ümmete Hz. Ebû Bekir’in imamlık yapmasını istemesinden de Efendimiz (s.a.s.) nezdinde ne denli önemli biri olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹⁸ Efendimiz (s.a.s.) onu ümmeti için en merhametli kişi olarak nitelendirmiştir.¹⁹⁹ Kendisi de Efendimiz’den (s.a.s.) sonra Müslümanlara lider olarak seçilmiş ve Raşid Halifelerin ilki olmuştur.

Bir diğer sahabe ise kendisinin iman etmesiyle gizli davet sürecinin bitip açıktan davet sürecinin başladığı Hz. Ömer’dir (r.a.). Müslüman olmadan önce Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden biri olarak iman edenlere büyük sıkıntılar çektirmiştir. Lakin Müslüman olduktan sonra İslam’ın savunucusu olmuş Müslümanlar onun iman etmesiyle daha güçlü olmuştur.²⁰⁰ Hz. Ömer (r.a.) Efendimiz (s.a.s.) tarafından Allah’ın emrini uygulamada ümmetin en kuvvetlisi olarak nitelendirilmiştir.²⁰¹ Ayrıca heybetli bir Müslüman olan Hz. Ömer için Efendimiz (s.a.s.): “Şeytan bir yolda yürürken seninle karşılaşsa mutlaka yolunu değiştirip başka yola sapar.”²⁰² demiştir. Efendimiz’in (s.a.s.) en yakınındaki sahabelerden biri olan Hz. Ömer (r.a.) aynı zamanda kızı Hz. Hafsa (r.a.) ile evli olan Efendimiz’in (s.a.s.) kayınbabasıdır. Efendimiz’in (s.a.s.) sevgisini ve rızasını kazanmıştır.²⁰³ Aynı zamanda cennetle müjdelenen sahabelerden biridir.²⁰⁴ Hz. Ebû Bekir kendinden sonra onu halife olarak tayin etmiş ve Müslümanlar da buna razı olmuştur. Böylece Hz. Ömer (r.a.) Raşid Halifelerin ikincisi olmuştur.

Ümmetin emini olan ve kumandanlığı ile meşhur Ebû Ubeyde b. Cerrâh (r.a.) bahsedilen bir diğer sahabedir. İslam davetinin gizli olarak ilerlediği ilk günlerinde Hz. Ebû Bekir’in vesilesiyle İslam ile müşerref olmuştur. O günden sonra ömrünü İslam yoluna adanmış ve sürekli Efendimiz’in (s.a.s.) yanında olmuştur. Uhud savaşında Peygamber

---

¹⁹⁶Tevbe: 9/40.

¹⁹⁷Buhârî, Fedailu’s-Sahabe 6, Hadis No: 3661, V, s. 5.

¹⁹⁸Buhârî, Ezan 51, Hadis No: 687, I, s. 138.

¹⁹⁹Tirmizî, Menakib 105, Hadis No: 4124, VI, s. 338.

²⁰⁰Buhârî, Fedailu’s-Sahabe 7, Hadis No: 3684, V, s. 11.

²⁰¹Tirmizî, Menakib 105, Hadis No: 4124.

²⁰²Buhârî, Fedailu’s-Sahabe 7, Hadis No: 3683, V, s. 13.

²⁰³Buhârî, Fedailu’s-Sahabe 7, Hadis No: 3692, V, s. 12.

²⁰⁴Buhârî, Fedailu’s-Sahabe 7, Hadis No: 3683.

Efendimiz'in yanağına batan miğferini çıkartırken ön iki dişini düşürmüştür. Hz. Peygamber'in sevdiği sahabelerden olan Ebû Ubeyde (r.a.), Hz. Aişe'nin (r.a.) söylediğine göre Hz. Ebû Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer'den (r.a.) sonra Efendimiz'in (s.a.s.) en sevdiği kişidir.²⁰⁵ Ayrıca Efendimiz (s.a.s.) kendisi için “*Her Ümmetin bir emini vardır. Ey ümmet bizim eminimiz Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tur.*”²⁰⁶ demiştir. Peygamber'in (s.a.s.) kendisine olan bu güveninden ötürü Hz. Ebû Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer (r.a.) onu ilk halife olarak seçmek istemiştir. Ama kendisi bu makama Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) daha uygun olduğunu belirtip ona biat etmiştir. Hz. Ömer'in (r.a.) hilafetinde orduya kumandan olarak tayin olmuş ve çok büyük fetihlerde orduyu yönetmiştir. Hz. Ömer (r.a.) hançerlenip ölüm döşeğine düşünce eğer yaşasaydı kendisinden sonra onu halife tayin etmek isteyeceğini belirtmiştir.

Adı geçen bir sahabe de Üseyd b. Hudayr (r.a.)'dır. Kendisi Ensar'dandır. Musab b. Umeyr (r.a.) vesilesi ile İslam'a giren Medineli ilk Müslümanlardan biridir. İslam'a girdikten sonra kendisiyle beraber liderlerinden biri olduğu Evs kabilesinin de İslam'a girmesinde etkili olmuştur. Sesinin ve kıraatinin güzelliğiyle Kur'an-ı Kerim okurken melekleri dahi etkilemiştir.²⁰⁷ Efendimiz'in (s.a.s.) sevdiği sahabelerden biri olan Üseyd b. Hudayr bir gün sahabeleri güldürürken Efendimiz (s.a.s.) onun belini dürtmüş o da kısas isteyip belinin çıplak halde dürtüldüğünü söylemiştir. Peygamber Efendimiz'in belini öpmek maksadıyla Efendimiz'in (s.a.s.) gömleğini çıkarttırmıştır. Efendimiz (s.a.s.) gömleğini çıkarınca da belini öpmüştür.²⁰⁸

Bahsi geçen bir diğer sahabe ise Hatîbü'l-ensâr olarak bilinen Sâbit b. Kays b. Şemmâs (r.a.)'tır. Hicretten önce iman eden bu sahabe lakabından da anlaşılacağı üzere iyi bir hatiptir. Efendimiz'in (s.a.s.) sevdiği bir kişi olan Sâbit b. Kays hastalandığında bizzat Peygamber Efendimiz tarafından ziyaret edilmiştir. Efendimiz (s.a.s.) onun iyileşmesi için Allah'a (c.c.) dua etmiş ve tedavisi için uğraşmıştır.²⁰⁹ Hatipliğiyle beraber gür sesli olan bu sahabe { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ } “*Ey iman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinden daha fazla yükseltmeyin!*”²¹⁰ ayeti nazil olunca kendini evine kapatmıştır. Onu bir süre göremeyen Peygamber Efendimiz durumunun ne olduğunu Sad b. Muaz'a (r.a.)

²⁰⁵Tirmizî, Menakib 32, Hadis No: 3986, VI, s. 241.

²⁰⁶Buhârî, Fedailu's-Sahabe 23, Hadis No: 3744, V, s. 25.

²⁰⁷Buhârî, Fedailu'l-Kur'an 15, Hadis No: 5018, VI, s. 190.

²⁰⁸Ebu Dâvûd, Edeb 160, Hadis No: 5224, VII, s. 511.

²⁰⁹Ebu Dâvûd, Tıb 18, Hadis No: 3885, VI, s. 33.

²¹⁰Hucurât: 49/2.

sormuştur. Sad b. Muaz (r.a.) onun ayetten çekindiği ve amellerinin boşa gidip cehennemlik olma korkusuyla evine kapandığını Efendimiz'e (s.a.s.) bildirince Hz. Peygamber (s.a.s.): "Bilakis o cennet ehliendir" demiştir.²¹¹

Adı geçen sahabelerden bir diğeri de erken yaşta Müslüman olmuş Muaz b. Cebel (r.a.)'dir. Ensar'dan olan bu kutlu sahabe Resulullah (s.a.s.) hayattayken Kur'an'ın tamamına vakıf olan sahabelerden biridir.²¹² Yine Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kendilerinden Kur'an'ın öğrenilmesini tavsiye ettiği sahabelerden biridir.²¹³ Sürekli Peygamber Efendimiz'in yanında bulunmaya gayret etmiştir. Bunun neticesinde ilim pınarı Resulullah'tan (s.a.s.) bol bol istifade etmiştir. Öyle ki Efendimiz (s.a.s.) onun haramı ve helali en iyi bilen kişi olduğunu söylemiştir.²¹⁴

Adı geçen bir diğeri sahabe Muâz b. Amr b. el-Cemûh (r.a.)'tır. Ensar'dan olan ve genç yaşta Müslüman olan bu sahabe İkinci Akabe biatına katılmıştır. Bedir savaşına da katılmış ve İslam'ın en azılı düşmanı Ebû Cehil'i öldüren iki Muaz'dan biri olmuştur. Bu gayretinden ötürü Efendimiz'in (s.a.s.) övgüsünü kazanmıştır. Öldürdüğü İslam düşmanının üzerinden çıkanlar ise Efendimiz'in (s.a.s.) emriyle kendisine verilmiştir.²¹⁵

Peygamber Efendimiz'in arkadaşları ve yoldaşları olan bu sahabelerin tamamı şu hadiste toplu şekilde övülmektedirler:

نِعْمَ الرَّجُلُ أَبُو بَكْرٍ، نِعْمَ الرَّجُلُ عُمَرُ، نِعْمَ الرَّجُلُ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ، نِعْمَ الرَّجُلُ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْنٍ، نِعْمَ الرَّجُلُ
ثَابِتُ بْنُ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ، نِعْمَ الرَّجُلُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، نِعْمَ الرَّجُلُ مُعَاذُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْجَمُوحِ²¹⁶

"Ebû Bekir ne iyi adamdır. Ömer ne iyi adamdır. Ebû Ubeyde b. Cerrah ne iyi adamdır. Üseyd b. Hudayr ne iyi adamdır. Sâbit b. Kays b. Şemmâs ne iyi adamdır. Muaz b. Cebel ne iyi adamdır. Muâz b. Amr b. el-Cemûh ne iyi adamdır."

Adı geçen tüm sahabeler Peygamber Efendimiz tarafından övgü fiili ni'me (نعم) kullanılarak ayrı ayrı övülmüşlerdir. Bu sebeple bu hadis kıyasî medh kullanılan hadisler içerisinde değerlendirilmektedir.

²¹¹Müslim, İman 51, Hadis No: 187, I, s. 77.

²¹²Müslim, Fedailü's-Sahabe 25, Hadis No: 2465, VII, s. 149.

²¹³Buhârî, Fedailü's-Sahabe 30, Hadis No: 3760, V, s. 28.

²¹⁴Tirmizî, Menakib 105, Hadis No: 4124, VI, s. 338.

²¹⁵Müslim, Cihat 13, Hadis No: 1752, V, s. 148.

²¹⁶Tirmizî, Menakib 105, Hadis No: 4128, VI, s. 341.

1.5.4.6. *Hâlid b. Velîd'in faziletleri*

Kureyş'in Mahzûm kabilesinden olan Hz. Hâlid (r.a.) küçük yaşlarından itibaren iyi bir asker ve iyi bir komutan olması için eğitilmiştir. Kendisi de bu vasıfları sağlayacak yetenekte olduğundan daha genç yaşta büyük bir komutan olmuştur. Başlangıçta Mekke'nin ileri gelenlerinden olan babası Velid b. Muğire ve diğer müşrik liderler gibi İslam'a düşman olmuştur. Süvari birliğinin komutanı olarak müşrik tarafta katıldığı Uhud savaşının İslam ordusunun aleyhinde sonuçlanmasında önemli rol oynamıştır. Mekke'nin fethinden bir yıl önce kardeşinin yazdığı bir mektuptan etkilenmiş ve Müslüman olmak için Medine'ye gelip İslam'a girmiştir. Müslüman olduktan sonra kılıcını İslam uğrunda sallayan Hâlid b. Velîd (r.a.) büyük başarılar göstermiştir. Efendimiz (s.a.s.) kendisine Seyfullah lakabını vermiştir. Bu isme yaraşır bir hayat süren Hz. Hâlid (r.a.) ömrünü cihat meydanlarında ve fetihlerde geçirmiştir. Kâfirlerin korkulu rüyası, Müslümanların ise kahramanlarından biri olmuştur. Kendisiyle ilgili Ebû Hüreyre'nin (r.a.) aktardığı şu hadisi paylaşmak istiyoruz:

عن أبي هريرة، قال: نزلنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم منزلاً، فجعل الناس يَمُرُّونَ، فيقولُ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: "مَنْ هذا يا أبا هريرة؟" فأقولُ: "فُلانٌ". فيقولُ: "يَعْمُ عبدُ الله هذا" ويقولُ: "من هذا؟"، فأقولُ: "فُلانٌ". فيقولُ: "يُنْسَ عبدُ الله هذا"، حتَّى مرَّ خالدُ بن الوليدِ، فقال: "من هذا؟" فقلتُ: "هذا خالدُ بن الوليدِ". فقال: "يَعْمُ عبدُ الله خالدُ بن الوليدِ، سَيِّفٌ من سيوفِ الله"

*"Ebû Hüreyre diyor ki: Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile bir konak yerinde konakladık. İnsanlar yanımızdan geçmeye başlayınca Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem: "Bu kim Ebû Hüreyre?" diyordu. Bende filan kişidir diyordum. Bunun üzerine: "Bu Allah'ın ne iyi kuludur." Diyordu. Ve (başkası geçince) yine: "Bu kim?" diyordu. Bende filan kişidir diyordum. Bunun üzerine: "Bu Allah'ın ne kötü kuludur." Diyordu. Ta ki Hâlid b. Velîd geçti. "Bu kim?" diye sordu. Ben de: Bu Hâlid b. Velîd'tir dedim. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem: "Hâlid b. Velîd Allah'ın ne iyi kuludur. Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır." buyurdu."*²¹⁷

Hadiste görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz Hâlid b. Velîd'i övmüş ve onu Allah'ın kılıçlarından biri olarak isimlendirmiştir. Övgü için Efendimiz (s.a.s.) ni'me (نعم) fiilini kullanmıştır. Bu sebeple bu hadis kıyasî medh bünyesinde değerlendirilmektedir.

²¹⁷Tirmizî, Menakib 122, Hadis No: 4181, VI, s. 371.

1.5.4.7. Sakîf ve Benî Hanîfe bahsi

Taktiksel ve savaş için gerekli bir geri çekilme olmaksızın gerisin geri savaştan kaçmak Kur'an-ı Kerim'de kınanmış ve yasaklanmıştır. Allah-u Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا رَحْفًا فَلَا تُولُوهُمُ الْآدْبَارَ} {وَمَنْ يُؤَلِّمُ يَوْمَئِذٍ دُبْرَهُ إِلَّا مَنْحَرَفًا لِقِتَالٍ أَوْ مَنَحِيْرًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَيُسَّ الْمَصِيرُ}

“Ey Müminler! İnkâr edenlerle savaşta karşı karşıya gelince onlara arkanızı dönüp kaçmayın.”²¹⁸

“Kim savaş için yer değiştirmek veya başka bir birliğe katılmak amacıyla olmaksızın savaş sırasında düşmana arkasını dönüp kaçarsa Allah'ın öfkesine uğramış olur, onun varacağı yer cehennemdir, ne kötü bir son!”²¹⁹

Bu ayetlerin yanı sıra Uhud savaşında kaçanlar²²⁰ ve Huneyn savaşında kaçanlar²²¹ kınanmış lakin sonrasında Allah'ın (c.c.) mağfiretinden söz edilmiştir. Hz. Peygamber de (s.a.s.) savaştan kaçma amelini şu hadisinde çok büyük günahlar arasında saymıştır:

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤَيَّقَاتِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ قَالَ: الشِّرْكُ بِاللَّهِ وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ وَقَدْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْعَافِلَاتِ.

“Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem dedi ki: “Yedi büyük günahdan sakının!” Ey Resulullah onlar nelerdir? Diye sordular. O da (s.a.s.): Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, Allah'ın haram kıldığı halde bir kimseyi haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında kaçmak, namuslu ve günahattan uzak mümin kadınlara zina iftirası atmaktır.”²²²

Büyük günahlar denen kebairin arasında sayılan bu amel yapanın ahiretine de büyük zarar verir. Bunun tersine düşmana karşı cesaret gösterip savaşmak ve sebat etmek sadece İslam'da değil diğer tüm dinler ve inanışlarda övülen ve takdir gören bir ameldir. Peygamber Efendimiz de (s.a.s.) iki kabilenin savaştaki sebatlarına dikkat çekerek şöyle buyurmuştur:

نِعْمَ الْحَيُّ الْأَسَدُ وَالْأَشْعَرُونَ، لَا يَفِرُّونَ فِي الْقِتَالِ، وَلَا يَغْلُونَ، هُمْ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُمْ

²¹⁸Enfâl: 8/15.

²¹⁹Enfâl: 8/16.

²²⁰Âl-i İmrân: 3/155.

²²¹Tevbe: 9/25.

²²²Buhârî, Vesaya 24, Hadis No: 2766, IV, s. 10.

*“Esed ve Eş’ariler ne iyi kabilelerdir. Savaştan kaçmazlar, emanete hainlik etmezler, onlar bendendirler ben de onlardanım.”*²²³

Savaştan kaçmayışları ve ganimet malına ihanet etmeyişleriyle bu iki kabileyi öven Peygamber Efendimiz övgü için ni’me (نعم) medh fiilini kullanmıştır. Bu sebeple bu hadis de kıyasî medh kullanılan hadisler arasında değerlendirilmektedir.

1.5.4.8. Cuma günü abdest alma

Efendimiz’in (s.a.s) cuma gününde abdest alınmasının öneminden söz ettiği aşağıda verilecek bu hadisin bir benzeri Ebû Dâvud’un es-Sünen eseri incelenirken “Cuma günü boy abdestini terk etmenin ruhsatı” başlığı altında incelenmişti. Tirmizî’nin eserinde bu başlık altında farklı bir metinle verilen hadis medh üslubu barındırmasından ötürü benzeri incelenecektir:

مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَبِهَا وَنِعَمَتْ، وَمَنْ اغْتَسَلَ، فَالْغُسْلُ أَفْضَلُ

*“Kim cuma günü abdest alırsa ne iyi eder, her kim boy abdesti alırsa boy abdesti daha iyidir.”*²²⁴

Hadiste müenneslik ta’sı ile açıkça kullanılan ni’me fiili bu hadisin kıyasi medh bünyesinde değerlendirilmesini sağlamıştır.

1.5.4.9. Salih kölenin fazileti ile ilgili söylenenler

Bu konuyla ilgili benzer bazı hadisler²²⁵ daha önce Buhârî’nin el-Câmiu’s-Sahih’inde “Kölenin rabbine güzel ibadeti ve efendisinin iyiliğini istemesi” başlığında, Müslim’in el-Câmiu’s-Sahih’inde ise “Sahibine nasihat eden ve Allah’a ibadeti güzelce yapan kölenin sevap ve mükafatı” başlığında bahsedilmiştir. Tirmizî’nin es-Sünen’inde ise bu başlık altın verilen hadis şöyledir:

نِعْمًا لِأَحَدِهِمْ أَنْ يَطِيعَ اللَّهَ وَيُؤَدِّيَ حَقَّ سَيِّدِهِ

*“Onlardan Allah’a itaat eden ve efendisinin hakkını yerine getiren ne kadar da iyidir.”*²²⁶

Kölelerin kastedildiği bu hadiste Efendimiz (s.a.s.), daha önce de bahsi geçen hadislerde olduğu gibi Allah’a hakkıyla kulluk edip efendisine karşı hem dini hem dünyevi

²²³Tirmizî, Menakib 147, Hadis No: 4291, VI, s. 432.

²²⁴Tirmizî, Cum’a 5, Hadis No: 503, II, s. 49.

²²⁵Buhârî, Itk 16, Hadis No: 2549, III, s. 2549; Müslim, Eymân 11, Hadis No: 1667, V, s. 95.

²²⁶Tirmizî, Birr 53, Hadis No: 2100, IV, s. 92.

sorumluluklarını yerine getiren köleleri övmüştür. Ni'me fiili (ﻻ) ile birleşik gelmiştir. Burada açıkça kullanılmasından ötürü bu hadis kıyasi medh kapsamında değerlendirilmiştir.

SONUÇ

Medh kavramının Arapça içerisindeki konumu incelenerek medhin lügavî ve ıstılâhî manalarının birbirine çok yakın olduğunu ortaya koyulmuştur. Birçok farklı kelimeyle eş veya yakın anlamlılık göstermesine rağmen medhin tüm bu kelimeleri kapsayıcı genel bir anlam içerdiği tespit edilmiştir.

Kufe ve Basra ekollerinin ni'me (نعم) ile ilgili görüşleri, savundukları delilleriyle birlikte incelenmiştir. İnceleme sonucu yaygın olan ve delilleri daha güçlü bulunan Basra ekolünün görüşleri çalışmada esas alınmıştır. Buna göre ni'me (نعم) isim değildir. Camid bir fiildir.

Habbeza (حبذا) ile ilgili görüşler delilleriyle birlikte incelenmiş habbeza (حبذا) mürekkebe kelimesinin fiil olduğu görüşünün daha kuvvetli olduğu tespit edilmiştir. Buna göre (حَبَّ) mazi fiil ve (ذَا) ismi işareti de faildir.

Medh fiilinin faili ile ilgili yapılan incelemede ni'me (نعم) fiilinin failinin dört farklı şekilde gelebileceği tespit edilmiştir. Habbeza (حبذا) fiili için ise (ذَا) ism-i işaretinin fail konumunda olduğu belirlenmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de medh fiili örnekleri araştırılmış ve ni'menin (نعم) failinin, lam-u tarif'li (ال) açık cins isim olarak toplamda on bir defa kullanıldığı tespit edilmiştir. Ni'menin (نعم) failinin, lam-u tarif'li (ال) açık cins isme muzaf olarak Kur'an-ı Kerim'de toplamda beş defa kullanıldığı tespit edilmiştir. Ni'menin (نعم) ile birleşik olarak Kur'an-ı Kerim'de toplamda iki defa kullanıldığı tespit edilmiştir. Fa'ule (فَعْلٌ) veznindeki hasune (حَسُنَ) fiilinin failinin temyiz ile açıklandığı ayetlerin Kur'an-ı Kerim'de toplamda iki defa kullanıldığı tespit edilmiştir. Medh fiilleri Kur'an-ı Kerim'de toplamda yirmi defa kullanılmıştır. Bununla beraber Habbeza (حبذا) fiilinin Kur'an-ı Kerim'de kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Arap Edebiyatında medih kavramı dönemleriyle birlikte incelenmiştir. Peygamber Efendimiz için yazılmaya başlanmasıyla bu türün en büyük gelişim ve değişimi yaşadığı sonucuna varılmıştır. Peygamber Efendimiz için yazılan nebevî medihler haricinde diğer tüm medihlerin küçük değişikliklerle Cahiliye Dönemi medih şiiri gibi kullanıldığı görülmüştür. Çalışmada bu tür medihler “Beşerî Medih” olarak isimlendirilmiştir.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hadislerinde medh incelemesi ise çalışmanın asıl amacını barındırmaktadır. İki tane “el-Câmiu's-Sahih” ve iki tane de “es-Sünen” olmak üzere toplam dört büyük kaynak incelenmiştir. Her eserde var olan hadisler arasından sadece kıyasî medh içeren hadisler seçilmiştir. Bu dört hadis eserine dayanarak yaptığımız çalışmada Peygamber Efendimiz'in hadislerinden Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahih'inde geçenlerin sekiz

tanesi kıyasi medh içermektedir. Bu hadislerin tamamında medh fiilli olarak ni'me kullanılmıştır. Sekiz hadisin beş tanesinde (نِعْمَ) olarak, iki tanesinde (فَنِعْمَ) olarak ve bir tanesinde de (وَنِعْمَ) olarak geçmektedir.

Müslim'in el-Câmiu's-Sahih'inde geçen hadislerde on iki defa kıyasi medh kullanılmıştır. Bu hadislerin tamamında medh fiilli olarak ni'me kullanılmıştır. On iki kıyasi medhin altı tanesinde (نِعْمَ) olarak, üç tanesinde (فَنِعْمَ) olarak, iki tanesinde (وَنِعْمَ) olarak ve bir tanesinde de (نِعْمًا) olarak geçmektedir.

Ebû Dâvûd'un es-Sünen'inde geçen hadislerin sekiz tanesi kıyasi medh içermektedir. Bu hadislerin tamamında medh fiilli olarak ni'me kullanılmıştır. Sekiz kıyasi medhin dört tanesi (نِعْمَ) olarak, üç tanesinde (وَنِعْمَ) olarak, bir tanesinde de (وَنِعْمَتٌ) olarak geçmektedir.

Tirmizî'nin es-Sünen'inde geçen hadislerde yirmi defa kıyasi medh kullanılmıştır. Bu hadislerin tamamında medh fiilli olarak ni'me kullanılmıştır. Yirmi kıyasi medhin on altı tanesinde (نِعْمَ) olarak, bir tanesinde (وَنِعْمَ) olarak, bir tanesinde (نِعْمَتٌ) olarak, bir tanesinde (وَنِعْمَتٌ) olarak, bir tanesinde de (نِعْمًا) olarak geçmektedir.

Dört eserin tamamında toplamda kırk sekiz defa kıyasi medh kullanıldığı tespit edilmiştir. Yine tamamında medh fiillerinden sadece ni'menin (نعم) kullanıldığı tespit edilmiştir. Habbeza (حبذا) medh fiilinin ise bu dört eserdeki hadislerde kullanılmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca Peygamber Efendimiz'in kıyasi medh kullandığı hadislerin incelenmesiyle medh üslubunu; teşvik etmek, zor olandan alıkoyup kolay olana yönlendirmek, kötü olandan alıkoyup iyiye yönlendirmek, bazı nimetleri övmek, bazı kişileri övmek, bazı kavimleri övmek, kötü amelleri terk ettirmek ve sevgisini dile getirmek gibi amaçlarla kullandığı sonucuna varılmıştır. Her şeyin en iyisini hakkıyla bilen yalnızca Allah Teâlâ'dır.

KAYNAKÇA

- Abdüssettar, Abbas, Divan-ı Nabîğa ez-Zübyânî, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1996.
- Askalânî, İbn Hacer, Fethu'l-bârî bi-şerhi'l-Buhârî, el-Mektebetü's-Selefiyye, (I-XIII), 1. Baskı, Mısır, 1380.
- Askerî, Ebu Hilal, el-Furuk-ul-Luğaviyye, Daru'l-İlmi ves-Sekafe lin-Neşri vet-Tevzi', Kahire, ts.
- Aydın, Mehmet Âkif ve Muhammed Hamidullah, "Köle", TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, Ankara, 2002, XXVI, s. 237-246.
- Ayyıldız, Esat, "el-Buhturi'nin Methiyeleri", Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 18, 2021, (s.141).
- Ayyıldız, Esat, "el-Mutenebbi'nin Seyfuddevle'ye Methiyeleri (Seyfiyyat)", Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, 2020, (s.508-510).
- Ayyıldız, Esat, Filoloji Alanında Teori ve Araştırmalar II, Gece Kitaplığı, 1. Baskı, Ankara, 2020.
- Bağdâdî, Hatîb, Târîhu Bağdâd, Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, (I-XXIV), 1. Baskı, Beyrut, 1997.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, Câmiu's-Sahih, Matbati-l Kübra el-Emîriyye, (I-IX), 1. Baskı, Bulak, 1311.
- Busirî, Muhammed b. Said, Kaside-i Bürde, 2016, kutub.nur.nu /Turkish/Busiri_Kaside-Burde_ar%2Btu.pdf, (05.07.2024).
- Cürcanî, Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf, Kitabu't-Ta'rîfât, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1983.
- Çağırıcı, Mustafa, "Medh", TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, Ankara, 2003, XXVIII, s. 304-305.
- Çörtü, Mustafa Meral, Arapça Dilbilgisi Nahiv, İFAV, 16. Baskı, İstanbul, 2014.
- Durmuş, İsmail, "Şiir", TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2010, XXXIX, s. 144-154.
- Durmuş, İsmail, "Methiye", TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, Ankara, 2004, XXIX, s. 406-408.
- Ebû Zeyd, Ali, "el-Medh", arab-ency.com.sy/ency/details/8315/18, (05.07.2024).
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as, es-Sünen, Daru'r-Risale el-Âlemiyye, (I-VII), 1. Baskı, Beyrut, 2009.

Efganî, Saîd b. Muhammed, el-Mûcezu fî Kavâ'idî'l-Luğati'l-'Arabiyye, Daru'l-Fikr, 1. Baskı, Beyrut, 2003.

Elmalı, Hüseyin, "Kaside", TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2001, XXIV, s. 562-564.

Ertuğrul, Osman, Kur'an-ı Kerim'de Medih ve Zem Üslûpları, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

Faur, Ali Hasan, Divan-u Züheyr b. Ebû Sülma, Daru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1988.

Galâyînî, Mustafa b. Muhammed, Cami'u'd-Durûsi'l-'Arabiyye, Mektebetu'l-'Asriyye, 28. Baskı, Beyrut, 1993.

Hâzimî, Ahmed b. Ömer, Şerhu Elfiyyeti İbn Mâlik lil-Hâzimî, Mektebetü's-Şâmile, (I-CXXXVIII), <http://alhazme.net>, 1432.

İbn 'Akil, Abdullah b. Abdurrahman, Şerhu İbn 'Akil 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik, Daru Turas, (I-IV), 20. Baskı, Kahire, 1980.

İbnü'l-Cevzî, Cemaleddin Ebû'l-Ferec, Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr, Darü'l-Kitabü'l-Arabî, (I-IV), 1. Baskı, Beyrut, 1422.

İbn Kuteybe, Abdullah b. Müslim, eş-Şi'r ve's-Şu'arâ', Daru'l-Hadîs, (I-II), Kahire, 1423.

İbn Kuteybe, Abdullah b. Müslim, eş-Şi'r ve's-Şu'arâ', Daru'l-Maârif, (I-II), Kahire, 1982.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mûkerrem, Lisanu'l-Arab, Daru Sadir, (I-XV), 3. Baskı, Beyrut, 1414.

İbn Kesîr, İsmail b. Ömer, Tefsir'ül Kur'an'il-Azim, Kahraman Yayınları, (I-X), İstanbul, 2018.

İbnü'l-Esîr, Mecdüddîn b. Esîrüddîn, el-Bedi' fî 'İlmi'l-'Arabiyye, Câmia'tu Ummu'l-Kurâ, 1. Baskı, Mekke, 1999.

İsfahânî, Râgîb, el-Mufredat fî Garibu'l-Kur'an, Daru'l-Kalem, 1. Baskı, Şam, 1991.

Kandemir, Mehmet Yaşar, "Ebû Dâvûd", TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1994, X, s. 119-121.

Kandemir, Mehmet Yaşar, "el-Câmiu's-Sahîh", TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1993, VII, s. 114-123.

Kandemir, Mehmet Yaşar, "el-Câmiu's-Sahîh", TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1993, VII, s. 124-129.

Kandemir, Mehmet Yaşar “es-Sünen”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2010, XXXVIII, s. 145-147.

Kandemir, Mehmet Yaşar, “Tirmizî”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2012, XLI, s. 202-204.

Kaplan, Yunus, “Kasîde-i Bürde’nin Mütercimi Meçhul Bir Manzum Tercümesi”, MECMUA Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 15, 2023, (s. 10-12).

Karaman, Hayrettin, Mustafa Çağırıcı, İbrahim Kâfi Dönmez ve Sadrettin Gümüş, Kur’an Yolu Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2020.

Kaya, Mahmut, “Bûsîrî”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1992, VI, s. 468-470.

Kayrevânî, Hasen b. Reşîk, el-‘Umde fî Mehâsini’ş-Şi’r ve Âdâbih, Daru’l-Cîl, (I-II), 5. Baskı, 1981.

Koç, Hamza, “Mütercimi Belirsiz Bir Kasîde-i Bürde Tercümesi”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Sayı: 49, İstanbul, 2023, (s. 366-367).

Köse, Saffet, “Teheccüd”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2011, XL, s. 323-325.

Köşe, Abdullah “Hacamat”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1996, XIV, s. 422.

Muhammed, Abdulaziz, Menhecü’s-Sahabe fî Da’veti’l-Müşrikîn min Gayri Ehli’l-Kitâb, Daru’r-Risale el-Âlemiyeye, 1. Baskı, Beyrut, 2021.

Müslim, İbn Haccac, Câmiu’s-Sahih, Matbaa-i Âmire, (I-VIII), 1. Baskı, İstanbul, 1334.

Nesaî, Ahmed b. Şuayb, es-Sünen, Muessesetü’r-Risâle, (I-XII), 1. Baskı, Beyrut, 2001.

Olçun, Muhammed Mahmut, “Cahiliye Döneminin Meşhur Üç Medîh Şairi En-Nâbiğa, Zuheyr ve El-‘Aşâ”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, 2002, (s. 4-5).

Ömer, Ahmet Muhtar, Mu’cemu’l-Lugati’l-Arabiyyeti’l-Mua’sire, Âlemu’l-Kutub, (I-IV), 1. Baskı, Kahire, 2008.

Razî, Fahreddîn, Mefâtihu’l-Gayb, Daru İhyai’t-Turasi’l-Arabi, 3. Baskı, Beyrut, 1420.

Sâmerrâî, Fadıl Sâlih, Me’ani’n-Nahv, Daru’l-Fikri lit-Tibâ’ati ven-Neşri vet-Tevzi’, (I-IV), 1. Baskı, Ürdün, 2000.

Sarp, Ebuzer, “Endülüs Şiirinde Medh” – Murabıtlar ve Muvahidler Dönemi-, Journal of Islamic Research, 2020, Cilt:1, Sayı:31, (s.94).

Savran, Ahmet, “Kâ’b B. Züheyr”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 2001, XXIV, s. 7-8.

Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, Hem'u'l-Hevâmi' fi Şerhi Cem'u'l-Cevâmi', Mektebetu't-Tevfikiyye, (I-III), Mısır, ts.

Şerefbeyani, Muhammed, “المدح في الشعر العربي القديم”, 23.05.2010, diwanalarab.com/المدح-في, (05.07.2024).

Tirmizî, Ebu İsa, Sünenü't-Tirmizî, Daru'r-Risale el-Âlemiyye, (I-VI), 1. Baskı, Beyrut, 2009.

Topaloğlu, Bekir, “Hamd”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1997, XV, s. 442-445.

Tüz, Tayyip, “Emevîler Dönemi Siyasi Şiir “Ferezdak” Örneği”, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 9, 2015, (s.267).

Uğur, Mücteba “Hasen”, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM, İstanbul, 1997, XVI, s. 374-375.

Uğur, Mücteba, “Hz. Peygambere İlk Methiyeler”, Diyanet İlmi Dergi Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) –Özel Sayı-, Ankara, 2003, II, (s.538).

Zehebî, Şemseddîn Ebû Abdillâh, Tezkiretü'l-huffâz, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (I-V), 1. Baskı, Beyrut, 1998.